

מחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' כ"א
מקשרים
גיליון שבועי נפתח כותב וכתבת יחדיו תחת הכותרת
מס' אור לישרים - חנוכה תשפ"ה

עמ' כ"ה
ובחרת בחיים
גיליון שבועי בחשבת מור ואור החיים דתן זילבר
מס' אור לישרים - חנוכה תשפ"ה

עמ' כ"ט
מכתלי בית ההוראה
גיליון שבועי בחשבת מור ואור החיים דתן זילבר
מס' אור לישרים - חנוכה תשפ"ה

חדש בהיכל <<<

פנינים ואמרות

ולא שייך בזה לשון חיי, שהרי אין זה חיות האמיתית של האדם, אלא רק היכי תימצא לקיום החיים, ולפיכך תרגם אונקלוס "מתקיים אנשא", אך משא"כ בסוף הפסוק מדובר במוצא פי ה', ואף שעיקר המכוון בכתוב הוא על המן, אבל לשון "מוצא פי ה'" עולה גם על התורה שהיא דבר ה', ובזה כבר לא מדובר בהיכי תימצא לחיים אלא בגוף החיות עצמה, ולכך תרגם כאן אונקלוס "חיי אנשא".

משלחן רבי אליהו ברוך (עמ' ר"פ)

הצלה בזכות התפוח של הרה"ק המהר"א מבעלזא זי"ע
אשר לא במספנת תאכל בה (ט, ט).
סיפר בנו של הרה"ר יקותיאל ווייס ע"ה משב"ק אצל בעל הנועם אליעזר מסקולען זי"ע, שפעם אחת קפץ עליו רוגזם של השלטונות בארץ ישראל שחשדו בו שהוא מעלים ממון רב שאינו משלם עליהם מיסים, הם רצו להעמידו למשפט ולהענישו בחומרה רבה למען ישמעו וייראו, והוא לא מצא עצה לנפשו.

מאה אותיות בפסוק שלמדים ק' ברכות בכל יום
נְעִמָה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מַעֲמָךְ וגו' (י, יב).
כתבו ב'דעת זקנים' מבעלי התוספות, שחז"ל (מנחות מג, ב) דרשו בתיבת 'מה', אל תקרי מה אלא 'מאה', ומכאן מצאו סמך למאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום. וכתבו שאכן יש בפסוק 99 אותיות, וכאשר מחליפים את ה'מה' ב'מאה' נוספת אות אחת, ועולה סך מנין כל האותיות למאה אותיות.
וזה לשונם: "וכן בפסוק זה יש מאה אותיות חסר אחת וכאשר תוסיף אות אחת לעשות ממנה מאה תשלם החשבון למאה".
דעת זקנים מבעלי התוס' - בפרשתנו

בצר לו הלך להזכיר את עצמו אצל הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, (יומא דהילולא כ"א אב) והוא בירכו בחום שינצל מיד רודפיו, ולבסוף נטל תפוח שעמד לפניו על השולחן ומסרו לו לשמירה.
ר' יקותיאל חזר לביתו בשמחה והכריז בקול: 'בואו ילדים! הבאתי לכם תפוח מן הצדיק!', בהתרגשות רבה ישבו כל המשפחה סביב השולחן הריק, ור' יקותיאל הציב את התפוח על השולחן והתחיל לפרסו בזהירות לפרוסות דקות, כאשר הילדים מתווכחים ביניהם מי יזכה לקבל ראשון פרוסה מן התפוח הקדוש.
פתאום נפתחה הדלת ובפתח עמדו שני פקידים מן המיסים שבאו לחפש בביתו באופן יסודי לראות אם אכן מעלים מיסים או לא, הללו עמדו נדהמים מול המחזה שראו עיניהם, כל הילדים עומדים סביב תפוח אחד ורבים ביניהם על הפרוסות, הם נדו בראשם ברחמים והסכימו יחד שהם טעו לחלוטין ואין צורך לחפש כלל, 'אנחנו חשבנו שלאיש הזה יש ממון רב' אמרו זה לזה, 'ולמעשה נראה בעליל שהוא דל ואביון ביותר עד שצריך לחלק תפוח אחד לכל המשפחה', הם התנצלו בפני בעל הבית ועזבו את המקום מיד, ובתוך כמה ימים קבל ר' יקותיאל הודעה שהתביעה כנגדו בטלה לגמרי.

הראיה שדתן ואבירם ירדו מנכסיהם ולא היו מצורעים
וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלֵאבִירָם וגו' בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל (יא, ו). בגמ' נדרים (ו, ב) איתא לגבי דתן ואבירם דמה שנאמר לגביהם (שמות ד, יט): כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים וגו' ר"ל שירדו מנכסיהם ועניות כמיתה וכו'.
וכתב הר"ן (שם): דאע"ג דאמרין התם (להלן נדרים סד, ב) דארבעה חשובים כמת, עני וסומא ומצורע ומי שאין לו בנים, הכא ודאי מעניות קאמר, דאין לומר שנסתמו וכו' וליכא למימר נמי שהיו מצורעין, דהא כתיב (דברים יא, ו): בקרב כל ישראל, וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה, דהא אמרין שחזרו למומן במעשה העגל וכו' עכ"ד. והיינו דמהפסוק דכאן דכתיב: בקרב כל ישראל, מוכח שלא היו דתן ואבירם מצורעים.
בספר להב אש - תולדות הרה"ק מזיכלין זצ"ל (עמ' 24) מביא שבעת שהיה הרה"ק מזיכלין ילד קטן כבן י"ב שנים בא לפני הגאון ר' ליביש צינץ מפלאצק, ושאל הגאון מפלאצק את הרה"ק הנ"ל, איך כתב הר"ן דא"א לומר שהיו מצורעים כיון דכתיב בקרב כל ישראל, הרי נוכל לומר שהיו מצורעים ומ"מ כיון שהיה קודם מ"ת היו שפיר בתוך המחנה.

סליחות מתיבתא דמיו עור
סליחות המבואר מתיבתא בנוסח מנהג פולין, עם ביאור משולב, ובתוספת הערות וצינונים, כאשר המתפלל יכול להבין את התפילה ופיוטי הסליחות באופן מעולה, ולכוין לבו לאביו שבשמים, הסליחות בא בכריכה מהודרת דמיו עור, ובעיצוב נאה ומרהיב עין. תתקבל צלותהון ובעותהון!

בני יששכר המשולב א שבתור"ח
'בני יששכר' לרבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, במהדורה חדשה ומפוארת. עם ביאור משולב בתוך דברי רבינו המחבר, כדי להועיל להבנת הדברים, ובתוספת הערות וצינונים. כל הספר הוגה עפ"י דפוסים ישנים, עם הוספות ותיקונים רבים. נסדר מחדש, בכתב רש"י ללא ניקוד, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, כותרות לכל קטע, ועם מפתחות ומקורות רבים. וכל אלו נסדרו בכלי מפותר, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.

שו"ע מתיבתא חו"מ הפקר ונחלות (רעג-רפט)
ספר הטור עם הערות וצינונים, עם ספר שולחן ערוך ונושאי כליו, בתוספת מדורי ביאור נרחבים והערות נחוצות, ועוד שלל רב של הוספות לתועלת הלומד. הביאור 'מתיבתא' ערוך בשפה ברורה ונוחה, קצות החושן עם מקורות והערות, נתיבות המשפט עם ביאור משולב לחלק ה'ביאורים' עם מקורות והערות, כשאליו נוספים: 'לקוט ביאורים', ועוד מדורי ליקוט שונים ומגוונים, כשהכל ערוך ומוגה על פי דפוסים ישנים, במהדורה מהודרת ומאירת עיניים, לתועלת הלומדים.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: למי נתן כ"ק המהר"א מבעלזא זי"ע את חתימתו? | עמ' י'

השבוע בגליון: → **אקטואלי:** נטילת מים אחרונים לאחר ברכת המזון כשלא היו קודם? | עמ' ט'

האור החיים הק': תרי"ג מצוות שמרתי... | עמ' ב'

פניני אביר יעקב | עמ' ה'

חודש שלם.

נזדעזע הסוחר ונחרד. עוד חודש?? יש לו מאות טונות של עצים, ואם לא יוכל למכורם במשך חודש, עלול הוא להפוך לפושט רגל!

במר לבו נשא הסוחר תפילה נרגשת לבורא עולם, מה שלא עשה כבר מזה זמן רב. למחרת, קשה היה לו להאמין למשמע אוזניו - מחירי העצים בליטא התייקרו בפתאומיות, ונסקו לשחקים. עד אותו יום היו העצים זולים בליטא, וברוסיה היה להם ביקוש רב. תוך יום אחד השתנה המצב מקצה אל קצה, ובלוטא נוצר ביקוש גדול לעצים, וממילא עלה מחירם פי כמה וכמה.

מאחר ולא הצליח להעביר את העצים לרוסיה ביום שלפני כן, מחמת חסימת הגבולות, הרוויח

ומביא בספר הנ"ל: ועודנו מלין בפה קדוש הגאון מוהר"ל ז"ל ולא הספיק לגמור את דבריו, ענה רבינו ז"ל תיכף ומיד תוך כדי דיבור, והלא כל עיקר הטעם שהמצוער חשוב כמת הוא בעבור שצריך להיות מחוץ למחנה ואינשי בדילין מני, ואם נאמר שהיו מצורעים רק היו בקרב המחנה [בעבור שהיה קודם מתן תורה] א"כ כבר אינו חשוב, כמת, והקושיא אזדא לה.

וכשמוע הגאון מוהר"ל זצ"ל את התירוץ הנפלא מניה וביה יוצא מפי הילד הקטן בשנים הזה, התבונן תיכף כי חריף הוא בשכלו הזך והתפעל מאוד, והתחיל להאריך עמו בדיבור חידושין דאורייתא, הוא הגאון זצ"ל מוה"ר, והילד הוא רבינו ז"ל מפרק, ואז כבר ראה ונוכח הגאון ז"ל כי ישנו לפניו עלם קטן בשנים מעט הכמות ורב האיכות, ועוד יותר התפלא הגאון ז"ל שחוץ ממה שראה חריפותו של רבינו ז"ל, עוד מצא בו בקיאות רב בגפ"ת והראשונים, והדבור ביניהם נתמשך כמה שעות. עכ"ד שם ודפח"ח.

פרדס יוסף החדש - בפרשתנו

הרצון לרכוש ממון - מעמידו על רגליו לרוץ בזריזות

וְאֵת כָּל הַיָּקוּם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵיהֶם וְגו' (יא. 1). פירש"י זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו.

שח הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל: אמרתי בדרך צחות, כי כשצריך אדם לעשות דבר מצוה ולימוד תורה, הנה רגליו הם כבדות ועצלות ואין בכחו לעמוד, וכמה אמתלאות הוא מבקש להפטר מהם, אולם כשמזדמן לו להרויח ממון אז מיד מזדרז לקום ולרדוף אחר הממון.

וזה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו, שהרצון לרכוש ממון מעמידו על רגליו בזריזות לרוץ אחריו.

להורות נתן - בפרשתנו

יד ה' המתגלה בהשגת הפרנסה

לְמַעַן הוֹדִיעֶנָּה כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה' יִחְיֶה הָאָדָם (ח. א).

בבית הכנסת של רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל התפלל סוחר עצים, שהיה עשיר מופלג.

פעם אחת, כאשר ביקש הסוחר להעביר כמות גדולה של סחורה בגבול בין ליטא לרוסיה, הודיעו שומרי הגבול שהצאר הורה לחסום את המעבר, ואינו מתיר שום ייצוא של סחורה. בירר הסוחר מתי ייפתח הגבול מחדש למעבר סחורה, והשיבו לו שמעבר-הגבול עתיד להישאר חסום במשך

הסוחר רווח עצום. הוא מכר את כל העצים במחיר מופלפל, ולא נותרה לו שום סחורה במחסניו.

כיון שכך, הגיע הסוחר לבית מדרשו של רבי חיים מוולוז'ין, וישב ולמד שם. בסוף היום, ניגש הסוחר אל הרב, וסיפר לו ולכל הנוכחים על ההשגחה העליונה שראה במו עיניו.

אמר לו הרב: אתה רואה את ההשגחה העליונה אחת לכמה שנים, תשאל את לומדי בית המדרש, ויספרו לך שהם רואים את יד ה' בכל יום ובכל רגע. כל חייהם קודש לתורה, ואין להם מקור הכנסה מבוסס, אך הקב"ה מזמן להם, בהשגחה פרטית מופלאה, את כל צרכיהם.

הפרנסה מן השמים היא, "כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם".

(הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א - דורש ציון)

ווארט מהאור החיים הק'

תרי"ג מצוות שמרתי...

כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֶנִּי מְצַוֶּה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וְרַבֵּיתֶם וּבְאֵתֶם וְיִרְשֶׁתֶם אֶת הָאָרֶץ וְגו' (ח. א).

כתב רבינו האור החיים הק': כי האיש משה השכיל בלבנות בני אדם כי רוח אחד יתעם כקטון כגדול, כי בעשות האדם ממצות ה' ב' או ג', ומה גם אם יחזיקו באחד מכל מצוות ה' בתמידות ובזריזות יתעצלו משאר המצוות, ולזה אמר "כל המצוה", ואמר "למען תחיו" ע"ד אמרם ז"ל כי באדם יש רמ"ח איברים וש"ה גידים, וכנגדם בא דבר ה' לשמור שס"ה מצות לא תעשה ורמ"ח מצוות עשה, והנה ישער האדם בבואו על אבר או גיד איזה מיחוש או מכאוב ויצעק לבו באוי ואבוי ממכאובו, האם יקבל מענה לצעקתו, באמור לו הלא לך רמ"ח אברים ומהם רמ"ז שלמים, ואם חלק מהם יחלה, אין ראוי לקבול על זה. והוא מאמר "כל המצוה" כי בכללותה שלא יחסר כל שבידך לעשות, תשמרון לעשות בין מ"ע ובין מל"ת, והטעם "למען תחיו" וכשאתה מחסר מצוה אחת אתה מחסר כנגדו חיות אבר אחת עי"ש באריכות בדבריו הנעימים.

ויש להקשות, מדברי הרמב"ם (פירוש המשניות, סוף מסכת מכות) במשנה דרבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, וזה כתב: "כשיקיים האדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי והגון, ולא שיתף עמה כוונה מכוונת העולם בשום פנייה רק שיעשה מאהבה, הנה זכה לחיי העוה"ב, וזהו שאמר רבי חנניא כי המצוות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחד מהם על מתכונתה ושלמותה, ובזה זוכה לחיי העוה"ב עכ"ד. הרי רואים אנו להדיא דע"י מצוה אחת כראוי משלים נפשו.

וביאר הגאון רבי אפרים פישל פלדמן זצ"ל בספרו ידות אפרים (בפרשתו), י"ל, על דרך שכתבו הספה"ק במה שמצינו (שבת קיח): בכמה תנאים דכל אחד אמר תיתי לי דקיימתי מצות ציצית, תיתי לי וכו' ע"כ, ואמרו דבאמת צריך לקיים כל התרי"ג מצוות, אך במצוה אחת יתיר ביותר, וזאת המצוה אשר לבו מושכת אחריו ביותר יתאמץ בה ביותר, כי אולי זהו תיקון להשלים מה שחסר בגלגול אחר.

כמו"כ י"ל בדעת רבינו האוה"ח הק' דלא גינה בזה אלא דעת הסוכרים דיזדרו באחת מהמצוות והשאר ישליך אחר גוון, וזה אינו כלום דצריך לקיים כל המצוות, ואז ישלים נפשו ע"י הידור במצוה אחת ביותר, ודו"ק.

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מסכת השבת	מסכת השבת	מסכת השבת	מסכת השבת	מסכת השבת
א"ת השבת	א"ת השבת	א"ת השבת	א"ת השבת	א"ת השבת
כ"ת השבת	כ"ת השבת	כ"ת השבת	כ"ת השבת	כ"ת השבת
18:47	20:00	20:03	21:04	21:32

מחברים
את הידוע! מחברים
הגיון רחמי מנחם עוז אהרן - אור לישרים
newsletter.mechubarim@gmail.com
שירות למיל האיש להצטרפות:

קו מענה הלכה
שע"י ממלכת עוז והדר
02-803-9999
אבמ"ל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

מחברים
העלן השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים
ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפרי
"ספרי אור החיים"

ספרי אור החיים
מרכז הספר והיהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד"י יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הר"ן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: הר"ם 18 • פתח תקוה: רוסשילר 75

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ושבעת וברכת את ה' אלהיה:

"קמע שמירה לחיים": ברכת המזון שהצילה מצרות התופת הנאצית וסיפקה שפע בלתי נתפס. סיפורו המופלא של שמעון, שזכה לחיים, פרנסה ושפע גם במחנות ההשמדה בזכות הקפדתו הבלתי מתפשרת על ברכת המזון, מילה במילה...

אחור יומיים-שלושה, לא אצליח לחפור כאן את הבונקר המבוקש. אין זאת, אלא שהקצין רוצה להעבירני למשרפות, והגה רעיון שבו אהפוך למי שאינו מקיים את רצונו כדי שיהיה לו 'תירוץ' מספק לכך...'

'הבנתי מיד את משמעות הגזירה', הוסיף שמעון, 'הבטתי לסירוגין באדמת הטרשים ובפטיש הקטן שבידי. התחזקתי בביטחון בהשם, שהרי אני מובטח להינצל מכל צרה ושהיו מזונותי ברווח כל חיי, והרי לא ייתכן שהבטחת המזון ניתנת ללא הבטחה לחיים עצמם... התחלתי לחפור באיטיות, ולפתע חלפה על פני משאית ובה חיילים נאצים שהחלו ללעוג לי ולהציק לי, ולא נחה דעתם עד שרגמו אותי בתפוחי אדמה ובמלפפונים. בגור ובקישואים, ובשאר מיני ירקות שהיו על המשאית...'

'בחלופ דקות ארוכות של פחד המשיכה המשאית בדרכה, ואני מצאתי עצמי מבוסס בהררי ירקות פזורים מסביבי. בידי פטיש קטן, ומולי - הבור שאני אמור לחפור בתוך כמה שעות ואין לכך כל סיכוי. חשבתי כי אכן מזונותי מצויים כאן ברווח - הן אני שרוי בתוך ערימת ירקות, אך חיי תלויים לי מנגד...'

'ואז', הרים שמעון את קולו, 'כמו משום מקום הגיחה למקום משאית ועליה חיילים פולנים. הללו הביטו בירקות הפזורים ועיניהם נצצו בקנאה. הם התחננו שארשה להם לטעום מהם, ואז הקדוש ברוך הוא שם את המיילים הנכונות בפי.

'אם תחפרו כאן בור בעומק שני מטרים - ארשה לכם לקחת את כל הירקות' - ציוותי עליהם כמפקד. החיילים הפולנים ירדו מהמשאית, וכולם כאיש אחד החלו לחפור במרץ בעזרת כלי הנשק שלהם, כאשר אני מפקח עליהם, אך לא נוקף אצבע. לא חלפה אלא חצי שעה, ובור רחב ידיים בעומק של יותר משני מטרים היה חפור לתפארה...'

'בהתרגשות עצומה חזרתי למטבח וחיפשתי את הקצין. 'בוא תראה את הבור חפור' - אמרתי לו בסופוק, והוא נאלץ להסכים להחזיר אותי לעבודה במטבח... למעשה, סיכם שמעון, 'היתה זו התגשמות ההבטחה במלואה. גם זכיתי בחיים - כי חפרתי את הבור. גם היה לי מזון ברווח - כי עבדתי במטבח, וגם בעת החפירה עצמה - היו סביבי ירקות בשפע. גם המזון הגיע אליי בכבוד - כי לא עמלתי עליו, החיילים הפולנים עשו עבורי את העבודה, כאשר אינני נוקף אצבע...'

שנים רבות אחר כך ישב ר' שמעון בביתו בירושלים, וסיפר את סיפור הצלתו במלואו, שלב אחר שלב. היה זה כאשר בערבי פסחים - כשהמשפחות אכלו בחצרות הבתים או בחת הסוכות - כאשר הסוכות היו סמוכות וקרובות זו לזו, התודעו שכניו למנהגו של ר' שמעון, אותו החזיק עד זקנה ושיבה. כל אימת שסיים את ארוחתו, גם בימי ערב פסח הלחוצים או בעת ביקורי משפחתו בחג הסוכות - היה מברך ברכת המזון בקול רם, בנעימות, במתינות ובכוונה.

כשנשאל לפרש הנהגתו זו, סיפר את הקורות אותו בילדותו, עת קיבל על עצמו מנהג זה באורח קבע, וגם עתה - כשהוא מזקין, אינו סר ממנו. 'ואם תשאלו על קיום ההבטחה הפלאית?' חיך ר' שמעון, 'הנה, איך אפשר להסביר שדווקא אני, מכל בני גילי, זכיתי לחיים בסלקציה הנוראית, ולא זו בלבד אלא שעבדתי במטבח - מקום בו מזונותי היו מצויים לי בשפע וברוח, בדיוק כמו ההבטחה הפלאית?' 'ראו בעיניכם כמה גדולה עוצמתה של הבטחה פלאית זו. איך למרות כל כוס התרעלה ששתתה אירופה כולה, הצלחתי לשרוד ברחמי שמים, לעלות ארצה ולהקים משפחה? והפלא הגדול עוד יותר: איך דווקא אני - שלא ידעתי דבר על מטבח ובשולים - נבחרתי לעבוד במטבח, והיה לי מזון בשפע וברוחה לכל אורך שנות המלחמה?

זו זכותה של ברכת המזון, עליה עמדתי ושמרתי בקנאות כל ימיי. גם במטבח הנאצי, אם לא ידעתי שאוכל לברך כהלכה וכראוי כפי שקיבלתי על עצמי - לא אכלתי פת, ויתרתי על הלחם, הייתי אוכל רק פירות וירקות שהיו מצויים סביבי בשפע...'

כה סיפר ר' שמעון לשכניו ולצאצאיו, ומפי אחד מהם קיבלנו את הסיפור הארוך, שכל שלב בו שזור בהבטחה הפלאית: המקפיד לברך ברכת המזון במתינות ובכוונה - ניצול מצרות וזוכה שמזונותיו מצויים לו ברווח ובכבוד. גם בתוך האפילה הגדולה, גם בתוך אירופה העשינה, וגם במרכז תעשיית המוות הנאצית - ההבטחה הפלאית חיה וקיימת, ומנצחת כל מכשול!

מי מאיתנו אינו מחפש סגולה לחיים, שמירה מכל רע, ישועה בפרנסה? מי מאיתנו אינו מתאמץ, מחפש דרכים להינצל מגזירות המתחדשות, לזכות לאיריות ימים מתוך שפע ורווחה? הנה הקמע, הנה הכלי, הנה המפתח: ברכת המזון בכוונה, במתינות, מתוך הכתב. זו המתנה שגילה רבי מאיר שפיירא, זה הקמע לחיים!

סיימנו לאכול? הרגע הבא הוא משמעותי וגורלי: הבה ניקח את הברכות, נביט באותיות ובמיילים, נקרא בכוונה את האמור בו, ונתחבר להודאה העמוקה העולה מהשורות. הרגעים הללו בהם אנו מברכים ומודים לבורא עולם, מעניקים לנו חיים, בריאות, הצלה מכל רע, פרנסה ברווח. אסור לאבד אותם!

הבה נברך ברכת המזון בכוונה, מתוך הכתב, בנעימות ובקול. הבה נוקיר את הרגעים הטובים הללו בהם אנו מודים לה, מתחברים אליו וזוכים להביע בפיו את שבחי על חסדו הטוב אשר גמל עימנו. וכל שברכת המזון שלנו תלויה מושלמת ונאה יותר - כך נובטח לפרנסה בהרחבה, להצלה מכל צרה וצוקה, ולחיי אושר ועושר.

(גליון פניני פרשת השבוע)

כשהיה שמעון ילד צעיר ורך בשנים, נערך מבחן בתלמוד תורה בו למד. את המבחן ערך אחד מענקי הרוח באותם ימים, הוא הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, ראש ישיבת 'הכמי לובלין' ומחולל הדף היומי. הילדים עמדו בהצטיינות בכור המבחן והוכיחו ידיעות נרחבות ומעמיקות בחומר הנלמד. לאות הערכה על ההצטיינות המופלגת, החליט רבי מאיר שפירא לשאת בפניהם דברים וילת להם מתנה' כלשוננו: 'ובכן, ילדים יקרים ומצטיינים, לאות הערכה על הצטיינותכם וידיעותיכם במבחן, אתן לכם מתנה יקרת ערך, קמע שמירה לחיים!'

הילדים עשו אוזנם כאפרכסת והאזינו מרותקים לדבריו: 'המתנה אותה אתן לכם היא גילוי מדהים אשר כותב בעל ה'באר היטב' בשם ספר החינוך. והוא, כי המברך ברכת המזון מילה במילה, בכוונה ובמתינות, זוכה שלא יחסרו מזונותיו כל ימיו והיו מצויין לו ברווח ובכבוד. ולא עוד, אלא שהוא ניצול מצרות שונות. כל זאת כי בירך ברכת המזון בכוונה ובמתינות. לכן כדאי לברך מתוך הסידור, בכוונה ובמתינות, כי זו השמירה לחיים ומפתח של פרנסה בכבוד כל החיים! סיים רבי מאיר שפירא להעניק את המתנה...'

הילדים הקשיבו, רבים מהם קיבלו על עצמם קבלה טובה זו, אך שמעון, כפי שסיפר לימים, החליט באותו רגע כי זו תהיה קבלת חייו, הקמע שלו לכל החיים. 'מה עוד אדם צריך חוץ מהבטחה לפרנסה ולחיים ולהינצל מצרות שונות?' הרהר כבר אז, בהיותו ילד קטן, והחליט כי הוא מקבל על עצמו קבלה זו, בכל מחיר ובכל מצב: לברך ברכת המזון, בכוונה ובמתינות, מילה במילה, בלי למהר ובלי להיחפז! לא היה קל לשמעון לשנות את הרגליו ברגע. לפתע הוא כבר לא אכל, בירך בזריזות ויצא לשחק, אלא היה צריך לחפש ברכון, לברך מתוך הכתב מילה במילה, ואולי להפסיד את שעת המשחק. גם לאחר סעודת שבת משפחתית נותר שמעון לשבת עוד כמה דקות, לברך במתינות ובכוונה. אבל שמעון התעקש. דבר לא הזיזו מקבלתו, עליה שמר בנחישות ובמסירות. ברכת המזון, כל ברכת המזון, בכוונה ומתוך הכתב, בלי פשרות ובלי התחמקויות, כפי שקיבל על עצמו...

ואז, בעודו נער צעיר לימים, התחילו להגיע השמועות על חזית הלחימה הנפתחת מגרמניה הנאצית. התמונה לא היתה ברורה דיה, עד לרגע בו כבשו הנאצים בסערה את פולין, פני האופק התכסו ענני עשן שחורים, והחלו המשלוחים למחנות הריכוז וההשמדה.

ה'סלקציה' הנוראית, די להזכיר את המושג כדי לעורר פחד, בעתה וסיוטי לילה בקרב ניצולי המחנות וצאצאיהם. באותם ימים אפלים קידמה את פני שיירות היהודים שהגיעו למחנות הריכוז ה'סלקציה' האזורית. במח' יד נחרץ גורלם של רבבות יהודים. החסונים והמתאימים לעבודה נשלחו למחנות העבודה, ואילו הצעירים והחלשים - ישירות למחנות המוות המשומנות, השם יקום דמם.

היה זה שיא המתח. רגעי האימה המבעיתים לבשו את הצורה המוחשית ביותר. ברגעים אלה נחתך במחי הפת יד גורלם של אלפי יהודים לחיים או למוות בידי מרצחים צמאי דם, שכל השיקול שלהם היה רווח ותועלת מול יצר אכזרי.

גם שמעון מידענו היה בין הממתנים בתור הארוך. הוא קיווה בכל לבו שהתור לא יסתיים לעולם, הבין היטב את המעוות האבחנות 'מינה' או 'שמאלה' המפורסמות לשמחה ולדיראון. כשראה כי התור מתקצר לקראתו ובעוד רגע קט יעמוד מול הנאצי האכזר, נעמד על קצות בהונותיו והבליט את כרסו, בניסיון להיראות גבוה וחסון ככל האפשר.

ואז הגיע תורו. שמעון ראה את הנער היהודי שלפניו, נמוך קומה וצר גרם, נשלח 'שמאלה'. החרדה לגורלו הצמיחה אותו. הוא כבר לא חשב, רק ניסה לגבוה עוד, להיראות חסון הרבה יותר מכפי גילו, משמע יש לו מה לסייע, עדיף להם לשלחו 'מינה'...

ואז שמע לחישה מאחוריו. 'תגיד שאתה טבח מנוסה ואני העוזר שלך', לחש הקול מאחוריו. ברגעים כאלה שמעון כבר לא חשב, בוודאי שלא הביט אחורה לראות מי הלוחש האלמוני. הוא פשוט חזר על הדברים כמו תוכי, מילה במילה. 'אני טבח מנוסה, והעוזר שלי כאן מאחוריי' - הוא אמר לנאצי המגולח באומץ.

'טבח?' מלמל הנאצי. 'א-קיי, נראה את היהודון במטבח', קבע, ושלח אותו ואת חברו שמאחוריו ימינה, תוך שהוא מורה להעבירם למטבח. 'ילכו היהודונים למטבח, נראה מה הם יודעים לבשל', הוסיף. רק במטבח גילה שמעון כי היהודי שעמד מאחוריו הוא אדם לא מוכר, שעצמו ותעוזתו הצילו את חיי שניהם.

היתה זו רק החוליה הראשונה בשרשרת ניסים בלתי נתפסת ובלתי מוסברת שהמשיכה גם אחר כך: 'חודשיים אחר שהתחלתי לעבוד במטבח', סיפר שמעון לימים, 'בקר במקום קצין נאצי בכיר. גודל בכירותו גודל רשותו - לבו האכזר לא יכול היה לשאת את המראה של נער יהודי צעיר בשנים ובריא בשר, העובד במטבח ומזוננו מצוי לו תדיר בשפע. אותו נאצי ארור החליט כי הדבר לא ייתכן, ומוחו הגה תכנית שטנית להעבירני מהמטבח היישר אל המשרפות.

'בוא אחריי!' צעק עליי בקולו המגושם ויצא אל חצר המטבח, שהיתה אדמת טרשים מעורבת באבנים כבדות. 'שמע, יהודון', צווח עלי, 'עליך לחשוב כאן בונקר בעומק שני מטרים. בו יוכלו חיילינו להתחבא מאימת מפציצי האויב. יש לך כמה שעות עד הערב. הבור צריך להיות חפור ומוכן למחבוא עד אז, ולא - לא תשוב יותר למטבח, כי אם למשרפות, ציווה, ועזב בזעם את המקום...'

הבטתי במקום עליו סימן הקצין, ומיד הבנתי את כוונתו האכזרית. הרי גם אם

זְכַרְתָּ אֶת ה' - כִּי הוּא הִנִּיחַ לָךְ כַּחֲ:

הודיה שהצילה את העיניים ופתחה פתח לשידוכים: סיפור על יהודי מרחובות שעינו כבתה, אך כוחה של הודיה נכח בבית כנסת נידח החזיר לו את ראייתו והפך אותו ל"נס מהלך" ולמקור השראה.

"צ"ר לי להודיעך - בישר הרופא - כי כל הבדיקות מראות שלא תשוב יותר לראות בעיניך. אם לא די בכך, הרי שהחייך עומד לעבור לעין השנייה, ולכן מומלץ לך לעקור את העין החולה בהקדם האפשרי ולקבוע תחתיה עין תותבת. אם לא תעשה זאת עלול אתה למצוא את עצמך בימים הקרובים עיוור בשתי עיניך!". המידע שקלח מפי הרופא בטבעיות, היכה את מיועדנו בהלם מוחלט. לאחר השקעה וטרח כה מרובות ולאחר תקוות כה גדולות התנפץ חלומנו לפתע על סלע המציאות, וליבנו נשבר לרסיסים. הוא קם מהכיסא ובקושי הצליח להוציא מפיו כי מבקש הוא ארכת זמן של יום או יומיים כדי לענות את תשובתו. וכך בעיניים דומעות ובלב שבור יצא מחדר הרופא אל הרחוב השקט.

במרחק של רחובות ספורים מהמרפאה, שָׁן בית הכנסת של הקהילה היהודית הקטנה, לשם החיש האיש את פעמיו. למרבה המזל, על אף שבית הכנסת היה ריק מאדם, הדלת הייתה פתוחה. עד מהרה הוא מצא את עצמו עומד מול ארון הקודש, כשעיניו מוצפות בדמעות רותחות. הוא החל להתייפח כפי שלא התייפח מעודו, אך לא ביקש מאדם.

הוא עצם את עיניו ואמר בתחנונים: "סליחה... בושתי ונכלמתי להרים פניי אליך, ריבון העולמים. אנא, סלח לי על חמישים השנים שבהן לא זכרתי להודות לך כיאות על אחת מאלף אלפי ריבויי רבבות הטובות שעשית עמדי מעודי ועד היום הזה, על כוח הראייה המופלא שחננת אותי בו. אף ברכות השחר שבהן הייתי אמור להודות על הראייה נאמרו על ידי בכל בוקר בפניו הדעת. אנא מחל לי...". כך, במשך שלוש שעות רצופות עמד היהודי כשפניו טמונות בפרוכת, ופיו אינו פוסק מלהביע תודה לריבון העולמים, על שנים ארוכות שפעלו עיניו כשורה וסייעו לו בכל רגע ורגע באין ספור מצבים. אחר הוסיף והודה אף על יתר איברי הגוף ותועלתם, והכול תוך כדי בכיות עצומות.

שלוש שעות לאחר מכן, כשחש כי הוקל משאו הכבד, עצם את עיניו בשנית והוסיף תפילה בלב שבור על עינו המצויה בסכנה, שידי אדם קצרו מלהושיעה, ורק ארון הנפלאות יכול להצילה. "ריבוננו של עולם - התחנן - אנא תן לי את ההזדמנות לתקן את אשר עיוותי. הוציאה ממסגר נפשי כדי שאוכל להודות את שמך, הצל את עיניי מכיליון כדי שאוכל להודות לך עליהן מעתה ועד עולם סלה".

כשיצא מבית הכנסת בלב קל יותר, היתה כבר שעת צהריים מאוחרת. מבלי לדעת מדוע, נשאווה רגליו בשנית למרפאתו של הרופא. שעת קבלת הקהל כבר הסתיימה, אך הוא התחנן בדמעות לפני הרופא כי יואיל לבדוקו בשנית. הרופא עמד לגחך למשמע הבקשה, אך משהביט בעיני החולה האדומות מבכי נכמרו רחמיו והוא הסכים לעשות זאת. הוא חיבר אותו למכשור המשוכלל והביט במיומנות בצגים שלפניו.

מרגע לרגע הבחין היהודי כי משהו מתרחש. מפי הרופא המכובד בקעו קריאות התפעלות באנגלית טיפוסית: "אייטס וונדרפול! איי דונ'ט בלייב איט!". (זה מדהים, אני לא מאמין!) מֵאֵי שם הופיעו עמיתים למרפאה בחלוקים לבנים. המקרה כפי הנראה כבר היה ידוע להם, ולפי התדהמה שניבטה מפניהם הבין היהודי כי אכן אירע כאן נס. העין, שמבחינה רפואית כבר נחשבה כמתה, שבה לפתע לגלות סימני חיים.

ביום שלמחרת כבר נערך הניתוח שהשיב לו את ראייתו, וכמה ימים לאחר מכן שב לארץ כשהוא מלווה בכינוי שהוצמד לו מפי הרופא: "נס מהלך". את קבלתו הוא לא שכח. מאותו יום ואילך לא פסק מלהודות בכל עת מצוא. בשבת שלאחר מכן, ערך האברך 'קידושא רבא' בבית הכנסת, ובסעודה סיפר ברוב עם את סיפורו המפעים.

אלא שבכך לא תם הסיפור. כחודשיים ימים לאחר מכן קיבל האיש שיחת טלפון בלתי צפויה: "אינך מכירני - פתח הדובר שמעבר לקו - אך אורח הייתי בבית הכנסת בשבת שערכת את סעודת ההודיה. הקשבתי לסיפורך המרגש והחלטתי לנסות להעתיקו. בבית שתי בנות מוצלחות, בנות עשרים ותשע ושלושים ושתיים. מה לא עשינו והיכן לא התפללנו כדי לזכות לראותן מקימות בתים בישראל, אולם ללא הועיל. בעקבות סיפורך החלטתי לנקוט יוזמה משלי: ביקשתי מבנותיי לרשום על דף פרטים רבים ככל האפשר שעליהם הן חשות חובה להודות. כך עשיתי גם אני, ולאחר מכן התכנסנו כל בני המשפחה יחדיו כדי להודות על כל הפרטים שרשמנו, וההמשך היה למעלה מכל דמיון. לפני כשלושה שבועות - סיים האיש כקולו שנשק מדמעות - זכינו לארס את הבכורה, ואמש זכינו לארס גם את השנייה... גם אנו זכינו לראות בעינינו מה גדול כוחה של תפילת הודיה הבוקעת ממעמקי הלב" (ופריו מתוק).

"זְכַרְתָּ אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ, כִּי הוּא הִנִּיחַ לָךְ כַּחֲ לַעֲשׂוֹת חַיִּיל" (דברים ח, יח). נפלאים הם דבריו של אור החיים הקדוש על הפסוק, ונדמה שהם נכתבו בדיוק על סיפור כעין זה, וכך אומר: פירוש, שצריך (האדם) לתת ליבו על טובתו (על הטובה שיש לו), כי מהו היתנה לו, ודבר זה יעירנהו תמיד להכיר בוראו והשגחתו עליו, ותחילת תחבולות יצר האדם היא להשכיחו דבר זה! כלומר שעצת היצר היא להשכיח לאדם את החובה (ובעצם הזכות הגדולה) להודות לה, אך אדם העושה זאת בכל לב, ודאי שה' הטוב יפרוס עליו את סוכת שלומו.

המעשה שלפנינו סופר מפי המגיד הנודע רבי אשר דרוק שליט"א, המעורר רבות בדרשותיו על חובת הודאה לקדוש ברוך הוא - חובה קדושה שסגולתה גדולה להציל מכל צרה וצוקה.

יהודי שומר תורה ומצוות המתגורר בעיר רחובות התעורר בוקר אחד משנתו, ולפתע חשכו עיניו, פשוטו כמשמעו. עינו האחת נפקחה והביטה נכוחה, ואילו השנייה, כמו הייתה נתונה תחת רטייה שחורה. חצי החדר שכנגדה נותר חשוך. בתחילה סבר כי מדובר בטעות. הוא נטל את ידיו ומיהר לשטוף את עיניו במים צוננים, אולם הדבר לא הועיל.

ברוב פחד ובהלה מיהר לחייג למוקד של קופת החולים. פקיד אדיב ענה לו, ומשהבין את מצבו נרתם לעזרתו, ועד מהרה השיג לו תור בהול במרפאתו של אחד מטובי רופאי העיניים בארץ. הרופא בדקו בדק היטב, ומשסיים את הבדיקה המקיפה הודיע לו בעדינות, כי בהלתו לא הייתה לחינם. חייך נדיר מוזן שטרם נחקר די הצורך, קינן בעינו וגרם לה להתנוון. כאילו לא די בכך, הוסיף והבהיר לו הרופא כי אין בארץ את הידע המתאים להתמודד עם חייך מסוג זה, אולם אף אילו היה, מצב העין נראה בדי רע.

פנה היהודי לרופאים אחרים לשמוע חוות דעת נוספות, אולם כולם היו תמימי דעים כי אפסה כל תקווה להציל את עינו. בצר לו התייעץ עם אחד מטובי עסקני הרפואה בארץ. לאחר בירור מעמיק הלה מצא כי בבית חולים נידח באחת ממדינות ארצות הברית נמצא רופא מומחה שכבר הספיק לצבור ניסיון רב בתחום זה. דא עקא כי רופא זה מבקש סכום כסף רב תמורת הטיפול.

מה לא יעשה אדם כדי להציל את ראייתו? מיועדנו לא חשב פעמיים, הוא גייס הלוואות מכל מי שרק היה יכול, ובסיוע אותו עסקן נקבע מועד מזוזר לפגישה, ועד מהרה מצא עצמו בין שמים וארץ כשליבו מלא תקווה לרפואתו. מרפאתו של הרופא המומחה דמתה יותר למעבדה. החדר היה עמוס במכשירים שונים ומשונים בעלי עדשות ועיניות מוזרות למראה, והרופא לא פסח על אף אחד מהם. שעה ארוכה נמשכה הבדיקה המתישה כשבסימה הושיב הרופא את המטופל על כיסא, הושיט לו כוס מים ומיד החל להרצות את תוצאות בדיקתו.

ספר
אצרות חיים

יודעי ח"ן
מהרגשים
שומעי סוד
מתלהטים

אצרות חיים
המבורא

מחבר: מרפאת ומבארת
בית: מרפאת ומבארת
סדר: אצרות חיים
מחבר: מרפאת ומבארת
סדר: אצרות חיים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

פיניים על הפרשה:

כן יש באלו הברכות שבח ישראל שבחר בהם הקדוש ברוך הוא מכל האמות ונתן לנו את תורתו, וכמה הודאות ושבחים אחרים. וכל זה לעורר לב האדם כיון שקם ממטתו להתחיל בעבודת השם ובקראתו:

וכן גם בן ברכת 'אשר יצר' לתת שבח לשם, שהוא עשוי נקבים חלולים, ואפלו הכי הקדוש ברוך הוא מעמיד בו רוחו ושומרה על ידי נס. וכן נמי ברכות התפלה יש בהם שבח הבורא, ויש בהם בקשות שאנו מבקשים על עצמנו מלפניו יתברך, שיחננו דעת ויחזירנו בתשובה וירפאנו ויפרנסנו ויבנה ירושלים וישלח משיחנו, וכל זה להתבונן ולידע כי הכל תלוי בידו יתברך, ואין ביד אדם שום יכולת לעשות שום דבר חוץ מרשותו יתברך, חוץ מיראת שמים (ברכות לג):

וגם בן ברכת המזון, כדי להכיר שהקדוש ברוך הוא הוא הנותן ומפרנס את העולם כלו בטובו. וכן על זה הדרך כל דבר שיצא לאכל, יברך עליו כדי להודות בחסדו יתברך שנתן לו הדבר ההוא ובראו בשבילו. וצריך להזהר שלא יאכל שום דבר בלא ברכה, כי נקרא גזול להקדוש ברוך הוא, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שם לה): על פסוק (משלי כח כד) 'גזול אביו ואמו':

יברך הברכות במתן ובכוונה

וגם בן לא יברך בחפזו רק במתן, כדי לכוון דעתו ולידע מה מוציא בשפתיו, ולמי הוא מברך, ולא כמצות אנשים מלמדה. וצריך שיכוון בשעה שהוא מברך, כאלו הוא עומד לפני הקדוש ברוך הוא, ולפיכך נתקנו הברכות בלשון 'ברוך אתה' שהוא לנוכח, מטעם זה שיכוון אדם שהשכינה כנגדו ולה הוא מברך. והוא שאמר (שם ג ו) 'בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחתיך', דהיינו אפלו בשעת הנאתך כשאתה אוכל, דע את השם וברך לו בכונה, ולפיכך 'דעהו והוא יישר ארחתיך', סופי תבות עם הכולל גימטריא 'ברוך':

(נגזי המלך, תיקון התשובה אות כט)

יראת שמים תלויה ביד האדם

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' וכו' (דברים י ב). הנה לכאורה מלתא דתמימה זו, דבאמרו מה ה' שאל מעמך כי אם ליראה, פשט הדברים הוא דיש כמה דברים שבידי אדם לעשותם ויוכל לעשותם, ולא שאל ממנו הקדוש ברוך הוא כי אם ליראה, ולא שייך ביד האדם שום דבר לעשות לה' וזולת היראה, דזה דוקא לבדה תלויה ביד האדם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות לג), הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים: (מחשוף הלבן פרשת עקב)

ישים האדם בטחונו אך ורק בידו יתברך

'וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל (דברים ח יח). ועוד יתבונן האדם כי כל מה שיחשב האדם בעסקי העולם ובמשאו ובמתנו לא יועיל כלום, כי הכל תלוי בידו יתברך, כמו שכתוב בתורה (שם ח יח) וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ותרגום אונקלוס 'ארי הוא דיהב לך עצה למקני נכסין', וכן אמרו רבותינו ז"ל (מו"ק כח), בני חיי ומוזני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא. אם כן, כיון שפרנסת האדם תלויה בידו יתברך, מה יועילו מחשבותיו, מה שגור ה' עליו יגיע לו. וכיון שיחשב האדם דבר זה תמיד דהכל תלוי בידו יתברך, לא יבוא להרבות מחשבות בעניני העולם ועסקיו, וממילא אתיא רוחא, דבשעת התפלה ימצא מחשבתו טהורה ופנויה לעבודת ה' דוקא:

וזה הוא כונת שלמה המלך עליו השלום (משלי טו א) 'גל אל ה' מעשיך ויכנו מחשבותיך', פרוש כל מעשיך שאתה רוצה לעשות בעניני העולם ובעסקי תלה אותם ביד ה', ודע כי הוא העקר מה שיצא ה' הוא שיהיה, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרע, ואז 'ויכנו מחשבותיך', שבוזה תמצא מחשבותיך פנויות בשעת תפלה:

והנה כשמשים האדם בטחונו בו יתברך, וידע כי הוא המשגיח בו ומפרנסו, גם הקדוש ברוך הוא מרחם עליו ומזמין לו פרנסתו, שנאמר (תהלים נה כג) 'השליך על ה' יתבך והוא יכלכלך', פרוש כשתשליך על ה' יתבך ובו תבטח כי הוא הנותן אותך, אז 'הוא יכלכלך'. אם כן, כיון שהכל תלוי בידו יתברך, ומחשבות אדם לא יועילו ולא יצילו בזה, למה לו ולצרה הזאת להרבות מחשבות ולהוסיף דאגות, ובפרט בשעת תפלה. לכן בעל תשובה צריך להזהר ביותר לטהר מחשבותיו בשעת תפלה:

(נגזי המלך, תיקון התשובה אות לה)

זהירות וזריזות באמירת הברכות

'ועתה ישראל מה ה' אלקיך וגו' (דברים י ב). אמרו רבותינו ז"ל (מנחות מג): שצריך אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך וגו', אל תקרי 'מה' אלא 'מאה'. והמאה ברכות הם ברכות של שחר, ושל שלש תפלות ושל ברכת המזון ושל בית הכסא. ורבותינו זכרונם לברכה עליהם השלום שפתותיהם ברור מללו, דעל ידי ברכות אלו מזכיר אדם הבורא יתברך שמו וידע גדלותו ושבתיו וחסדיו ונפלאותיו, כי כיון שקם בבקר ומברך ברכות 'אלהי נשמה' הרי מכיר שהשם הוא שנותן בו נשמה ונוטלה ממנו בכל לילה דרך פקדון ומחזירה לו בכל בקר, והוא שאמר 'המחזיר נשמות לפגרים מתים'. וגם

עצות וסגולות:

שמירת עיניים

העיניים והלב הם העיקר

הלב והעיניים אחים שלא יתפרדו, אם לעברה חס ושלום הם תרי סרסורי דעברה, ואם לדבר מצוה הם העקר, והוא שאמר צהר תעשה לתבה, דהיינו האור שלך שהם העיניים שלך לא תראה בהם שום ראייה שהיא רעה בעיני ה', רק ראייה שהיא לעבודת ה', והוא דכיון שחשכנו הגוף כמו התבה, צריך שהעיניים יאירו לו בדרך קדושה ולא בהפך. (מחשוף הלבן פרשת נח, ד"ה עשה לך)

עיקר היראה שלא יראה דבר

אסור

מעקרי היראה הוא שיהיה עוצם עיניו מלהסתכל בנשים ובכל דבר רע, זה עקר היראה. ולכן 'יראה' נמי אותיות 'ראיה', דעקר יראה היא עצמת העיניים מלהסתכל בנשים.

(נגזי המלך, תיקון התשובה אות כג)

יזהר מהסתכלות אסורה,

המביאה טומאה

צריך לשמר עצמו מלהסתכל בנשים ולהרבות שיחה עמהן (אבות פ"א מ"ה), כי מהראיה יבוא לידי תאנה וזאת תהיה טמאותו, וכן כתוב בתורה (במדבר טו לט) 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'. (נגזי המלך, תיקון התשובה אות לב)

יזהר ביותר בשמירת הלב

והעיניים

באלול צריך האדם ביותר לטהר לבו ועיניו שהם תרי סרסורי דעברה (במדבר י ב), דאף על גב דבשאר ימות השנה לא היה נזהר בשמירתם, עכשו באלול צריך לתקן מה שפגם בהם בשאר ימות השנה, ויזהר בשמירתם מכאן ולהבא. (שם אות וי"ו, ד"ה והיה לכם)

הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זוועהל שליט"א: ה' יתברך יעזרנו כפשוטו, שנזכה להשגחה המיוחדת: 'אָרץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ תִּמְיֵד עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּהַ מְרֹאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה'. שכבר מעכשיו נזכה להפוך את מידת הדין לטובה אנו וכל ישראל, ונזכה ביום הדין דראש השנה להפטר מכל הצרות, ויכריע אותנו ואת כל ישראל לכף זכות. (ישעיהו נז, כ): "וְהִרְשָׁעִים כָּיָם נִגְרָשׁ". כמו שהם רועשים וגועשים כים, כך גם הם יתגרשו מארץ ישראל, ואפילו אם הם רועשים וגועשים. ואנחנו נזכה להיות בני ארץ ישראל לעולם.

רק תמדי עיני ה' אלקיך בה, שתי עיניים שהם שתי הבטות המתייחסות אחת מבחינת רחמים לרחם, ואחת מבחינת דין.

מבואר בדבריו דמה שאמר 'עיני' בלשון רבים, מתייחס לרחמים ולדין, ולא רק בראש השנה אלא 'תמיד' - כל השנה. ובוז מברך האלשיך הקדוש: "והוא מה שכתבנו על מאמרם ז"ל במדרש חזית (שיר השירים רבה ח, טו) כתוב אחד אומר (תהלים לג, יח) עין ה' אֵל יִרְאִי, וכתוב אחד אומר (תהלים לד, טו) עיני ה' אֵל צַדִּיקִים, אלא כאן כשעושים רצונו של מקום כו', ופירשנו כי כשהעם עושין רצונו של מקום, בשתי הבחינות מביט בצדיקים להיטיב בעין רחמים ובעין הדין, אך כשאין עושין רק באחת בשל הבטת רחמים, ועל שניהם יאמר פה תמיד עיני ה' אלקיך בה, המתייחסת אל ה' והמתייחסת אל אלוךך שהוא של דין. ולא שמראש השנה נגזר ולא ישתנה על ידי מעשה עד ראש השנה הבאה, רק מראשית כלומר כי גם אם בראש השנה שהוא ראשית השנה יהיה חסר טובה כנרמז בחסרון האלף, תעשה השנה מלאה בשני ההיגיון על ידי זכות שאחר הראשית. ואחר שנתמלא בזכות, אפשר ישתנה על ידי עוון ויהיה האחרית שנה בלי ה"א ראשונה. כי בארץ ישראל נדונים בכל יום. ולפי זה מחלוקת הגמרא (ראש השנה טז א) אם האדם נדון כל יום או בראש השנה בלבד, הוא בחוצה לארץ."

אלא דמעתה תגדל הקושיה, מה יעשו בני ארץ ישראל ויחיו, הרי בראש השנה יש לנו את כוח השופר שבזכותו המלך קם מכסא דין ויושב על כסא רחמים, וכיון שבארץ ישראל בכל יום יש דין, מה יעשה האדם ויחיה. אלא יש לדריים בארץ לזכור בכל יום את ראש השנה, שכן כל יום הוא יום הדין, ולכן יש להזהר ביותר שלא יעשה את המצוות מצות אנשים מלומדה, ומוטל על האדם לחדש בכל יום מערכת ביראת ה'.

ומי שמחדש מערכות ביראת ה' בכל יום, בכוחו לחדש כוחות במערכת הכוכבים והמזלות, כמו שדרשו באברהם אבינו (שבת קנו, א): "מאי דעתך דקאי צדק במערב, מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח. והיינו דכתיב (ישעיהו מא, ב) מִי הָעִיר מִמְּנֶחֱרָת צֶדֶק יִקְרָאָהּ לְרִגְלָו". ואף על פי שמידתו של אברהם אבינו היא חסד, אך בתורה נאמר עליו שמידתו מידת היראה, שכן נאמר אחר העקידה (בראשית כב, יב): "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹקִים אֹתָהּ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי". שכן העושה חסד משום שאוהב וחפץ לעשות חסד, וודאי שמעלתו גדולה, אך העושה חסד כשכופה את עצמו חשוב שבעתיים. כן אברהם אבינו היה מידתו חסד, ואפילו הכי כאשר ציווה עליו ה' יתברך (בראשית כב, ב): "וְיֹאמְרוּ קָח נָא אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אֲהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ אֶל אֶרֶץ הַמִּזְרָח וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ". היה בזה ניסיון של יראה, ולכן נאמר לו: "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֹתָהּ".

אמנם (תהלים כה, י): "כֹּל אֲרָחוֹת ה' חֶסֶד וְאֶמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֲדָתוֹ". ודווקא בעקידה שאברהם אבינו חשב לעקוד אותו, נזדכך יצחק אבינו, וזכה לקבל נשמה דכורא הראויה להוליד כמבואר באר"י הקדוש (ליקוטי תורה פרשת וירא). וקודם העקדה לא היה ראוי להוליד ורק אחר העקידה נעשה ראוי להוליד.

ה' יתברך יעזרנו כפשוטו, שנזכה להשגחה המיוחדת: "אָרץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ תִּמְיֵד עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּהַ מְרֹאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". שכבר מעכשיו נזכה להפוך את מידת הדין לטובה אנו וכל ישראל, ונזכה ביום הדין דראש השנה להפטר מכל הצרות, ויכריע אותנו ואת כל ישראל לכף זכות. (ישעיהו נז, כ): "וְהִרְשָׁעִים כָּיָם נִגְרָשׁ". כמו שהם רועשים וגועשים כים, כך גם הם יתגרשו מארץ ישראל, ואפילו אם הם רועשים וגועשים. ואנחנו נזכה להיות בני ארץ ישראל לעולם.

(הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זוועהל - בים דרך)

עיני ה' אלקיך בה

בשו"ת חתם סופר (חלק ב יורה דעה סימן רלד) שואל הגאון רבי זלמן מרגליות לחתם סופר בעניין ארץ ישראל וירושלים, דה' יתברך ענה לתפילת שלמה המלך ואמר (מלכים א ט, ז): "שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ וְאֶת תַּחֲנֻנְךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּ לִפְנֵי הַקֹּדֶשׁ אֶת הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתָ לְשֵׁם שְׁמִי שֶׁמַּעַד עוֹלָם וְהָיוּ עֵינֵי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים". ואילו בפרשתנו נאמר (דברים יא, יב): "תִּמְיֵד עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּהַ מְרֹאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". דמשמע שעני ה' יתברך על כל ארץ ישראל.

ועיני שם בתחילה שמבאר במעלת העיר ירושלים בשעת העלייה לרגל, שהיה דוחק גדול, ואף על פי כן אף אחד לא התלונן, אבל הקב"ה לא רצה לבטל הצפיפות שלא יפסידו את שכר הדוחק, וכתב שם: "דלפי מה שכתב בתשב"ץ (חלק ג סימן ר"א), דגם בזמנו נראה נס בזה בבית הכנסת שבירושלים, בבואם שם בחג השבועות כל סביבותיהם ולא צר להם, וה' יודע כי עיני ראו בחוץ לארץ דבר זה, ולא אוכל לפרש מפני פריצי עמינו". ומקובל שהיה נס זה בבית מדרשו של החתם סופר, שהיו לפניו מאות תלמידים וכולם נכנסו לבית מדרשו, ואפילו שהיה קטן מהכיל כל כך הרבה.

ועיני שם שמאריך בדיו: "הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין, הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין" (כתובות קי, ב). ובתוך הדברים כתב דהרב השואל רצה לחלק: "דמייני בתנחומא אירושלים והיה עיני ולבי שם כל הימים, אם כן בכללות ארץ ישראל נמי נאמר (דברים יא, יב) אָרץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ תִּמְיֵד עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּהַ מְרֹאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה. אבל אני בעוונותיי לא זכיתי להבין בנגלות גם כי בהנסתרות לה' אלוקינו, אבל כמדומה לי שמעתי, דיש חילוק בין חיבור עין עם לב, דהיינו עיני ולבי שם, ובין עין לחוד דכתיב עיני ה' אלוקין שם, ועוד חילוק בין עיני דהתם, שהוא בית דין של מעלה של שבעים שהם כנפי השכינה, ובין עיני ולבי לשון השגחת עצמו בלי כנפים, ושעל זה נאמר (ישעיהו ל, כ) וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרְךָ, כך שמעתי מאז ולא אבין".

ואמנם רבינו החתם סופר סתם ולא פירש מהו ולא יכנף עוד מוריד, אך הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל בנפש החיים (שער ג פרק יא) ביאר: "והעניין כידוע בזוהר שהוא יתברך ודיבורו חד... רק שעתה טח עינינו מראות בעיני הבשר איך ובאיזה אופן דיבורו יתברך מתפשט בהם. ולעתיד לבוא כתיב (ישעיהו מ, ה) וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר. היינו שיוזכר השגתנו עד שנזכה להשיג ולראות גם בעין הבשר עניין התפשטות דיבורו יתברך בכל דבר בעולם, כמו שכבר היתה ההשגה מעין זה בעת מתן תורה דכתיב (שמות כ, יד) וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקֶּלֶת... והוא עניין הכתוב (ישעיהו לו, כ) וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרְךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרְךָ".

ולמדנו מזה דגדר ולא יכנף עוד מוריד מרמז על הגילוי אלוקות, ובעת מתן תורה, היה התגלות אלוקית ונזדככו ישראל לראות כיצד דיבורו יתברך מחיה וממהווה את כל העולם, שכן נאמר (דברים ד, לה): "אֲתָה הָרָאָתָ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֲיֵן עוֹד מְלַבֵּדוֹ". ופירש רש"י: "הראת - כתרגומו אתחזיתא. כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה פתח להם שבעה רקיעים. וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים. וראו שהוא יחיד, לכך נאמר אתה הראת לדעת". אך עדיין היה זה רק מעין העתיד לבוא, דלעתיד לבוא יהיה השגה גדולה יותר.

ועיני באלשיך הקדוש שכתב (דברים יא, יב): "אָרץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ תִּמְיֵד עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּהַ מְרֹאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה - אמר, הנה יש עוד טעם שני אל כל האמור, לומר מה שאמרתי מיתרון הארץ ואשר תצטרך להיות תמיד חרד על דבר ה', הלא הוא, כי אינה תחת שר ככל אחת מארצות הגויים, כי אם אָרץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ ולא על ידי זולתו. ושמה תאמר הלא זה יהיה לפחות משנה לשנה כי הכל קצוב מראש השנה, ואשר יזכה או יחסא איש בתוך השנה ולא ישנה גזרת ראש השנה רק יפקד בשנה הבאה. דע כי לא כן הוא,

ארכיון 'עוז והדר'

הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א: אם היינו יודעים כמה אתה משלם על הליכתנו לקנות צרכי שבת, היינו הולכים עד לחנות בקצה העיר... אם היינו יודעים כמה אתה משלם עבור צחצוח נעליים לכבוד שבת, היינו מצחצחים את הנעליים של כל השכונה! וכן בכל דבר מצוה וכל הליכה לדבר מצוה: אילו היינו יודעים את ערכה ושכרה של כל פסיעה ופסיעה - לא היינו מפסיקים את הילוכינו מבוקר עד לילה...

אילו היינו יודעים את ערכה של כל פסיעה...

בשם ה"אוהב ישראל" מאפסא מובא רעיון אחד על שני מדרשים שונים:

על הפסוק **"וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוֹן"** דרשו: "הדא הוא דכתיב (תהלים קכו, ו) **"הָלוֹךְ וְלֹךְ וְכָכָה"**.

ועל הפסוק (שיר השירים ז, ב): **"מִה יָפוּ פְעָמֶיךָ בְּנַעֲלִים בַּת נָדִיב"**, דרשו: "הדא הוא דכתיב (ישעיהו כב, יא): **"וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים צְבָאוֹת בְּיָוֶם הָהוּא לְכָכִי וּלְמִסְפַּד וּלְקֶרֶת"**.

מה הקשר בין **"וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוֹן"** ל**"הָלוֹךְ וְלֹךְ וְכָכָה"**? ומה הקשר בין **"מִה יָפוּ פְעָמֶיךָ בְּנַעֲלִים בַּת נָדִיב"** ל**"וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים צְבָאוֹת בְּיָוֶם הָהוּא לְכָכִי וּלְמִסְפַּד וּלְקֶרֶת"**? מבאר ה"אוהב ישראל" על פי משל:

מעשה בסוחר עשיר שירד מנכסיו והתרשש, עד שנאלץ לכתת רגליו ולחזור על הפתחים. יום אחד הוא הגיע ל"ארץ החווילה", העשירה במחצבי יהלומים. הוא ראה יהלומים פזורים ברחובות, אולם לא ידע שמדובר באבנים טובות וסבר שאלו אבני חצץ זוהרות. חשב בלבו: אולי יהיה לי שימוש בהן... הלך ומילא שק שלם במאות יהלומים ונשאו על כתפו.

יום אחד, במהלך מסעו, הרעב הציק לו מאד. הוא הגיע לאחד הכפרים, ניגש לבית הראשון והקיש על דלת. הכפרי פתח את הדלת. שאל הסוחר את הבית: "אולי יש שלך משהו לאכול?"

השיב הכפרי: "אילו היה לי הייתי נותן לך בשמחה. אבל לצערי, אין לי מאומה, המקרר ריק... אני יכול לתת לך מים לרחוץ את פניך, מיטה להניח את גופך, אבל אוכל - אין לי..." ואז הוסיף ואמר: "אילו היו לך כמה פרוטות, הייתי לוקח אותך למאפיה וקונה עבורך לחם טרי..."

השיב לו הסוחר: "כיסיי ריקים, אין לי פרוטה לפרוטה". ואז נזכר בשק האבנים ואמר: "באחד המקומות אספתי אבני חצץ זוהרות, אולי הן שוות משהו..."

הוא פתח את השק והוציא מתוכו חופן יהלומים. קרא הכפרי לשכנו ואמר לו: "הרי אתה 'מבין' בזה... אמור לי, מה דעתך עליהן? האם יש להן ערך?"

הביט השכן ב"אבני החצץ" ומיד זיהה את טיבן. הוא קרא בהתרגשות: "אני מוכן לשלם עבורן עשרת אלפים דולר!"

הסוחר לא הבין את כוונתו ונעץ בו זוג עיניים תמהות. סבר האיש כי הסוחר אינו מרוצה מהמחיר... הוא החליט להעלות את המחיר: "אני מוכן לשלם עבורן עשרים אלף דולר".

תמיהתו של הסוחר גברה, ואז הקפיץ האיש את המחיר: "שלושים אלף... ארבעים אלף... חמישים אלף..."

וכל אותה עת הסוחר עומד נבוך ואינו מבין מה פשר המספרים שהאיש זורק לחלל. עד שאמר לו אותו אדם: "דע לך, אלו יהלומים אמיתיות! אני מוכן לשלם עבורם מאה אלף דולר - אך פרוטה לא יותר!"

הסוחר נפל ארצה והתעלף...

אומר ה"אוהב ישראל" מאפסא: **"מִה יָפוּ פְעָמֶיךָ בְּנַעֲלִים בַּת נָדִיב"** - לעתיד לבוא, כשבני האדם יתייצבו בפני בית דין של מעלה, יראו להם כמה משלמים על פסיעה אחת של מצוה, ואז **"וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים צְבָאוֹת בְּיָוֶם הָהוּא לְכָכִי וּלְמִסְפַּד וּלְקֶרֶת"** - כולם יפרצו בבכי מר!

וכן גם יש לפרש את הפסוקים: **"וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוֹן"** - **"הָלוֹךְ וְלֹךְ וְכָכָה"** - לעתיד לבוא. כשיודע לנו כמה הקב"ה משלם על כל פסיעה לכבודו - לא נפסיק לבכות!

אומר ה"פלא יועץ" (ערוך הכנה): "הכנה לשבת היא מצוה רבה. מצינו גדולי ישראל שהיו עוסקים בה... ואמרו על מוהר"א הלוי ז"ל שהיה מרבה בפסיעות לקנות צורכי שבת... כי יש שכר פסיעות, והיה עושה הכל על ידו, כי מצוה בו יותר מבשלוחו."

ריבוננו של עולם! אם היינו יודעים כמה אתה משלם על הליכתנו לקנות צרכי שבת, היינו הולכים עד לחנות בקצה העיר... אם היינו יודעים כמה אתה משלם עבור צחצוח נעליים לכבוד שבת, היינו מצחצחים את הנעליים של כל השכונה!

וכן בכל דבר מצוה וכל הליכה לדבר מצוה: אילו היינו יודעים את ערכה ושכרה של כל פסיעה ופסיעה - לא היינו מפסיקים את הילוכינו מבוקר עד לילה...

(הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א - דורש טוב)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: למרות שראש השודדים ביקש לתת לו מתנות יקרות, כסף וזהב ואבנים טובות, סירב רבי יצחק לקחת. כל שהסכים היה לקחת חזרה את הרכוש שנשדד ממנו, כשהוא מוסיף ואומר: דבר אחד אשמח אם תמלא את מבוקשי, אם תכוון אותי חזרה אל דרך הישר, כדי שאוכל להמשיך במסעי. - והיה רבי יצחק מספר את סיפור זה ואומר כשבת שחוק על פניו: אכן כך היה, כפי שאמרתי, מפני שחתכו את חלה לא נשפך דם...

סעודות שבת

שני החכמים שהגיעו אל העיר בשעת ערב מוקדמת של ליל שישי שמחו מאוד למראה היהודי שהגיע לקראתם והזמין להתארח בביתו. החכמים שהיו רעבים גם צמאים, וכמובן עייפים מאוד מכל טלטולי הדרך הארוכה, מצאו מנוח לכף רגלם בביתו של היהודי שאירחם בנפש חפצה ובכל רחב. האיש ערך לפנייהם שולחן מלא בכל טוב לאכול ולשבו, ואף הציע בפניהם מיטות נוחות לשנת הלילה.

החכמים שחשבו להתארח אצל רב העיר, הודו למארחם עם בוקר יום השישי, ואמרו לו כי נהנו מאוד מהאירוח הלבבי, ועתה יש ברצונם ללכת אל רב העיר.

היהודי ממש נחרד לשמע הדברים. הוא, ואחיו שהיה יחד עמו, לא הסכימו בשום אופן לקבל את בקשת החכמים ללכת אל ביתו של הרב, והפצירו בהם מאוד להישאר ולשבות אצלו. דעו לכם, אמרו האחים, כי צפוייה לכם אתנו שבת מרוממת ומכובדת ביותר, על הצד היותר טוב ובתכלית ההידור. לכבוד גדול יהיה עבורנו השתתפותכם בסעודות השבת אצלנו, לשמוע מפיכם דברי תורה וחכמה ולשורר עמכם את זמירות השבת.

שמא סבורים אתם, הטעימו האחים ואמרו, כי אצל הרב תוכלו לקבל תרומה גדולה עבור המטרה שבשביל כך באתם לעירנו. דעו לכם כי אנו בעלי יכולת, והרי לכם התחייבות ברורה מצידנו כי כבר במוצאי שבת ניתן לכם סכום כסף גדול, הרבה יותר מה שאתם סבורים לקבל אצל הרב. רק זאת עשו עבורנו: השאירו עמנו לסעודות השבת.

כשמוע החכמים את הפצרת האחים העשירים ניאותו לבקשתם והסכימו להישאר בביתם. פנו החכמים לשבת בטרקלין הגדול של הבית, לעסוק בתורה ולהתכונן כראוי לבוא שבת המלכה, והנה עיניהם רואות את האחים מביאים מהשוק העירוני כמויות עצומות של מאכלים ומעדנים לכבוד שבת, בשר ודגים, חלות גדולות, פירות וירקות, יינות מתוקים ומגדנות עד אין סוף. משרתים עמלו להכין קדירות גדולות עם שלל מאכלים מסורתיים, והאחים עצמם לא הפסיקו להתרוצץ ולהביא עוד ועוד, כשלא נחה דעתם עד שהביאו גם מערכת ענקית חדשה לגמרי של כלי סעודה, צלחות זכוכית וקערות נחושת בגדלים שונים, מגשים יפים, כוסות קריסטל, וגם כפות מזלגות וסכינים.

כראות החכמים את מעשי האחים, את ההוצאות הכספיות הענקיות אותם הם מוציאים בקניות הענקיות אותם הם עורכים, חשבו כי כל מה שטרם בעל הבית לא טרח אלא בשבילם. הם היו בטוחים כי לכבודם עשו זאת. הדבר לא נתן להם מנוחה, האם אכן ראויים הם שייבזבוז עליהם כל כך? בשלב מסוים קראו החכמים לאחים ואמרו להם: הלא רצונכם הוא שנהיה עמכם בשבת, אך זאת דעו לכם, שאין אנחנו ראויים שתבזבוז עלינו כל כך, ואם תמשיכו בכך, לא תהא לנו ברירה אלא לקום ולעזוב את ביתכם.

נזעקו האחים ואמרו: חס ושלום! כל שאנו עושים הוא רק לכבודה של שבת המלכה, והם בבחינת הוצאות שבת שאינם עולים ממניין מזונותיו של אדם הקצובות לו משנה לשנה. והסיבה שאנו מפרזים כך בכבודה של שבת, היא בשל מעשה שאירע עם אבינו, ועתה, אם נפשכם לשמוע, נוכל לספר לכם את הסיפור כולו, ומתוך כך תבינו את חרדתנו המופלגת לכבוד השבת.

הנהגה החכמים בראשם כמבקשים לשמוע, והאחים פתחו בסיפור מפליא מאוד:

אבינו זכרוננו לברכה היה עמל על פרנסתו כרוכל נודד בעיירות ובכפרים. כל רכושו עמד על כמאה דינרים, שבהם היה רוכש סחורה, מיני סדקת, חוטים מחטים וכפתורים, ועוד כהנה וכהנה פריטים קטנים וזולים, אותם היה מעמיס על חמורו ומוכרם לכפרים שחיבבו אותו ואת

התנהגותו הישרה והאמינה.

דרכו של אבינו להיות עסוק במסחרו מבוקרו של יום ראשון ועד צהרי יום חמישי, ואילו לקראת ערב של יום חמישי כבר היה שב לביתו, ומאז ואילך היה עסוק בכבוד השבת. כמעט כל הכסף שהיה מרוויח במהלך השבוע היה אבינו מוציא לכבוד יום השבת, כדי לפארה ולכבדה כאחד הנגידים אשר בארץ. לא דואג היה את דאגת ימי החול, אלא היה לוקח את הכסף שהרוויח וקונה בו כל צרכי השבת ביד רחבה. היה זה באחד השבועות כשאבינו לא חזר לבית כהרגלו ביום חמישי. חשבנו שמה עיכוב כלשהוא עומד בדרכו והוא יחזור ביום שישי. אך לא, הוא לא חזר ביום שישי וכמובן שגם לא בשבת. גם ביום ראשון לא הגיע אבינו חזרה, ולמותר לציין שדאגנו לו מאוד. מעולם לא היה כדבר הזה שאבינו לא ישהה בבית בשבת, והנה הוא אינו חוזר. לא היה לנו כל אפשרות לדעת את שלומו ואת סיבת עיכובו. כל שיכולים היינו לעשות, זה לומר מזמורי תהלים ברגש רב ולהתפלל על אבינו שלא יארע לו כל רע.

היה זה בחצות הלילה של בין יום ראשון ליום שני, כשאבינו מתדפק על דלת הבית ויחד עם הדפיקות נשמעות קולות נביחה עזים של כלב. נפתחו לו את הדלת במהירות, וראינו את אבינו כשכלב עומד בסמוך אליו, אך לא נוגע בו לרעה. הכלב היה שחור וגדול, פראי ומאיים, והוא נבח בקולות גבוהים מאוד. אלא, שהכלב היה נראה כאילו שהוא דואג לו ושומר עליו. ואכן, עם כניסת אבינו לביתו, הכלב כשכש בזנבו ורץ חזרה אל היער ממנו הוא בא.

כולנו התנפלו על אבינו ובקשנו ממנו שיספר לנו היכן היה בימים האחרונים ומדוע לא חזר לבית כהרגלו ביום חמישי. אבינו ביקש מאתנו שנמתין עד שנעזור לו לפרוק את משא החמור, ואז יספר לנו בהרחבה את כל ההרפתקאות שעברו עליו.

הכנסנו לבית את השקים שהיו תלויים ועומדים משני צידי החמור, ולהפתעתנו המרובה ראינו כי השכבה העליונה שלהם, היטים ושעורים, מכסים את התכולה האמיתית שלהם: מאות מטבעות של כסף וזהב, תכשיטים יקרים משובצים באבנים יקרות, ועוד דברי ערך לרוב.

משתוממים לגמרי מהאוצר הענק שהביא עמו ומההבנה כי חיינו עומדים עתה להשתנות, כי הנה הפכנו להיות עשירים מופלגים, הטינו אזיננו כאפרסכת לשמוע את דברי אבינו שפתח וסיפר את שהתרחש עימו בימים האחרונים.

היה זה בבוקרו של יום חמישי. כבר סיימתי למכור את הסחורה שהבאתי עמי והתחלתי לסדר את חפציי בכדי לשוב לבית. והנה שומע אני קול של ערבי, אותו לא הכרתי, אומר לי: יהודי, יהודי, בוא הנה, יש לי בעבורך חפץ טוב אותו תוכל למכור ולהרוויח בסכום נאה.

לפי תומי, הלכתי אחרי האיש ולא ידעתי שהוא איש מסוכן ביותר, לסטים מזויין והורג נפשות. לאותו ערבי רשע יש כלב שחור וגדול, חיות טרף של ממש, ודרכו של האיש להכניס את האנשים אותם לוכד ברשתו אל תוך החדר שם מצוי הכלב, ורחמנא ליצלן מסופם, שכן הכלב מתנפל עליהם, נושך בהם וטורף אותם.

בכנסתי אל ביתו של האיש, ותוך שניות הבנתי את בני מציב. השודד התנפל עלי בסוסת רבה, קשר אותי בחבלים וגזל ממני את כל כספי. הוא לא איבד זמן והחל לגרור אותי אל הכלב, כדי שימיתני רח"ל. בראותי זאת ובהבנתי כי עוד רגע ואני נעשה אברים אברים, התחלתי להתחנן בפני השודד ולומר לו: הוואל נא לעשות את בקשתי האחרונה, ולאחר מכן עשה בי כחפצך. בקשתי האחרונה היא שתסגור אותי בתוך חדר סגור עד למוצאי שבת, תן לי מעט לחם וכד מים מהצידה שהבאתי עמי, ועם זאת השבת, לא אתנגד לכל מה שתחפוץ.

בליבי חשבתי לעצמי: הלא מחזיק אני בכל עוז במצוה חשובה זו של כבוד השבת וסעודותיה, וראוי לי שאצא מהעולם לאחר שאקיים שוב, בפעם האחרונה, את כבוד השבת ואכילת הסעודות, כפי המעט שיעלה ביד.

בחדשי שמים עלי הסכים השודד האכזרי לבקשתי, ונעל אותי בחדר סגור ללא חלונות, כשהוא מסנן ואומר לי בשפה הערבית: תנצל את השעות האחרונות של חייך, כי לא תראה את אור השמש של יום ראשון. השודד הביא לי מצקלונז את הצידה לדרך המועטה שהייתה בו: צנימים יבשים וכד של מים, ואמר לי בלעג רב: הנה לך עבור השבת...

כאשר לפי חשבוני נכנסה השבת נעמדתי לתפילת קבלת שבת וערבית ברגש רב ובתחנונים, ולאחר מכן פניתי לסעוד את סעודת השבת מהמעט שהיה לי. הרמתי את כד המים ואמרתי: רבונו של עולם, ראה נא בעניי כי אין לי יין לעשות עליו קידוש, יהי רצון מלפניך שיהיו חשובים מים אלו כאילו היו יין משובח ויחשב לי כאילו קידשתי על היין. לאחר מכן, אכלתי מעט מהצנימים שהיו ואמרתי: אבינו שבשמים, גלוי וידוע לפניך שהסעודה הזאת היא כנגד יצחק אבינו ע"ה, רצוני היה לכבד את הסעודה כהרגלי, אלא שאונס רחמנא פטריה, יהי רצון שבזכות יצחק אבינו ע"ה תצילני מיד הרשע הזה ואזכה לחיים...

אחרי שינה טרופה, התפללתי תפילת שחרית ומוסף ושוב חזרתי ואמרתי כמו שאמרתי בלילה, והייתי מפציר: בזכות אברהם אבינו שסעודה זו מכוננת עליו - הצילני נא מיד רשע זה. גם לאחר

ביתו של הערבי השודד היה ריק. איש לא היה בו, ובראותי את הנס העצום שאירע לי ביקשתי לעזוב את מאורת השודד ולחזור לביתי, אך הכלב אחז בשולי בגדיי והחל למשוך אותי אל עבר פינת הבית

תפילת מנחה אמרתי כך: בזכות יעקב אבינו ע"ה אזכה להינצל מידי הרשע.

עוד הספקתי גם לטעום משהו עבור סעודה רביעית, סעודת מלחמה, ואף אמרתי זאת סעודה זאת כנגד דוד המלך ע"ה, והייתי מפציר: יהי רצון מלפניך אבינו שבשמים, שבזכות דוד המלך ע"ה ובזכות אליהו הנביא זכור לטוב אזכה להינצל מיד איש בלילע זה המבקש את נפשי.

ולפתע פתאום נפלה עלי תרדמה חזקה ובחלומי רואה אני חמשה אנשים זקנים, הדורי צורה וחכמתם מאירה את פניהם הקורנות, כשהם מתווכחים זה עם זה: זה אומר אני ארד ואציל אותו וזה אומר אני ארד ואציל אותו. אדהכי והכי נמנו כולם וגמרו: היות ואדם זה קיים את ארבעת הסעודות של השבת, והוא ביקש את זכותם של כולנו, הרי שכולנו יחד צריכים לעמוד ליימנו ולהצילו מרעתו. באותם רגעים נפלאים רואה אני את חמשת הזקנים פונים אלי ואומרים: אנו אבות העולם, אברהם יצחק ויעקב, דוד המלך ואליהו הנביא, אשר הזכרת אותנו בשעת קיום מצות סעודות שבת, וביקשת את זכותנו! דע לך כי אנו באים להצילך! אל תירא ואל תיחת ואל ירע לבבך.

את שנותי העמוקה העירה חריקת דלת עזה. השודד פתח את דלת חדרי, אחז בי והחל לגרור אותי אל עבר הכלב הענק כדי שיטרוף אותי. מה רבו מעשיך השם! למרבה הפלא, הכלב המאולף והצייתן להוראות בעליו, כאילו הפך את עורו ולא הקשיב

להוראה שנתן לו. להיפך, הכלב התנפל על השודד ועשה אותו לגל של עצמות.

ביתו של הערבי השודד היה ריק. איש לא היה בו, ובראותי את הנס העצום שאירע לי ביקשתי לעזוב את מאורת השודד ולחזור לביתי, אך הכלב אחז בשולי בגדיי והחל למשוך אותי אל עבר פינת הבית, שם החל לחפור ברגליו עד שלפתע ראיתי כי זהו המקום בו השודד היה מטמין את אוצרותיו.

היו שם שקים של מטבעות זהב וכסף, תכשיטים ואוצרות פז. מיד לקחתי את כל האוצרות, כיסיתי אותם בחיטים ובשעורים שמצאתי במקום, וחזרתי הנה כששיר של שבח והודאה להשם יתברך על שפתותי.

הכלב לא עזב אותי ועם צאתי לדרך ראיתי כי הוא מהלך אחריי כשומר נאמן עלי ועל האוצרות שלקחתי עמי. זהו הכלב שראיתם אותו וזשה עתה חזר אל היער.

עם סיום סיפורו המצמרר, סיימו האחים את דבריהם באזני החכמים שהגיעו לביתם, ציווה אותנו אבינו: מאחר וניצלתי ממוות לחיים בזכות מצות סעודות שבת, ואף זכיתי לעושר רב ועצום, מבקש אני מכם כי תקפידו גם אתם לשמור ולקיים את מצות סעודות השבת בהידור רב.

כאשר שמעו זאת החכמים שקט נח לבבם, ואף ברכו אותם כי יהי השם עמם להמשיך עוד שנים רבות במנהג נאה זה של כבוד השבת (ספר 'ויאמר עמוס' דרוש כג למעלת השבת, בשם ספר 'מנוחה לחיים' לרבי אליהו לביא, ליוורנו תרמ"א).

וכן מובא בזוהר הקדוש (פרשת עקב), משולב בביאור 'הכתר והכבוד': פתח הרעיא מהימנא בסודות השולחן ואמר לבאר את הפסוק (שמות כה כג) וְעִשִּׂיתָ שְׁלָחַן עֲצֵי שִׁטִּים וגו'. תא חזי - בא וראה, מנהגין טבין וְשִׁפְרִין הוּוּ נְהִי - מנהגים טובים ויפים היו נוהגים הצדיקים ותלמידי חכמים בעלי סודות התורה, שהם מארי דְסִעֻדָּתָא דְמִלְכָּא - בעלי סעודת המלך, כשהיו מתקבצים לאכול בחבורה בסעודת מצוה, והיו מכוונים להשפיע על ידי אכילתם שפע אל המלכות לְאַחֲזָהָּ דְאִינוּן מִבְּנֵי פְתוּרָה דְמִלְכָּא - להראות שהם מבני שולחן המלך.

תד - דבר הראשון ממנהגיהם הטובים, רְבִרְבָּא מִבְּנֵי סִעֻדָּתָא - הגדול מבני הסעודה נָטִיל יָדָיו - נוטל ידיו תחילה, כי סוד נטילת ידים הוא לגרש את הקליפה מהידיים על ידי מימי היחס, ויתבאר הלחן שהגדול שבסעודה הוא כנגד החדסד וקו ימין, וכמו כן בְּזִמְנָא דְיִיעֲלִין לְסִעֻדָּתָא לְהִסָּב - בזמן שיכנסו להסב לסעודה, אזי גְדוֹל שְׂבִינְיָהֶם מִסָּב בְּרָשׁ - תחילה על מקומו, והוא מרמז על ספירת החכמה של המלכות. תְּנִינָא - השני לגדולה יושב תְּחִלָּתָהּ - תחתיו, והוא כנגד ספירת הבינה של המלכות. וְתִלְיָתָהּ - והשלישי לגדולה יושב תְּחִלָּתָהּ תְּנִינָא - תחת השני, והוא כנגד ספירת הדעת של המלכות. וְאַלְפִין - ואלו שלושה הנזכרים סדר ההסיבה שלהם אֶתְקַרְיָאוּ - נקראים ג' מִשּׁוֹת, כי 'מטה' מרמז על המלכות.

והגם שכונדע אין למלכות בראשה אלא שני מוחין, מכל מקום נרמזו שלושה המסובים כנגד ה'חכמה בינה דעת' שלה, כי הם ממשיכים שפע אל המלכות מששה הספירות של עשר אפין העומדים בשלושה קוים, והם לְקַבֵּל תְּלַת אֲבָהִן - כנגד שלושה האבות שהם חסד גבורה תפארת, וְלְקַבֵּל - וכנגד תְּלָנִים לְוִים וְיִשְׂרָאֵלִים שהם נצח הוד ויסוד, ולכן צריכים שלושה הגדולים להסב באופן של שלושה קוים. ומוסיף, מִפְּאֵן וְאַלְפִין, אם ישנם עוד חכמים וגדולים הבאים להסב בסעודה לית לון סִדֵּר - אין להם סדר, אֲלָא כָּל הַקּוֹדֵם זָקָה, כי שאר המסובים הם כנגד שאר הספירות שבמלכות, שאין להם יתרון אחד על חברו וזלת סדר הקדימה, ולכן כל הקודם זכה.

השבוע במדור:

**מים אחרונים: האם ניתן לנטול לאחר ברכת המזון כשלא היו זמינים קודם?
| כדי אכילת פרס בשיעור שביעה לענין ברכת המזון | כ"ק מרן רבי אהרן
מבעלזא זי"ע הסכים לתת את חתימתו למלוה שלו**

הגאון רבי יעקב גרינוואלד שליט"א רב ביהמ"ד בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הביד"צ דקהל 'מחזיקי הדת' באר"

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

כדי אכילת פרס בשיעור שביעה לענין ברכת המזון

שאלה: האם החיוב מן התורה בברכת המזון, הנובע מאכילת שיעור שביעה ("וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ" מחייב שאכילת שיעור זה תתבצע ב"כדי אכילת פרס", או שמא החיוב מן התורה קיים גם אם הייתה הפסקה משמעותית במהלכה?

תשובה: מן התורה אין חיוב ברכת המזון אלא אם אוכל שיעור שביעה, כפי שנאמר (דברים ח, י) "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". ומצאנו בזה נידון באחרונים, האם כדי שיתחייב בברכת המזון דאורייתא צריך שיאכל את שיעור השביעה בכדי אכילת פרס, או שאף אם שהה באמצע, מחייב בברכת המזון מן התורה.

שיטות הפוסקים

הנה, המגן אברהם (סימן רי, ס"ק א) פסק, שברכה אחרונה שמברכים על שיעור כזית (ראה שולחן ערוך שם סעיף א), מתחייבים בה רק אם אכל את הכזית בכדי אכילת פרס. אך אם שהה יותר מכדי אכילת פרס באכילת הכזית אינה נקראת אכילה, ואינו מתחייב בברכה אחרונה.

(ודלא כדעת הישירי כנסת הגדולה (מובאת במגן אברהם שם), שלגבי חיוב ברכה אפילו אוכל ביותר מכדי אכילת פרס מצטרפת אכילתו, ולא נאמר דין אכילת פרס אלא לגבי חיוב כרת באכילת ככותבת ביום הכיפורים, ששם אינו חייב אלא ב"תובי דעתא", ובפחות מכותבת בכדי אכילת פרס לא הוי "תובי דעתא" (ראה יומא פ:). אלא דעת המגן אברהם שכל שלא אכל בכדי אכילת פרס, אינה נחשבת אכילה גם לגבי ברכות).

וכתב הפרי מגדים (אשל אברהם שם), שכל זה הוא רק אם אוכל כזית בלבד שהחיוב הוא משום 'אכילה', בזה צריכים שיאכלנו בכדי אכילת פרס. אבל אם אכל עד כדי שביעה, שמחייב בברכת המזון מן התורה משום 'ושבעת', בזה אפילו אם אכל מעט מעט ושהה יותר מכדי אכילת פרס מחייב בברכת המזון מן התורה. אך סיים דבריו ב'וצריך עיון'.

גם בשו"ת פנים מאירות (חלק ב סימן כז) כתב כן, שכל שאכל ושבע, אף ששהה כדי אכילת פרס באמצע אכילתו - חייב בברכת המזון מן התורה, כיון שהמחייב ברכת המזון הוא ה'שביעה', והרי שבע.

אך בשער הציון (שם ס"ק י) כתב עליו, 'גם זה לא ברירא כולי האי', שאף שמצד 'ושבעת' אין צריך שיאכל בכדי אכילת פרס, מכל מקום הרי כתוב גם 'וְאָכַלְתָּ', ואכילה היא דווקא תוך כדי אכילת פרס כמבואר במגן אברהם [וכתב שאפשר משום זה סיים הפרי מגדים בצ"ע]. אך הוסיף שם, שזה ברור, שאין צריך לאכול את כל ה'שיעור שביעה' בכדי אכילת פרס, אלא כל שאכל 'כזית אחד' בכדי אכילת פרס, ודאי מחייב מן התורה ממה נפשך, שמצד 'וְאָכַלְתָּ' הרי אכל כזית שהוא שיעור אכילה תוך כדי אכילת פרס, ומצד 'וְשָׂבַעְתָּ' הרי אין צריך שיעור אכילת פרס.

גם המנחת חינוך (מצווה שיג אות ג; מצווה תל אות ב) כתב כדעת המשנה ברורה, שגם בברכת המזון כשאוכל שיעור שביעה צריך בכדי אכילת פרס, ודלא כפרי מגדים. אולם מסתפק (במצווה תל שם) האם די בזה שיאכל רק כזית בכדי אכילת פרס וכדעת המשנה ברורה הנ"ל, או שמא צריך לאכול את כל ה'שיעור שביעה' בכדי אכילת פרס. שיתכן ש'וְאָכַלְתָּ' מוסב על 'וְשָׂבַעְתָּ', שכל שיעור שביעה צריך להיות בדרך 'אכילה', שהוא תוך כדי אכילת פרס.

מרן פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

ארכיון עוז והדר

מים אחרונים: האם ניתן לנטול לאחר ברכת המזון כשלא היו זמינים קודם?

שאלה: במקום שאין לו מים אחרונים כשיעור קודם שמברך ברכת המזון אם ליטול כשמזדמן לו אחר ברהמ"ז בשיעור כדין

תשובה: שמעתי פעם שהגר"ח מבריסק זצ"ל מרגלא בפיו שמים אחרונים אף שלכתחלה צריכים להיות לפני ברהמ"ז, כדי שיהיו ידיו נקיים

לברכה, מ"מ אם שכח או אינו יכול, יטול אפילו לאחר ברכת המזון כשמזדמן לו מים, שעכ"פ לפי טעם מלח סדומית לא קשור לפני ברכת המזון דוקא.

יודע שהגר"א זצ"ל הקפיד מאד שמים אחרונים צריך רביעית דוקא, ועד סוף האצבעות עכ"פ כדאיתא במעשה רב, ומקורו מהרמב"ם רפ"ו דברכות שהשוה דין נטילת ידים תחלה וסוף לכל דיניהם, ומצוי בסעודות שמעבירים מים אחרונים מעט לכל אחד ואחד (ובחיד"א מבואר שבכה"ג באמת עדיף מעט) ואינו יכול ליטול ברביעית כמצותה וכמנהגו, ולפי הנ"ל לכאורה עדיין צריך אח"כ ליטול ידיו כדין ברביעית כשיעורו וכמנהגו, לצאת המצוה כהלכתה, ואף שיש לחלק שלמלח סדומית לבד לא תיקנו רביעית, ודין נט"י אחרונים ברביעית הוא לכאורה משום הנט"י לברהמ"ז דילפינן בסוף"ח דברכות לה מקרא דוהתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, אני ד' אלו קיכם זו ברכה.

הנה אכן כ"ה לשיטת הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם פ"ו דברכות, ולדעתו ג"כ מברך לפנייהם ומצא כן בשימושי גאונים לברך על רחיצת ידים, אכן לשיטת הרמב"ם הרי מפרש להדיא שם דמים אחרונים אינם אלא מפני הסכנה, ומ"מ מבואר בדבריו שבעיקר נטילה אין חילוק בין מים ראשונים ומים אחרונים, ומזכיר מצוה דנט"י בסוף כל סעודה ולא מפרש דהיינו דוקא לפני ברכת המזון, וע"כ דלהרמב"ם אף דהנטילה משום מלח סדומית מ"מ מבואר בדבריו שיש בזה דין נטילה גמורה שגם לזה תיקנו חז"ל הנטילה כמצותה, ברביעית ובכלי, ולכן אף אם לא יכול לפני ברכת המזון כעיקר המצוה לא ימנע ליטול אח"כ.

ואגב, הנה ידוע שיש מקפידים שהכלי שמשמשים בו למים אחרונים אין להשתמש בו לצרכיו, ובכלל בכל שיירי מים לרחיצה מפורש בהוריות יג: שהשותה מהן מזיק לזכרון, ובפרט ממים אחרונים או מי נטילה אם שותה שייריים מובא ב"אבני נזר" על הקיצור ש"ע שבזה מכניס הרהורי כפירה ר"ל, ולדעת כמה צדיקים וקדושי עליון כשמשמש בכלי שנטלו בו מים אחרונים מסוכן לגרום כמה חולשות ומחלות (מובא בביאור "עמוד הכסף" על השו"ת מן השמים). ושמעתי מידידי הגאון רבי אלימלך רומפלער זצ"ל שהאדמו"ר הקדוש מבעלזא זצ"ל ציוה שאם נטל מים אחרונים בכוס ידיח אותו שבע פעמים ויועיל דשוב לא יזיק, אמנם אני מסופק דיתכן דכ"ז בנוטל פחות מרביעית, אבל אולי כשנוטל רביעית הלאו אז המים כמקוה, ואין כאן מים טמאים כלל, ואולי גם במים אחרונים כן, ואין צריך לזהר אז לא להשתמש בו לשתייה בלי הדחה, אבל לא מצאתי הדבר מבואר, וחמירא סכנתא מאסורא.

הגאון רבי פנחס וינד בעמח"ס ברית פנחס ראש בית ההוראה לענייני ריבית

ולכן כיון שהיה ידוע לכל הנהגת מרן זצ"ל שמסר את כל כולו, ומה שהיה לו, כדי לעזור או לשמח יהודי, גם כשלא היה חייב לאותו יהודי שום הכרת הטוב.

וכמו שמסופר שעל אף הקפדתו הגדולה שלא יצלמו אותו במצלמה, בכל זאת כשפעם הגיע אליו יהודי, וסיפר שהוא מתפרנס ממכירת תמונות, וביקש רשות לצלם את מרן כדי למכור את תמונתו ויהיה לו ממה להתפרנס, מיד נענה לו מרן ונעמד באופן שיוכל לצלם אותו כראוי.

על כן ברור הדבר וגם ידוע לכל, שנתינת החתימה למלוה לא היה מחמת ההלואה, ואף בלי ההלואה בוודאי היה נותנו לו אם היה מבקש ממנו, ולכן מובן מדוע אין כאן חשש רבית בנתינת חתימתו למלוה, כי ברור וידוע לכל שאינו מחמת ההלואה, ולכן הוא מותר.

וכן מצד המלוה היה מותר לבקש מאת רבו את כתב ידו. דאמננס דנפסק להלכה שאין למלוה לנצל את מעמדו כמלוה לדרוש דברים מן הלוה שלא היה מעיז בלי ההלואה, כמבואר בט"ז [סי' קס סק"ה]. ושמה יש מקום לחלק בין היכא שהמלוה תובע ודורש איזה דבר מהלוה שהוא אסור, לבין היכא שרק מבקש טובה, שאז אף אם לא היה לו את העזו בלי ההלואה, מכל מקום סוף סוף מצידו הוא רק מבקש, ואם הלוה נותן לו שלא מחמת ההלואה, אז י"ל שאין בזה איסור, ועיין מה שכתבנו בזה בספר התשובות ח"ג בשאלה 'מעזי לבקש מהלוה רק בגלל שהלוה לו', ויש לעיין בזה].

מכל מקום כאן אם היה מזדמן לו, היה המלוה מבקש זאת מרבו אף בלי ההלואה, אלא שעכשיו נזדמן לו לבקש זאת במעשה ההלואה מאחר שהיה שטרו בידו, ולכן הוא מותר ואין בזה שום חשש.

כ"ק מרן רבי אהרן מבעלזא זי"ע הסכים לתת את חתימתו למלוה שלו

שאלה: עובדא נפלאה מסופר על הרה"ק רבי אהרן מבעלזא בעת שפרע את חובו. שלוה פעם כסף מיהודי וכתב לו שטר עם חתימה, וכשמרן ז"ל פרע את החוב ביקש מהמלוה את השטר כדי לקרעו משום "אל תשכן באהליך עולה", ואמר לו המלוה שהוא רוצה לשמור חתימת מרן ז"ל, ומרן קרע את חתימתו מן השטר ונתנה לו, ואת שאר השטר קרע (המלוה היה הרב חיים נטע כ"ץ, וכפי שסיפר נכדו הרה"ג רבי שמאי גראס שליט"א ושיש תחת ידו צילום מאותה חתימה - עלון 'עלים לתרופה', פרשת שמות תשפג).

ונשאלת השאלה מדוע אין כאן חשש רבית במה שנתן מרן שהיה הלוה, את חתימתו למלוה שלו, בנוסף לפירעון החוב, הרי הוא דבר השווה הרבה, ולכן ביקשו ממנו.

תשובה: נפסק, דבר שהלוה היה נותן למלוה גם בלי ההלואה, מותר לתת לו גם לאחר שלוה ממנו. אך בשעת הפירעון יש להחמיר ולא ליתן למלוה, אף דבר שהיה נותן לו בלי ההלואה.

אבל בדבר שברור וידוע לכל אחד שאינו נותנו לו מחמת ההלואה, מותר ליתן לו אף בשעת הפירעון, כיון שאינו נראה כלל כרבית.

וכאן הרי גם אם לא היתה הלוואה היה נותנו לו, וכיון שהוא ידוע לכל, שכך נוהג מרן בכל ההנהגות שלו, שהכל היה רק לטובת השני ולטובת עם ישראל, לכן לא היה בנתינת חתימתו שום חשש רבית.

סברת הדברים: יש איסור ללוה לתת שום דבר למלוה עבור ההלואה, ואף אם לא סכמו על כך מראש, והלוה נותנו בתורת מתנה, הוא אסור (עי' סי' קס ס"ד וס"ה).

ואם הלוה היה רגיל לתת למלוה מתנות וטובות עוד לפני ההלואה, ועכשיו שקיבל הלוואה גם רוצה להמשיך ולתת לו טובות, שגם לולא ההלואה היה נותנו לו, מותר לתת דברים כאלו למלוה, אבל יש בזה כמה תנאים שיהא מותר. ואחד מהם הוא מה שפוסק שו"ע הרב (סוף סי' ז), שלא יתן הלוה למלוה מתנות אלו בעת פירעון ההלואה, כי אז זה נראה כלפי חוץ שמוסיף לו עבור ההלואה, רק יפרע ההלואה ואחר כך יתנהו, או יתן המתנה ואחר כך יפרע ההלואה, אבל לא יתנם בבת אחת.

ולפי זה יש להבין את הנהגתו בקודש של מרן. דאמננס ברור שלא נותנו לו עבור ההלואה, ובלא ההלואה היה גם נותנו לו, והוא דינו כרגיל המבואר בשו"ע שמותר, מכל מקום כאן שזה היה בעת הפירעון, הרי השו"ע הרב לכאורה אסר דבר כזה.

ויש ליישב את הנהגתו, והוא, דכל האיסור לא לתת שום דבר למלוה בשעת פירעון ההלואה, הוא כיון דמחזי כרבית. דמאחר שנותנו לו יחד עם

המשך מעמ' ח'

אוצרות הפרשה

כמו י', ו' כן סוד הכוונה הוא אות י', כי אות י' איננו נקודין דשמא קדישא - הם הנקודות של שם הוי"ה הקדוש, כי אות י' מורה על החכמה, וגם הנקודות הם בחכמה, והנקודות אֶתְקַרְי פְּרוּרִי - נקראים פירורים, כי צורתם כמו פירורים קטנים, ואמרו חז"ל (ברכות נב:) שאסור לאבד בידים פירורי לחם בְּכִזָּית - בשיעור כזית, כי הפירורים הם כמו נקודות שהם קטנים, אך הם עיקר פירוש ושוורש התיבה.

הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א היה אומר שעניין סעודות שבת גדול יותר מעניין התפילה, כי הנה מובא בספר הזוהר הקדוש שסעודת שבת משלימה את שבע הברכות של התפילה למניין של עשר, כך בכל שלשת הסעודות, ונמצא שכל סעודה בפני עצמה יש לה כוח כמו שלש פעמים, שרק על ידי כך זה משלים לעשר, ונמצא שהוא גדול מהתפילה ('נחמד מזהב', ובהגהות 'עפרות זהב' שם הוסיף, שבזה יש לפרש את לשון הפייט 'סועדים בו לברך שלש פעמים', והכוונה שכל סעודת שבת באה כדי לברך שלש פעמים ולהשלים השבע ברכות של התפילה למניין עשרה).

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

השפע, דְּאִיהוּ - שהוא נקרא קו האמצעי, כי עיקר השפע שיש לו נמצא בקו האמצעי שלו, וגם כי זעיר אנפין הוא ממוצע בין אימא למלכות [ששניהם נרמזים באות ה' של ברכת 'המוציא'], ועל כן צריך בעל הבית שהוא כנגד זעיר אנפין לבצוע ולחלק את הפרוסות, וכמו כן צריך הוא לטעום תחילה, כמו הזעיר אנפין שמקבל ואוכל תחילה שפע מאימא.

ולכן בְּשֵׁבֶת צִרִיךְ לְבָצוּעַ מִשְׁנֵי כְּפֻרֹת שֶׁהֵם 'לחם משנה', ומבאר ענין שני ככרות אלו, דְּאִינן - שהם נרמזים באותיות ה' ה' משם הוי"ה, שהם כנגד אימא ה' ראשונה, ומלכות ה' אחרונה, וְעַל הַבֵּית הַבּוֹצֵעַ דָּא - זהו כנגד זעיר אנפין שהוא אות ו' של שם הוי"ה דְּאֶמְצָעִיתָא - שבין שני ההי"ן, והוא עומד באמצע בין אימא ומלכות.

ומוסיף עוד בענין סעודת שבת, וְגִבְיִן דְּלָא לְאֶתְחָזָה פְּרַעֲבִתְנוּתָא - וכדי שלא להתראות כרעבתן, יָכִיל לְמַבְצֵעַ בָּהּ לְכָל חַד וְחַד - יכול לפרוס בככר לכל אחד ואחד מהמסובים פרוסה עד שיעור פְּבִיצָה ולא יותר, ומבאר, מֵאֵי - מהו הסוד של שיעורי כזית ופְּבִיצָה שנאמרו בבציעת הפת בשבת, ומפרש שסוד הכביצה הוא אות י', כי הביצה צורתה

תְּנִינָא - מנהג השני, בְּעַל הַבֵּית בּוֹצֵעַ את הפת, כְּדִי שִׁיבְצֵעַ עֵינֵי יָפָה, ומשלים וגומר את בְּרַכְתָּא - ברכתו, וּלְבָתֵּר - ורק אחר כך בּוֹצֵעַ את הפת, כי בעל הבית הוא הצינור שעל ידו נמשך השפע, ולכן יברך תחילה וישלים ברכתו, ובכך ימשוך ברכת ה' על הלחם, וְאֶקְמוּהָ רַבְּנָן דְּמִתְנִיתִין - והעמידו חכמי המשנה (ברכות מז.) דְּאִין הַמְּסֻבִּין רְשָׁאִין לְטַעֲמוֹ, עַד שִׁיטְעוּם הַמְּבָרָךְ, והטעם גם משום שעל ידו נמשך השפע לכולם, וְעוֹד הַעֲמִידוּ חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה, לֵית - שאין הַבּוֹצֵעַ רְשָׁאִין לְטַעֲמוֹ, עַד שִׁיכֻלָּה עֵינֵי 'אִמָּן' מִפִּי הַמְּסֻבִּין, כי 'אִמָּן' עולה בגימטריא שני שמות 'הוי"ה אדני' העולים גם כמספר 'מאכל', ולכן אינו רשאי לאכול עד שיענו המסובין 'אִמָּן'. וְאֵם רְעוּתֶיהָ - ואם רצונו של בעל הבית לְחַלֵּק כְּפֻדָּה לאחד מן המסובים שיבצע תחילה, הָרִשּׁוֹת בִּידֵיהֶם - בידו. וְעוֹד אֶקְמוּהָ - ועוד העמידו חכמי המשנה (שם מז.) דְּאִוֹרֵת מְבָרָךְ, גִּבְיִן דִּיבְרָךְ - כדי שיברך לְבַעַל הַבֵּית, ויתבאר להלן בדברי הרעיא מהימנא.

וְאַחַר רָזָא - ועל דרך הסוד יתבאר ענין הבציעה באופן זה, בְּעַל הַבֵּית בּוֹצֵעַ, דָּא עֲמוּדָא דְּאֶמְצָעִיתָא - זה עמוד האמצעי שהוא זעיר אנפין המחלק את

כ"א אב תשי"ז

הרה"ק רבי אהרן רוקח זי"ע
האדמו"ר מבעלזא

דברות קודש יממה לפני הסתלקותו

בליל שבת קודש פר' ואתחנן, יממה לפני הסתלקותו ערך את שולחנו בו נשא את דברות קודשו שהיו כעין צוואתו לדורות.

כתיב (קהלת ט, י) 'כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבֹן וְדַעַת וְחִכְמָה בְּשֹׁאֵל', כלומר שלאחר מאה ועשרים שנה, אי אפשר כבר לעשות מצוות ומעשים טובים כדי לקבל עליהם שכר.

אך מכל מקום, ישנם אופנים שלא נאמר עליהם הפסוק הנזכר, כגון אם האדם עושה מצוות לשמה בחייו, ומשפיע על אחרים לעשות מצוות לשמה, הוא זוכה ומזכה, ואז אף לאחר פטירתו, אלו שעושים מצוות על ידו, נקראים המצוות על שמו.

או כשמשיא אחריו חידושי תורה בכתב או אפילו בעל פה, על ידי זה כשמוכירים שמועה מפיו, שפתותיו דובבות בקבר ואף לאחר מיתתו נחשבים המצוות על שמו.

וזהו פירוש הפסוק (דברים יא כא) 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה' וגו' 'לתת להם כימי השמים על הארץ'.

כי הנה בפסוק שלפניו נאמר 'ולמדתם אותם את בניכם', כלומר, אם תלמדו את בניכם ומכוחכם ימשיכו ללכת בדרך התורה, יחשב לכם הימים אשר אתם כבר נמצאים 'בשמים', 'על הארץ', כאילו הייתם עדיין חיים על הארץ ועושים מצוות. וזה על ידי 'ימי בניכם על האדמה', כלומר בזה שבניכם ותלמידים מקיימים מצוות בעולם הזה בגללכם.

(הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר בספרו תורת איש)

ענותנותו של כ"ק המהר"א מבעלזא זי"ע

הגרי"י גרוסמן זצ"ל סיפר בהתרגשות ותיאר את מעמד הנפלא כשזכה להשתתף בקבלת הפנים לכבודו של כ"ק הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, שעלה לארץ ישראל אחר שנות התלאות שעברו עליו. וכך סיפר:

הרבי עבר את השואה האיומה שבה איבד את כל משפחתו ואת רבבות חסידיו, כולם עלו על המוקד על קידוש ה'. בני ירושלים יצאו בהמוניהם לקבל בחרדת קודש את פניו, המעמד היה מעורר ומרגש, אלפים הצטופפו סביב המכונית שבה ישב הרבי. הדוחק היה עצום, גם אני נדחקתי בין ההמון הרוגש, בתוך הדחיפות נזדמן לי להתקרב למכוניתו של הרבי בדיוק כשהדלת נפתחה ומתוכה יצאו האחים הקדושים הרבי מבעלזא ואתו אחיו הרב מבילגורייא זכר צדיקים לברכה. באותו רגע זכיתי לשמוע את הרבי פונה אל אחיו ושואלו "האם אין רחובות שיש בהם פחות דחיפות של אנשים?"... הרבי ברוב ענוותנותו לא האמין שכל הציבור הנמצא וכל הדחיפות הם לכבודו.

באותו מעמד קרה דבר נפלא שהותיר רושם אדיר ועבר מפה לאוזן: בין הבאים לקבל את פני הרבי היה הרה"ח רבי מרדכי הערש שמרלר זצ"ל. כשניגש ללחוץ ידו של הרבי, נדהם לשמוע מפי קדשו את השאלה: האם שמכם ר' מרדכי הערש? לאחר התשובה החיובית, אמר הרבי: טוב שבאתם! מזה שנים רבות רובץ עלי חוב מצפוני

לבקש ממכם סליחה. רבי מרדכי הערש עמד כולו רועד ולא הבין למה הרבי מתכוון, הרבי הקדוש מבעלזא לא השאיר לו הרבה זמן לחשוב. ומיד הזכיר לו: בזמן שהגעתם לחצר הקודש בעלזא אל אבי הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע, נפלה בחלקי הזכות לארח אתכם. ומכיוון שדרכי היה ללמוד בלילות בקול רם בוודאי הפרעתי לכם בשינה, ולא היתה לי באותו זמן האפשרות להיפרד ממכם ולבקש את סליחתכם, ועכשיו שיש לי את ההזדמנות - מבקש אני מכם סליחה! הרבי לא נרגע, עד ששמע מפי רבי מרדכי הערש אומר בפה מלא: רבי, אני מוחל לכם!

הסיפור הנפלא ריגש את כולם. לחשוב על סיפור שקרה בהפרש של כמעט עשרים שנה - ביני לביני חרב העולם, מסכת יסורים ותלאות קשות עברו על הרבי, אותות היסורים ניכרו על פניו המצומקות, ולמרות הכל - על מה חשב הרבי במעמד האדיר? לבקש סליחה מיהודי שאולי הפריע את שנתו לפני עשרים שנה!

(לב ישראל - פר' יגש - להגה"צ רבי ישראל גרוסמן זצ"ל)

✡ ✡ ✡

כ"ג אב תשמ"ה

מרן הגאון רבי יעקב ישראל
קנייבסקי זצוק"ל
בעל קהילות יעקב

לרדת מהגג לבדוק לפני שמשימים...

פעם נכנסו שני עסקים אל מרן הסטייפלער זצ"ל לבקש שיחתום על אחד שיום משהו שלדעתם זוהי פירצה, וצריך לצאת נגד זה בשמחה.

הג"ר יעקב גלינסקי ז"ל היה נוכח שם, ושאל הסטייפלר את ר' יענקלה, מה דעתך בענין.

ענה רבי יענקלה: חז"ל מספרים לנו שבת המן שפכה מהגג עביט שופכין על ראשו של המן בחושבה שזהו מרדכי. כאשר ראתה ששפכה זאת על אביה, הצטערה מאד עד שעלתה לגג וזרקה עצמה למטה ומתה, וזהו שכתוב שהמן נדחף אל ביתו "אבל וחפוי ראש", "אבל" על בתו שמתה, "וחפוי ראש" ממה ששפכה עליו.

לכאורה מה רצו חז"ל ללמדנו בסיפור הזה - שלפני ששופכים עביט שופכין על משהו, צריך לרדת מהגג ולבדוק טוב טוב על מי אנחנו שופכים...

✡ ✡ ✡

כ"ד אב תקפ"ח

הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות
זצ"ל

בעל בית אפרים, מטה אפרים ועוד

"הראש הוא העיקר": תשובת ר' אפרים זלמן על הכובע היקר

מספרים על הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות שהיה מקפיד לחבוש לראשו כובע סובל שעלה לו במחיר יקר מאוד. ומעשה שפגש פעם אחת עם אחד העשירים הנוצרים שעמד עמו בקשרי מסחר. הלה הסתכל בכובעו היקר של הרבי אפרים זלמן ושאלהו: "למה אתם יהודים מבזבזים כל כך כסף על כובע שבראש ובבגדים אתם מזלזלים, תחת אשר אנחנו חנונים הגויים אין אנו נותנים כל ערך לכובע ולעיתים קרובות אנו הולכים לגמרי בגילוי ראש?"

החזיר לו ר' אפרים זלמן כשהוא מחייך: "בזה ניכר ההבדל בין ישראל לעמים. אצלכם הגויים העיקר הוא הגוף, הראש טפל לגביכם, לפיכך אתם מזלזלים בראשכם והולכים גם בראש חשוף ומגולה. ואצלנו הראש עיקר, הגוף טפל לו, ומשום כך אנו נוהגים בראש בשמירה מעולה ומכסים אותו בכובע משובח ומפואר".

(יד יוסף)

✡ ✡ ✡

כ"ז אב תשל"ט

הרה"ק רבי יואל טייטלבוים
מסאטמאר זי"ע

בעל דברי יואל, ויואל משה ועוד

הוא בודאי בן נח, שאינו מצווה על חילול השם...

בשנת תשי"ב, כאשר כבוד קדושת מורנו רבנו הקדוש זכרוננו לברכה (הרבי) היה באנטוורפן, ביקשו ראשי הקהילה בעיר מהרבי שלא ילך ברחוב עם שטריימל. זאת מכיוון שבאותה תקופה איש עדיין לא הלך עם שטריימל ברחוב, אפילו היהודים החסידיים לבשו את השטריימל רק בביתם. הם אמרו שהליכה עם השטריימל ברחוב תגרום לחילול השם. כמובן, הרבי לא התחשב בבקשתם, והוא אכן הלך כרגיל עם השטריימל ברחוב.

בשבת בבוקר, בדרכו הביתה מהמקווה, כאשר הרבי הלך עם השטריימל על ראשו, מלווה בקבוצת חסידים, עבר גוי זקן. כשראה את הקבוצה, הוריד את כובעו והשתחוה ביראת כבוד. הרבי אמר אז בצחות לשונו: "הוא בודאי בן נח, שאינו מצווה על חילול השם".

(גליין זקניד ויאמרו לך)

נו... מה השיב להם השי"ת...

סיפר הרה"ג ר' אברהם שמחה הכהן פריעדמאן: הרה"ק רבי יואליש מסאטמאר זי"ע, היה פעם אחת בעיר מאנטריאל על שבת קודש פרש וירא בשנת תשט"ז.

ותחת אחד השיחים בין רביה"ק להרב אב"ד דשם הגאון הגדול רבי פינחס הירשפרונג ז"ל, דיברו ביניהם אודות הוויכוח בין אברהם אבינו לשרה אמנו בענין לשלח את ישמעאל מביתם.

אמר הגאון רבי פינחס ז"ל לרבינו בדרך צחות, כנראה שאברהם אבינו היה פוילישער שלא היה סובר בשיטת התבדלות והטיילונג"ג

(כמו שנהגו במדינת הונגריה עפ"י מרגא החתם סופר) ממילא רצה לקרב את ישמעאל ושישאר בביתו, ואפשר שעל ידי כך יחזיר אותו למוטב, אבל שרה אמנו היתה אונגאריש"ע, ולכן סברה שצריכים לשלחו מביתם ולרחק אותו...

נענה הרבי מסאטמאר ואמר: נו... מה השיב להם השי"ת, - איזה מהן צדק - כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה...

[אגב, אליבא דאמת, לא היה בזה חילוק בין גדולי ומאורי הונגריה לגדולי הדור משאר מקומות, כמו מרן הרה"ק בעל הדברי חיים מצאנז זי"ע המהר"י מבעלזא עוד (שלא היו ממדינת הונגריה) שגם החזיקו מאוד מההתבדלות מהרפורמים והמשכילים, אבל בשפת העם נשאר הרושם שהטיילונג היה רק על פי גדולי ורבני הונגריה, ועל זה ענה הרבי מסאטמאר לפי שיטתם].

זקנך ויאמרו לך (ח"י עמ' 53)

'חבורת אור החיים' במעמד מיוחד ונרגש של עשרות סיומי מסכתות

המעמד התקיים במוצאי תשעה באב בהיכל בית המדרש 'באר ישראל' • בסימן של ציפייה לגאולה השלמה • בשילוב סעודת הסיימים

הספר מאגד את כל סיומי המסכתות שבש"ס ושימש את הבחורים במעמד הסיום, ובעז"ה ישמש אותם לעוד סיומים רבים.

את המעמד הנחה בטוב טעם הרב יעקב דוד פלינקר שהקריא את שמות הבחורים מסיימי המסכתות. באמצע נשנק קולו מרוב התרגשות. 'היכן מוצאים כזה דבר' קרא ברגש, 'בחורים צעירים וכבר זוכים ללמוד ולסיים מסכתות ולדעת אותם על בוריים, אשרי חלקכם'.

בזה אחר זה נעמדו הבחורים וסיימו איש איש בתורו את המסכת אותה למד וסיים. עשרות סיומים, עוד סיום ועוד, והמעמד היה מרגש עד מאוד. לאחר מכן נעמדו עשרות הבחורים על מקומם ובבת אחת החלו באמירת נוסח ה'הדרן' בצוותא ובקול רם, במתיקות שובת-לב אמרו את תפילת הסיום המשולבת בהודיה 'ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש, שאנו משכימים לדברי תורה, אנו רצים לדברי תורה ולחיי העולם הבא' עם הבקשה הנלוות היוצאת מעומק לב 'ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה'.

כך עמדו צעירי הצאן ובנימה מתחננת שפכו ליבם בתפילה נרגשת ויהי המעמד גדול עד מאוד. לאחר מכן נאמר 'קדיש של סיום מסכת' וצהלת 'מזל טוב' הדהדה מפי כל המשתתפים.

לחיים נמזג לרגל הסיימים והבחורים עברו לומר ברכת לחיים לקבל ברכת לחיים וברכת הצלחה מאת מורינו הרב שליט"א.

את המעמד לכבודה של תורה חתם בהשתתפותו פה מפיק מרגליות הרה"ג רבי שלמה מילר שליט"א, אשר ריתק את בני החבורה משך שעה ארוכה בדברים המשיבים את הלב שזורים במסרים של התחזקות בתורה, בירתא שמיים טהורה ומידות טובות.

קרוב לחצות לילה הסתיים המעמד, לאחר שבמשך שעות ארוכות זכו הבחורים החשובים להתבשר מאורה של תורה וחסידות. היה זה מעמד של כבוד תורה ולומדיה, מעמד של חיוק ואגירת כוח להמשך הדרך הטובה בהם הם צועדים.

יהי רצון שבזכות לימוד התורה שקידתה והתמדתה יזכו הבחורים לפרוח וללבלב בכרם בית ישראל וזנכה כולנו לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.

בית המדרש 'באר ישראל' ראה כבר מעמדים גדולים ונשגבים, אולם המעמד שהתקיים במוצאי תשעה באב היה ללא ספק מעמד יוצא מן הכלל, נפלא ומרגש.

מידי ערב שבת מגיעים עשרות בחורים בני עליה הנמנים על 'חבורת אור החיים' ומתכנסים בצוותא לקבל את השבת מתוך רוממות, בלימוד הספר הקדוש 'אור החיים' ובהכנה לקראת שבת. גם בשבתות הם שבים ומתכנסים, הוגים בתורה, ומתעלים מעלה מעלה בסולם העולה בית ה'.

עתה, בימי בין הזמנים התכנסו בני החבורה בהיכל בית המדרש 'באר ישראל' כשעה לאחר סיום צום תשעה באב, למעמד של התחזקות בתורה ובסימן המשך ההתעלות.

ראש החבורה הרה"ג רבי חיים לוי שליט"א קיבל בחמימות את הבחורים החשובים, והעניק להם את ההרגשה הנפלאה בדרכו המיוחדת.

תחילה נשא דברים רב בהמ"ד וריש מתיבתא "עוז והדר" מורנו הגרמ"מ פומרנץ שליט"א מייסד חבורת האור החיים, והעלה את זכרו הטהור של הרה"ק הרבי מלובלין "החווה" זי"ע, אשר יום היארצייט חל ביום תשעה באב, והעלה פנינים ממשנתו הטהורה, לאורו של הבעש"ט הקדוש והחברייא קדישא.

בהמשך עמד על מאמר חז"ל "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" והאיר את הדברים במשנתו של הרבי מלובלין על הכתוב 'לא תקום פעמים צרה', כפי שביאר בהרחבה ה"ש משמואל", שע"י האבלות על חורבן ביהמ"ק יש את הכלי לקבל את הריצוי המיוחד שיורד מדי שנה בשנה, בתפילה ובציפייה לגאולה השלמה במהרה.

הדרן עלן מסכתות הש"ס

גולת הכותרת במעמד, עשרות רבות של סיומי מסכתות שנערכו על ידי הבחורים הי"ו על מסכתות שלמדו והגו ויגעו בהם משך חודשים רבים. מפעים היה לראות בחורים, חלקם צעירים ממש, והינם מסיימים מסכתות שלמות ויודעים אותם על בוריים.

ספר 'הדרן' מיוחד שיצא לאור על ידי 'עוז והדר' חולק לכל המסיימים.

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריין שליט"א

ב"ה, ג' תמוז ה'תשפ"ב

בישול בשבת ב'

- א. אסור מן התורה להגיס [לערבב] תבשיל שלא נתבשל כל צרכו, דעל ידי כך הוא מקרב בישולו, ואיסור זה אמור אפילו כשהוסר התבשיל מעל גבי האש, ורבנן אסרו גם להוציא תבשיל שלא נתבשל כל צרכו בכף כי בשעה שמוציא את התבשיל הריהו מגיס קצת את התבשיל. [שו"ע שם סי"ח, מ"ב שם ס"ק קיג, שער הציון ס"ק קלז].
- ב. לדעת הכל בו יש איסור מגיס גם בתבשיל שנתבשל כל צרכו אם עדיין הוא עומד על גבי האש, ולכן אין להוציא בכף מן התבשיל בעודו עומד על האש משום איסור מגיס. [מ"ב שם, ועיין משכ"ב בבישול א סעיף ח].
- ג. בשו"ת אבני נזר [או"ח סנ"ט] הביא מהגאון מקוטנא, שאין איסור מגיס במים שנתבשלו כל צרכם, ומותר להוציא מהם בכף גם בעודם על האש.
- ד. תבשיל שעדיין לא נתבשל לגמרי לא יפתח המכסה כדי לבדוק התבשיל דאם יפתח לא יוכל לחזור ולכסותה משום שעם כיסויה הוא גורם שהתבשיל יוסיף להתבשל. [שש"כ שם ס"ה].
- ה. תבשיל שנתבשל כל צרכו העומד על האש מותר לפתוח המכסה כדי לבדוק התבשיל ולחזור ולכסות בה ואין לחוש בכך לאיסור מגיס. [מ"ב למעשה עש"צ מבצל שבת הלוי].
- ו. בענין שפיכת מים לתוך הקדירה כשגורף התבשיל, אם יש בו משום מגיס, כתבנו בבישול א' סעיף יב, עיין שם.

י. עירוי מכלי שני.

עירוי מכלי שני אינו מבשל, ומכל מקום אין לערות מכלי שני שהיד סולדת בו על דברים שהם ודאי בכלל קלי הבישול, כגון ביצה וכיוצא בזה. [מ"ב שם סקל"ה, סקמ"ז, שש"כ שם סנ"ז].

יא. כלי שלישי.

כלי שלישי אינו מבשל, ואין להחמיר גם אם היד נכזית בו. [שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סע"ד אות ד, שבת הלוי ח"ז סמ"ב אות א, ובח"ח סקפ"א, וכן פסק המ"ב סי' תנא בשעה"צ סק"י].

יב. דבר גוש בכלי שני או שלישי. וכמה דוגמאות למעשה.

א. דבר גוש שחם בשיעור יד סולדת בו, [כגון תפוחי אדמה, או חתיכת בשר רותח], יש להחמיר ולדונם ככלי ראשון, כיון שהחום אגור בהם, ואין דפנות הכלי מצננות אותם.

ב. ולכן אין לשפוך מרק קר על חתיכת בשר חם שבצלחת, וכן אין ליתן חתיכת בשר רותח לתוך מרק שנצטנן לגמרי, וכן אין ליתן מלפפון חמוץ על פשטידה רותחת - קוגל. [מ"ב שם סקמ"ה-ק"ח, שש"כ שם סנ"ח].

יג. דין מגיס.

בורר בשבת

- בזה מהמרק, גם אם אינו חפץ לאכלה עכשיו, דאינו בכלל איסור בורר. אמנם אסור להוציא דברים קטנים מתוך משקה, כגון אטריות מתוך המרק, דיש בהפרדתם איסור ברירה. [משנת השבת ע' נח ועיין משכ"ב בסעיף ט].
- ד. חתיכת גזר הנמצא על הדג, או דובדבן על עוגה, ואינו חפץ לאכלם, מותר להסירו מהם, ואין בו משום איסור בורר, דדבר הניכר בפני עצמו הוא, ואינם בכלל דברים המעורבים. [איל משולש בורר ע' פ"ח].

ד. היתר להוציא הפסולת כשמונח על האוכל. וכמה דוגמאות להלכה.

- א. כתב המשנה ברורה [שם סקט"ו] הרוצה ליטול בגדו ולצורך זה צריך לסלק בגדים אחרים שמונחים על גבו מותר לעשות כן ואינו בכלל בורר כיון שאין ברצונו לברור אלא להגיע לבגד שלמטה ממנו.
- ב. והוא הדין בקופסת מצות שמונחים בה מצות שבורות ושלימות, דמותר להוציא תחילה את השבורות כדי שיוכל להוציא השלימות דהגם שהשבורות נחשבים עכשיו לפסולת כיון שאין כוונתו לברור הפסולת אלא להגיע לאוכל שנמצא תחתיו. [שש"כ שם סכ"ח].
- ג. מותר לחפש בכרסת כרטיס מסוים הנחוץ לו בשבת ואין בו משום איסור בורר גם אם מוציא דרך חיפושו כרטיסים שאינו צריך להם. וכן מותר לחפש אחר כך מקומו כדי להחזירו לשם. [שם סמ"ג].
- ד. מותר להוציא מהמקפיא דברי מאכל [שאינם מוקצה] המונחים על גבי מאכל שרוצה להוציא משם עכשיו כיון שאינו יכול להגיע למאכל בלא הוצאתם. [שו"ת נשמת שבת ח"ד סק"ח, ולענין בשר עופות ודגים עיין מש"כ בהל' מוקצה סוף סעיף ו].

ה. הוצאת פרי רקוב מארגז הפירות.

אסור להוציא פרי רקוב מארגז הפירות הטובים משום דהוי בורר פסולת מתוך אוכל, ואם הפרי אינו רקוב לגמרי ויכול לאכלו על ידי הדחק אסור להוציאו משם מדרבנן. [מ"ב שם סקט"ו].

ו. הסרת העור מעוף או דג בשעת אכילה.

מותר להסיר העור מהעוף או הדג באופן שאינו יכול לאכלם רק לאחר שמסיר את העור, דבאופן כזה דין העור כקליפת הפרי שמותר להסירו סמוך לאכילה, ואין בזה איסור בורר. [פ"ת שם בשם הבאר משה ועוד, וכתב האגרות משה דאם העור עצמו ראוי לאכילה אין בזה איסור בורר בכל האופנים].

א. ברירה האסורה והמותרת.

שני מיני אוכלים, או חפצים שונים המעורבים, אסור לברור אחד מחבירו דרך ברירה, דהיינו שבורר הפסולת מתוך האוכל, [מה שאינו רוצה עכשיו מוגדר לפסולת], או שבורר בכלי, או שבורר אלאחר זמן, אולם לברור דרך אכילה מותר, וברירה בדרך אכילה הוא, כשבורר, אוכל מתוך פסולת, בידו ולא בכלי, כדי לאכלו או להשתמש בו מיד, למעט ברירה אלאחר זמן. וסימנך אי"ל אוכל, יד, לאלתר. [ע"פ המ"ב בהקדמתו לסימן שיט].

ב. איסור ברירה דווקא במינים שונים. ודין גדולים מתוך קטנים.

א. אין איסור ברירה אלא במינים שונים, דהיינו שהמינים שונים בשמם, או בטעמם, או בשימושם, לדוגמא: בשמם, כגון שני סוגי בגדים, חולצה וסוודר. בטעמם, כגון בשר צלוי ובשר מבושל, בשימושם, כגון צלחות עמוקות ושטוחות. אמנם אם שוים הם בשמם ובטעמם ושימושם רק שונים קצת בגדלם שמקצתם גדולים ומקצתם קטנים אין בהם איסור ברירה.

ב. ולכן, אם מונחים לפניו חתיכות בשר קטנים וגדולים ממיין אחד, ורוצה לאכול עתה מהחתיכות הקטנים, מותר לברור תחילה גם את החתיכות הגדולים שאינו חפץ לאכלם עכשיו, חוץ מאופן שהחתיכות הגדולים אינם טובים כל כך, דאז הוי בכלל פסולת, שאסור לברור תחילה. [מ"ב שם סקט"ו, משנת השבת ע' נז].

ג. מותר לברור גדולים מתוך קטנים, או קטנים מתוך גדולים, גם במינים שונים, דכיון שאינו בורר מין אחד מתוך חבירו, לא הוי בכלל איסור בורר. [רמ"א שם].

ג. איסור ברירה דווקא כשמונחים ואינם ניכרים. והיתר לפזרם כדי שיוכל לברור.

א. אין איסור ברירה אלא במינים מעורבים זה בזה, או שמונחים אחד ליד השני ללא סדר, אמנם אם כל מין מונח בפני עצמו, מותר ליטול איזה מהם שירצה. [רמ"א שם ס"ג, מ"ב שם סק"ד].

ב. מותר לפזר ולשטוח מינים שונים המעורבים זה בזה, כדי שיהא מותר אחר כך לברור גם את הפסולת כיון שאינם מעורבים יחד. [שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד עקמ"א אי"א, שש"כ פ"ה הע"ו מהגרשז"א].

ג. דברים הניכרים בתוך התערובת, כגון דברים גדולים המעורבים במשקה, אינם נחשבים מעורבים זה בזה, ולכן מותר להוציא חתיכת בשר וכיוצא

פנינים
מתוך הספר

שבת קודש

ספר ויהללום

ערכתי נר הדלקת נר שבת

מתי יגיעו

מפרסמים הם דברי המשנה במסכת שבת (פ"ב מ"ו): "על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן: על שאינן זוררות בנדה, בחלה ובהדלקת הנר".
ובמשנה שאחריה נאמר: "שלשה דברים צריך אדם לומר בנר שבת ערב שבת עם חשכה: עשרתם? ערבתם? הדליקו את הנר!"
נראה שיש קשר הדוק בין שלש העברות שבעטן מתה האשה, לשלש הדברים שצריך אדם לומר לאשתו ערב שבת עם חשכה.
שלוש מצות אלו נתנו לאשה לתקן את חטאו של אדם הראשון, שאותו גרמה חוה – אם כל חי.

זו הייתה תשובתו של רבי יהושע לתלמידיו על שאלתם מפני מה נתנה לאשה מצות טהרה:

"על ידי ששפכה דמו של אדם הראשון, לפיכך נתן לה מצות טהרה. ומפני מה נתן לה מצות חלה? על ידי שקלקלה את אדם הראשון שהיה גמר חלתו של עולם, לפיכך נתן לה מצות חלה.

ומפני מה נתן לה מצות נר שבת? אמר להן: על ידי שכבתה נשמתו של אדם הראשון, לפיכך נתן לה מצות נר שבת" (ב"ר י"ח).

ואכן, אצל אמותינו הקדושות שזכו לתקן חטא זה של חוה, הייתה ברכה מצויה בעשה – כנגד חלתו של עולם, ונר דלוק כנגד נרו של עולם, וענן קשור להראות על השוראת השכינה השורה במקום צנוע.

שלשה ענינים אלו מצאנו אף אצל אברהם אבינו עליו השלום, כפי שאמר רבי חמא בר חנינא במסכת בבא מציעא (פ"ה), שבשכר שלש פעולות שעשה אברהם לכבוד אורחיו זכו בניו לשלש מתנות: בשכר 'חמא וחלב' זכו למן, בשכר 'והוא עמד עליהם' זכו לעמוד הענן, ובשכר 'קח נא מעט מים' זכו לבארה של מרים.

שלש הברכות שזכתה בהן שרה, הן כנגד שלש המדות שהנחיל אברהם אבינו לתלמידיו:

הברכה ששרתה בעשה שהיא כנגד הפרשת חלה שבזכותה זכו בני ישראל למן, היא כנגד מדת 'עין טובה': הכנסת אורחים והאכלתם בעין יפה.

הענן הקשור על האהל שהוא כנגד מצות טהרה שבזכותה זכו ישראל לעמוד הענן במדבר ששמר על קדשת ישראל, כפי שאמר חכמינו ז"ל בספרי (כי תצא ר"ו) על עמלק שלא היה הורג בישאל אלא בני אדם שנמשכו מדרכי מקום ונפלטו מכנפי הענן, והוא כנגד מדת 'נפש שפלה', שהיה אברהם אבינו מסלק את עצמו מתאוות לחלוטין.

הנר הדלוק מערב שבת לערב שבת שהוא מצות הדלקת הנר ובזכותה זכו ישראל לבארה של מרים, הוא כנגד מדת 'דוח נמוכה' שהייתה באברהם אבינו, מפני שבזכות ענותנותו זכה לאור התורה – לבארה של מרים הרומזת לתורה, וכפי שאמרנו דורשי רשומות (ב"ק פ"ב): 'אין מים אלא תורה'.

זהו הקשר בין המשנה של שלש העברות שנשים מתות עליהן, למשנה שאחריה – בה נאמר שלשה דברים שצריך אדם לומר בביתו ערב שבת עם חשכה: "עשרתם? ערבתם? הדליקו את הנר!"

שאלת 'עשרתם' היא כנגד הברכה בעשה, מפני שבזכות המעשרות זוכים לעשר, הוא הברכה המצויה בעשה.

שאלת 'ערבתם' היא כנגד הענן הקשור הרומז לקדושה, מפני שהעירוב הוא ענין של גדר ותחומות גבולות.

ואלו הצווי 'הדליקו את הנר' הוא כנגד הנר הדלוק והוא אור התורה, כמו שנאמר (משלי י"ב): 'כי נר מצוה ותורה אור'.

בני חיי ומזוני

דברים נפלאים בענין כתב הרב הקדוש רבי שאול ידידיה אלעזר ממודזין ז"ע, בנו של הרב הקדוש רבי ישראל ממודזין ז"ע, בהוספות לספרו של

אביו 'דברי ישראל':

בזכות שלושה ענינים אלו, 'עשרתם ערבתם' הדליקו את הנר, נתן לזכות לבני חיי ומזוני.

בזכות 'עשרתם' נזכה למזוני, שהלא בזכות המעשרות זוכים לעשר, בדברי חכמינו ז"ל במסכת שבת (ק"ט), 'עשר בשביל שתתעשר', ותכלית העשירות והמזונות היא המעשרות והצדקה, כמו שאמר יעקב אבינו עליו השלום 'וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך' (בראשית כ"ב).

בזכות 'ערבתם' נזכה לבני, שהלא אמרו חכמינו ז"ל במדרש תנחומא (ויגש ב) שבשעת מתן תורה שאל הקדוש ברוך הוא את ישראל מי יהיה ערב עבורם, אמרו: "בנינו יהיו ערבים לנו", אם כן תכלית הבנים היא למוד התורה.

בזכות 'הדליקו את הנר' נזכה לחיי, שהלא נאמר (משלי כ"ז) 'נר ה' נשמת אדם', וזו היא תכלית החיים – 'נר ה' נשמת אדם' לצית לרצון ה' ולדבקה בו.

בי אם אסוך שמן

בנביא מלכים (ב' ד' א-י) מספר שאשת עובדיה הנביא הייתה חסרת כל לאחר שנפטר בעלה, ונשים היו דופקים על דלתה, וכשבא אלישע הנביא לביתה בביתה לפניו את מצבה הקשה.

הורה לה אלישע שתביא את מעט השמן שיש בביתה, ותשאל משכניה כלים ריקים רבים ובכלי כלי תצק מעט שמן.

בארז נס התמלאו כל הכלים בשמן רב. הלכה האשה ומכרה את השמן וקר עלה בידה להחזיר את החובות ואף להתפרנס מהשמן שנותר.

בשם הרב הקדוש רבי ישראל מרדכי ז"ע מוכא (עירון קדישין השלם), שנס השמן ארע בזכות הדלקת נר שבת.

וכך פרש את הפסוקים: 'ויאמר אליה אלישע, מה אעשה לך? הגידי לי מה יש לך בבית'.

כלומר, איזו זכות יש לך, שבזכותה אוכל לפעל בעבודך ישועה למעלה מדרך השבע?

ענתה האשה: 'אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן'.

כלומר, שלש מצות יש לה לאשה, אך לאחר שבעלה נפטר – 'עבדך אישי מות', אבדה את מצות טהרה, ומחמת עניה ומרודה – 'אין לשפחתך כל בבית', ואינה יכולה לקיים אף את מצות הפרשת חלה.

נטתה לה, אם כן, מצוה אחת בלבד, היא מצות הדלקת הנר המרמזת במלים 'אסוך שמן', הדלקת נר השמן לכבוד שבת.

ואכן, בזכות זו זכתה האשה לישועה!

נר רגלי דברך

מעשים נפלאים ארעו בזכות מצות הדלקת נרות שבת.

פעם שבת הרב הקדוש רבי זאב מזאבד"ז ז"ע בעיר אחת, ולפליאתו ראה בערב שבת את בני הבית נוטלים את המגש עליו הוכנו הפמוטות, ונושאים אותו למשה עליה שכבה בעלת הבית.

הסבירו לו בני הבית כי בעלת הבית חלתה ברגליה עד שאינה יכולה לעמוד או ללכת, לכן מדליקה את הנרות ממטתה.

"דרשנו בבכירי הרופאים והפרופסורים וכלם הודו כי אין תרופה למחלתה", הוסיפו בעגמה.

"אל יאוש, יהודים יקרים", אמר הצדיק.

"עצתי לכם שתדליק האשה נר אחד טוסף בכל ערב שבת, ובזכות זאת תתרפא מחלה".

מיד הובא נר טוסף, והאשה הדליקה את כל הנרות בהתרשנות ובתפלה.

בתוך זמן קצר כבר חשה שהכאב ברגליה חולף, ולא חלפו אלא שעות בודדות עד שארע הנס והיא קמה והתהלכה על רגליה כאחד האדם!

כאשר באו בני המשפחה להודות לצדיק על המופת, ענה בחיך: "אין כאן מופת ולא נס, פסוק מפרש הוא בתהלים (ק"ט ק') 'נר רגלי דברך ואור לטתי בתי' –

מצות נר שבת רפואה היא לרגל..." (כתבי ר' ישראל מטשארין)

מולין יקירין ויהודים נפלאים מלוט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה ראשונה

חזקתא

חזקתא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

מעלת המברך ברכת המזון בשמחה

כנ"ל בשם הזוהר, אמנם בברכת המזון אדרבא צריך להראות שמחה יתירה בלבו וכמו שאמרו בזוהר תרומה (ראה ויקהל ריח). על בועז ויאכל וישת וייתב אל לבו דברין על מזוניה בשמחה ובטוב לבב. וע"י מה שאנו מכוונים באכילתנו אנו ממשיכין לה השפע ומזון, וממה שאנו ממשיכין לה היא מחלקת אחר כך ונותנת מזון ואכילה אלינו, ולכן צריך לברך ברכת המזון בעין טובה בשמחה יתירה להראות לפנינו כנדיבים בעין טובה ולא כצרי עין, ואז גם היא נותנת לנו מזונותינו בשמחה ובעין הטוב.

רעותיה בחדוה ולא ישתכח עציב אלא דיברך בחדוה ברזא דא וכו', וכמה דאיהו מברך בחדוה ובעינא טבא הכי יהיין ליה בחדוה ובעינא טבא, ובגין כך לא ישתכח עציב כלל אלא בחדוה. ובזוהר חדש (רות מח): אמרו: ומאן דמברך ברכת המזון חדי לעילא וחדי לתתא, ואצטריך לברך בחדוה וברעותא דלבא בגין למחדי מדת הטוב דכתב (רות ג) 'ויאכל בועז וישת וייתב לבו'.

ובכתבי האר"י ז"ל (שער המצוות עקב) מבואר: צריך שתדע כי אף על פי שנתבאר לעיל שבתוך הסעודה אם הוא בחול יתעצב אל לבו על החרבן

ואכלת ושתית וברכת את ה' אלקיך (ח).

מי פתי לא יתמלא שמחה וחדוה בעת שזוכה לברך ברכת המזון, ואין צורך לומר שברכת המזון שלו תהיה בכוונת הלב ביראה ואהבה, שכן יודע ומאמין מה רבה השפעתה בכל העולמות. ומלבד שזוכה לחבר את כל העולמות, כשיברך בשמחה נוסף עליו מעלה שמחבר את כל העולמות ביתר שאת, שכן 'עבדו את ה' בשמחה' ראשי תיבות אבי"ע.

בזוהר (ויקהל ריח). הפליגו בשבחו של המברך בשמחה, וכך אמרו שם: מאן דמברך לקודשא בריך הוא מגו שבעא בעי לכוונא לביה ולשואה

מילתא דפליאה

בדין שמים האדם נחשב כצדיק לפי ערך סביבתו

ובזה פירש הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ע"ה בעל הקדושת לוי הנאמר בתפילת כהן גדול 'שלא יצטרכו ישראל זה לזה ולא לעם אחר', שהרשע מישראל שאין מי להעריך כנגדו מישראל, יצטרכו להביא מן הגוים כדי להעריכו כנגדם ולזכותו בדין, כי בודאי הפחות מישראל חשוב יותר מן הגדול שבאומות, ועל זה אנו מבקשים שלא יצטרכו להעריך את מעשינו כנגד אחרים, אלא שנזכה בזכות מעשינו הטובים.

כיוצא בזה מצינו כתב בחסד לאברהם (מעין ב נהר מו): טעם היות סמני הקטורת י"א סמנים לא פחות ולא יותר, ללמדנו שבכל ציבור שיש ביניהם רשע אחד אל יוציאווהו מביניהם ולא יעכבוהו מלהתפלל עמהם, ואל יעלה בדעתם שיפסידו בהשתתף תפלת רשע עמהם, ואדרבה יגיע להם תועלת ולא הפסד, כי כשיענינו למעלה ערך תפלתו לפי ערך תפלת רשע יראו יותר חשובים ממה שהם בלתי רשע עמהם, וגם הרשע ירויח כי בהתחבר תפלתו עמהם חוזרת להיות חשובה.

כמו שכתב בנועם מגדים (פרי עקב ד"ה א"י ברוך): 'ברוך תהיה מכל העמים', מסיבת כל העמים, כי בערכם אתם טובים, כי הם כופרים בעיקר ועובדי עבודה זרה, ולא כן בישראל, 'לא יהיה בך' על כל פנים 'עקר ועקרה', היינו עובדי עבודה זרה או עובדי עבודה זרה, ועל דרך 'לעקר' (ויקרא כה מז) זה הנמכר לעבודה זרה עצמה (קידושין כ): הרי שנקרא בשם 'עקר' כי כך בדין שתעקר מן העולם. ואמר 'ובבהמתך', אפילו פושעי ישראל כמו שכתבו ז"ל בפ"ק דחולין (ה). 'מן הבהמה' להביא פושעי ישראל [וכו'], וזהו אומרו 'ובבהמתך' אפילו בגרוע פושעי ישראל, על כל פנים 'עקר ועקרה' לא נמצאים בהם, רק מאמינים בה' אחד, לזה 'ברוך תהיה'.

דבר הזה נרמז במה שדרשו חז"ל (ב"ר נ יא) בפסוק (מלכים א' יז) 'ותאמר אל אליהו וגו' באת אלי להזכיר עוני', שאמרה האשה הצרפתי לאליהו, קודם שבאת אלי היה הקב"ה שוקל מעשי כנגד בני מקומי והייתי כשירה בעיניו, אבל עכשיו כנגדך איני חשובה למאומה.

ברוך תהיה מכל העמים וגו' (י, יד). מחסדי

ה' עם בני ישראל עם קרובו, שכאשר דן את האדם אינו דן אותו על פי מעשיו כי במה נחשב הוא, אלא דן אותו כפי ערך האנשים אשר על פני האדמה, ובוזה יחשב לצדיק כנגדם, באם שאר האנשים הם רשעים לנגדו ואילו הוא לצדיק יחשב. כן גם בכלל ישראל הקב"ה דן את בני ישראל לפי ערך רשעות העמים, ובוזה יצאו ישראל זכאים בדינם [ועל כגון זה נאמר (מלאכי א ב-ג) 'ואוהב את יעקב, ואת עשו שנאתי', כאשר אין ישראל נוהגים כראוי אזי האהבה אליהם היא מצד ש'את עשו שנאתי', ולעומתו ראויים הם לאהבה (נועם מגדים פרי בלק ד"ה ויתכן). ומכל מקום אין זו הדרך המובחרת שתהיה אהבת ישראל ניכרת רק מצד שפלות הגוים, ולכן נאמר שם 'משא דבר ה' אל מלאכי', כי היתה הנבואה הזו חשובה עליו כמשא כבד, שאין בני ישראל חביבים על הש"י מצד עצמם כי אם לעומת האומות (אמרי נועם פרי יוחי אות מב), וזהו שכתוב ברוך תהיה מכל העמים, שהברכה היא שה' דן את עם ישראל לערך העמים אשר סביבותיהם.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

תכלית כל הצער לעורר את האדם לתשובה

לעצמו בשעה שיסורים באים עליו, כי הקב"ה מדקדק עם הקרובים אליו אפילו כחוט השערה, והרי עיקר הבריאה היתה באופן שתתנהג על פי מידת הדין, ורק מפני שראה הקב"ה שאין העולם יכול להתקיים במידת הדין על כן שיתף עמו גם מידת הרחמים, אמנם בודאי מחשבתו של הקב"ה לא היתה לחינם אלא נתקיימה אצל הצדיקים שהנהגתם היא במידת הדין, ואם רואה אדם שמידת הדין מתוחה כנגדו ידע בנפשו שגם הוא בכלל הצדיקים הקרובים לפני ה', ויחזק עצמו בכך שמן השמים מראים לו שהוא נידון עם הצדיקים, ואף שאינו מוצא בעצמו שום סיבה לחשוב עצמו כצדיק, אבל הרי 'האדם יראה לעינים וה' יראה ללב' (שמואל א' טו ז), ובודאי לפניו יתברך גלוי וידוע דברים שבהם הוא בבחינת צדיק, ומחמת כן הוא נידון במידת הצדיקים.

כל אדם יש לו שליחות ותכלית מיוחדת בעולם

וגם אם נדמה לאדם שהנהגת ה' עמו איננה כדרך שהוא מנהיג את שאר מכריו, אל יתרעם ליבו בקרבו במה נשתנה משאר בני אדם ומדוע אינו זוכה לראות אושר בחייו, כי כל אדם נשלח לעולם הזה עם משימה יחודית עבורו, ואין שני בני אדם ששליחותם דומה זו לזו, ולכן אי אפשר לבקש שיהיו קורות חייו דומים לשל אחרים, ומשל למה הדבר דומה, לאדם הנוסע בתחבורה ציבורית וכל הנוסעים עולים יחד בתחנה המרכזית אבל כל אחד מהם פניו מועדות לתחנה אחרת, ויש המאריכים נסיעתם ויש המגיעים ליעדם במהירות, והרי אין שום הגיון לבקש להשוות את תנאי הנסיעה של כל הנוסעים, אלא כל אחד זקוק לנסיעה המתאימה עבורו לפי תכלית נסיעתו, וכך גם כל חיי האדם בעולם הזה מתוכננים לפי שליחותו בעולם, וכל מאורעותיו מכוונים למטרה זו שיזכה להשלים תפקידו בעולם, ועל כן יקבל באהבה את כל מה שיזמין הבורא בעבורו כדי להיטיבו באחריתו.

חיזוק האמונה בקריאת שמע

ובאמת עיקר עבודת האמונה היא להאמין בה' גם כשאין הנהגתו ניכרת לעין האדם, כי בשעה שחיי האדם מתנהלים על מי מנוחות אין בכך כל רבותא, אבל אמונת האדם נבחנת בשעה שהנהגת ה' נסתרת ונדמה לאדם כביכול העלים ה' את עיניו ממנו, ועבודת האמונה היא להתגבר על מראה העינים ולהיאחז באמונה מוחלטת בלי פקפוק. וזהו הרמז במנהגם של ישראל לעצום עינים בקריאת פסוק ראשון של 'שמע ישראל', והוא רמז לאדם לאטום עיניו מהביט סביבו ולא להתפעל מכל הנראה לעיניו, ולקבל על עצמו מלכות שמים באמונה שלמה, ואדרבה זהו עיקר עבודת היהודי שלא לתור אחר חקירות ודרישות, אלא לעצום את עיניו ולהתגבר באמונה פשוטה בלי שום הרהור, כי המאמין מתוך החקירה עלול לבוא לידי ספיקות באמונתו, אבל מי שאינו מחפש להבין בכוחו להתגבר על כל המכשולות והספקות.

הניסיונות הם לפי כוחות האדם

יהודי בימי חייו בעולם הזה עובר קשיים, וצריך תמיד לזכור שכל הניסיונות מותאמים לפי כוחותיו להתמודד עמם, ואם מן השמים הזמינו לפניו ניסיון מסוים, הרי זה בגלל שבדקו וראו שיש ביכולתו לעמוד בניסיון ולהתגבר עליו, וכמו שרגילים לפרש את הפסוק (תהלים קמז טז) 'הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר', בימות החורף הקרים כולם זקוקים לצמר כדי להתחמם בהם וכן לעצים כדי להבעיר בהם את התנור עד שייעשו אפר, וכשמגיע החורף צריך לזכור שהקב"ה נותן את ימי הקור רק לפי ערך כוח הבריות להתמודד איתו, ואין השלג יורד אלא כפי מידת הצמר שיש לבני אדם כדי להתחמם בו, וכן הכפור אינו שורר בעולם אלא כפי העצים והאפר בתנור, וכך יתחזק באמונה תמימה שיש בכוחו לעמוד בכל ניסיון שיביא עליו הבורא יתברך.

חיזוק גדול לבעל יסורים

חיזוק גדול יכול כל אדם למצוא

וידעת עם לבבך כי פאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מייסרה (ח ה). יסוד גדול בעבודת ה' לדעת כי כל הקורה עמו הוא בהנהגת ה' ובהשגחה פרטית, ועל אמונה זו אמרו חז"ל (מכות כד.) בא חבקוק והעמידן על אחת 'וצדיק באמונתו יחיה' (חבקוק ב ד), לדעת ולהאמין שהקב"ה מנהיג אותנו על כל צעד ושעל, וכשרואה האדם איזה שינוי המתרחש אצלו יתן דעתו שבודאי מן השמים רוצים לעורר אותו להיטיב מעשיו, וכמו שאמרו חז"ל (ערכין טז) שאפילו אם הושיט ידו לכיסו ועלה בידו מטבע אחר ממה שביקש גם זה בכלל יסורים, ובודאי אין הכוונה שבצער מועט זה יתכפרו לו עוונותיו, אלא שכל כך תהיה חזקה בקרבו האמונה שמן השמים ביקשו לעורר אותו לתשובה, ויפשפש במעשיו לתקן מעשיו ובכך יזכה לתשובה ולכפרה [וכיון שהוא מתחרט ומלא חרדה ופחד ה', מיד מוחלין לו, מאחר שהוא מאמין וחוזר בו ומדבק מחשבתו בו יתברך, לכך גם המושיט ידו וכו', אחר שהוא מאמין שזה לסיבת חטאו ומתחרט נחשב לכפרת עון (תולדות יעקב יוסף וישלח בשם הבעל שם טוב)], כי זה התכלית של היסורים לבוא על ידיהם לתשובה ומעשים טובים, וכיון ששב ביסורים אלו אין צריך עוד יסורים.

אפילו יסורים מועטים תכליתם לעורר האדם

והנה אמרו חז"ל (ברכות ה.) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, ואם פישפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, והיסורים האמורים כאן הם יסורים קטנים כמו מי שעלתה בידו מטבע אחרת ממה שביקש, כי על יסורים גדולים לא נכון לומר 'רואה שיסורים באים', כי הוא מרגיש בהם בכל גופו, אלא הכוונה ליסורים קלים כנ"ל, ויסורים כאלו אינם ממין חטאיו של אדם, וקשה לדעת איזה חטא עליו לתקן, ולכן אמרו חז"ל יפשפש במעשיו, שיתבונן ויבדוק עצמו מה מבקשים לעורר אותו מן השמים, ואם אינו מוצא מה לתקן יתלה בביטול תורה, וזה שייך אצל כל אדם.

שלימות האדם בהגיעו לבן י"ג

והרי זה כאילו נולד בו ביום, ועל כן יש שמחה גדולה ביום זה כבשעת לידתו.

כך כתב בשפת אמת (ליקוטים לבר מצוה), וזה לשון קדשו: בספר מדרש שמואל מביא ממדרש רמז בן י"ג למצות דכתיב 'עם זו יצרת', 'זו' גימטריא י"ג, נראה שנשתנה הציור כאמור עם זו. וכן מצינו בפרשת תולדות 'ויגדלו הנערים' דרשו חז"ל קודם שנעשו בני י"ג לא היה ניכר מכלל שעיקר הבדל בין ישראל לנכרי ניכר בגדלות זה שניתוסף בו נפש איש ישראל, דכתיב 'וייצר ב' יצירות, והם הם היצר טוב ויצר הרע, ולכן כשבא היצר טוב חל עליו הציור המיוחד לאיש ישראל והיא היצירה של עולם הבא, ועל ידי קבלת תרי"ג מצות שהם נגד האיברים וגידים שהוא ציור של פנימיות הנפש נשתנה האדם ונאמר עליו 'עם זו יצרת', ולכן יש לשמוח באותו יום כמו ביום הלידה שנעשה בריה חדשה.

חלק השם מתגבר ביום הבר-מצוה

והוא אשר דיברנו, שכמו כן יש לפרש בשלימות זו הנקנית בהגיעו למצוות, על דרך שאמרו חז"ל שלשה שותפים באדם הקדוש ברוך הוא אביו ואמו. ועד עתה היו בו שני החלקים של אביו ואמו ופעלו בו בשיא כוחם, אך החלק של הקדוש ברוך הוא עדין לא הגיע לכוחו דיו, מאחר שעדיין לא נכנסה בו הנשמה הטהורה והיצר הטוב המגיעים רק בהכנסו לשנת הי"ג. רק כאשר נכנסת בו הקדושה בהיותו בן י"ג נשלם חלקו של הקדוש ברוך הוא. וכלשון קודשו של הרה"ק השפת אמת ע"ה (ליקוטים לבר מצוה): ובאדם שלשה שותפין אביו ואמו והקדוש ברוך הוא, וכשנעשה גדול מתעורר חלק אלקות שבאדם ולכן זוכה להארת הנשמה שהיא חלקו של הקדוש ברוך הוא.

ובעת שחלק הקדוש ברוך הוא נעשה שלם ודאי שיש סיוע גדול מאוד לפעול במעשיו נחת רוח שתתקיים תכלית בריאתו ויטה עצמו לחלקו של הקדוש ברוך הוא הנמצא בו, ובכך יקדש גם את שאר החלקים של אביו ואמו. ולכן גם מתחילים להניח תפילין ביום זה, כי התפילין הם עדות על הימצאות חלק ה' בתוכו, וראוי ונכון אותו יום להתחלת קיום מצוה זו.

שנה, שהרי מ"ב שנה והלאה מתעוררת הנשמה לעבוד עבודתה שהצטוותה, וזה שכתוב 'ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה', שבע וחמש הרי שנים עשר, ואז תיראה הנשמה בעולם הזה]. ועוד שם: באילנא שלטא ערלה תלת שנין בבר נש תלת סרי שנין דאקרון שני ערלה, כיון דאעברו על גופא אינון שנין [ואתערת] נשמתא למפלח פולחנא קדישא, פקידת לגופא לרעותא טבא לכפוף לההוא נחש, דהא לא יכיל לשלטא כמה דהוי. -באילן שולטת הערלה ג' שנים, באדם י"ג שנים הנקראים שני ערלה, וכיון שעברו עליו שני הערלה ומתעוררת הנשמה מצווה את הגוף לרצונה הטוב ולכפוף הנחש שהוא היצה"ר, כי מאז אין היצר הרע יכול לשלוט באדם כמקודם לכן].

הצורה היהודית נשלמת כבר מצוה

יחד עם זאת אמרו שכל עצם צורתו היהודית נשלמת רק בהגיעו לבר מצוה שאז צורתו היהודית שלמענה נברא מגיעה לשלימות, וזהו הרמז בלשון הכתוב (ישעיה מג כא) 'עם זו יצרת לי תהלתי יספרו', 'זו' גימטריא י"ג, שאז נשלמת צורתו והוא ראוי לספר תהלות ה', כפי שכתב המדרש שמואל במשנתנו. ופירוש הדבר, שיהודי יש לו צורה מיוחדת משאר אומות העולם, ובכוח צורה זו הוא עובד את ה' בדרך התורה ומספר תהלות ה' בכל דרכיו, כי האדם נברא בשתי צורות הצורה הגשמית והצורה הרוחנית, אבל קודם י"ג שנה אין ניכרת צורתו בשלימות והצורה הגשמית מכסה ומאפילה עליה, וכיון שנכנס יצר טוב באדם נשלמת בזה צורתו הרוחנית, כמו שאמרו חז"ל אצל יעקב ועשיו שקודם י"ג שנה לא היו ניכרים אם הם טובים או רעים, וכיון שהגיעו לי"ג שנה פירש יעקב לתלמודו ועשיו לחטאיו, כי כאשר נכנס הנער בעול תרי"ג מצוות נשלמים בכך תרי"ג איבריו הרוחניים, וצורתו הרוחנית מתחזקת ומתגברת לסייע לו בעבודת ה', וזו השמחה הגדולה ביום הבר מצוה, שנשלם צורת היהודי

הוא ה'יה אומר, בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות. (אבות פ"ה, משנה כא).

בן שלש עשרה למצוות. ביום שמניחים תפילין, כל הגוף מתקדש, מתגבר החלק של הקדוש ברוך הוא, שכן אמרו חז"ל (קידושין ל:) שלושה שותפים באדם, הקדוש ברוך הוא אביו ואמו, ועל כן כל עוד שהאדם עדיין לא מניח תפילין, לא נכנס בו היצר הטוב, ואז יש בו רק החלק של אביו ואמו. ביום הבר מצוה מתגבר החלק של הקדוש ברוך הוא ואז הופך להיות 'שלושה שותפים באדם'.

הנשמה שורה באדם בהגיעו לגיל י"ג

ביאור הדבר הוא, דהנה יום הבר מצוה הוא יום כניסת הנשמה הטהורה באיש ישראל והיא המסייעת לאדם ומביאתו לשלימות יצירתו, כמו שאמרו חז"ל בזוהר הקדוש (פר' משפטים צח.) שכל מי שזוכה להגיע לי"ג שנה זוכה להיות נקרא בן לכנסת ישראל, וכן דוד המלך כשנשלמו לו י"ג שנה ונכנס בשנתו הי"ד נאמר בו (תהלים ב ז) 'בני אתה אני היום ילדתיך', כי קודם לכן היה בבחינת שני ערלה ולא היה נקרא בן, ולא זכה שתשרה עליו הנשמה העליונה, אבל משהגיע לשנתו הי"ד זכה שייאמר בו 'אני היום ילדתיך', 'היום' הזה זכה שיהיה 'אני ילדתיך', ולא יהיה לחלק הסטרא אחרא כמו מקודם י"ג שנה.

לשון הזוהר: כד מטא דוד לתליסר שנין וזכה בההוא יומא דעאל לארביסר כדין כתיב ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך, מאי טעמא, דהא מקדמת דנא לא הוה ליה ברא ולא שראת עליה נשמתא עלאה דהא בשני ערלה הוה, ובגין כך 'אני היום ילדתיך', 'היום' ודאי ילדתיך.

וראה עוד בזוהר (סתרי תורה פר' לך לך עח.): ולא תפעול נשמתא פולחנא דאתפקדת עד דיעברון עלה בהאי עלמא י"ג שנין, דהא מתריסר שנין ולעילא נשמתא אתערת למפלח פולחנא דאתפקדת, דהא הוא דכתיב 'ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה', שבע וחמש תריסר אינון, וכדין אתחזיאת נשמתא בהאי עלמא. -]ולא תפעל הנשמה את העבודה שהצטוותה עליה עד שיעברו עליה בעולם הזה י"ג

אֶלְדָּנוֹת

פֶּרֶשֶׁת עֲקֵב

לְעֵינֵינוּ עֵקֶב

כס"ז, ע"א

פֶּרֶשֶׁת עֲקֵב מֵאֵתוֹ יִתְבָּרַךְ וְהוּא רַק לְטוֹבָתָנוּ וְכִמּוֹ שֶׁאֲחֻז"ל כָּל דְּעֻבְדֵּי מִן שְׁמִיָּא לְטֹב הוּא דְּעֻבְדֵּי.

אִם הֵם שְׂבוּרִים לָמָּה לְהִנָּחֵם בְּאֶרֶץ?
כְּמָה חֲדָשִׁים אַחֲרֵי הַמִּלְחָמָה הַנוֹרָאָה כְּשֶׁהִגִּיעוּ רֵאשׁוֹנֵי הַפְּלִיטִים אֶרֶץ הַרְה"ק ה'אֲמִרִי אֲמַת' וְיַע"א אֶת אֶחָד מֵהֶם עַל שְׁלֻחָנוּ בְּסֻעוֹת שְׁבַת קֹדֶשׁ, וְאָמַר כִּי חֲזו"ל דּוֹרְשִׁים עַל הַפְּסוּק (דְּבָרִים י ב) 'וְאֶכְתֹּב עַל הַלַּחַת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הִיוּ עַל הַלַּחַת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שְׁבַרְתָּ וְשִׁמַּמְתָּ בְּאֶרֶץ' - 'תִּנִּי רַב יוֹסֵף: מְלַמֵּד, שֶׁהַלּוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לּוּחוֹת מִנְחִין בְּאֶרֶץ' (מִנְחוֹת צ"ט). וְנִשְׁאַלְתָּ הַשְּׁאֵלָה: אִם הֵם שְׂבוּרִים לָמָּה לְהִנָּחֵם בְּאֶרֶץ?

עוֹד קִשָּׁה מִה שֶׁאֲמַר מִשָּׁה רַבֵּנוּ לְכָלל יִשְׂרָאֵל עַל הַלּוּחוֹת (דְּבָרִים ט יז) 'וְאֶתְפֹּשׁ בְּשֵׁנֵי הַלַּחַת וְאֶשְׁלַכְכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאֶשְׁבֵּרֶם לְעֵינֵיכֶם', מִה הוֹסִיף לָנוּ מִשָּׁה רַבֵּנוּ בְּמַלְת 'לְעֵינֵיכֶם'.

וְתִרְץ, שֶׁהֵנָּה אֲצֵל יוֹסֵף בְּזִמְנָן שֶׁאֲסַר אֶת שְׁמֵעוֹן גַּם כֵּן כְּתוּב 'וַיֹּאסֶר אֹתוֹ לְעֵינָיִם', וְשֵׁם מִפְּרָשִׁים חֲזו"ל 'לֹא אֲסָרוּ אֶלָּא לְעֵינָיִם', כִּיּוֹן שֶׁיִּצְאֻ הוֹצִיאֻ וְהֶאֱכִילוּ וְהִשְׁקִהוּ. וְגַם בְּשִׁבְרֵת הַלּוּחוֹת זֶה הָיָה רַק 'לְעֵינֵיכֶם', שֶׁלְעֵינֵי כָּלל יִשְׂרָאֵל הָיָה כָּאֵן שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, אֲבָל לְאִמְתּוֹ שֶׁל דְּבַר הֵם שְׁלֵמִים וְקִיָּמִים, וּמִמִּילָא צְרִיכִים לְשִׁמְשׁ בְּאֶרֶץ. וְכֵן בְּכָל הַזְּמָנִים כְּשִׁישׁ שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת הַשְּׁבֵר הוּא רַק לְעֵינֵינוּ, אֲבָל לְאִמְתּוֹ שֶׁל דְּבַר אֵין שׁוּם כַּח בְּעוֹלָם שְׁיֻכַּל לְהַתְגַּבֵּר עֲלֵינוּ ח"ו.

(סֵפֶר סְפִיר וִיהִלּוּם - לַהֲרַב הַגָּאוֹן רַבִּי מִנְחֵם מִנְדֵּל פּוֹמֶרֶנֶץ שְׁלִיט"א)

הַהֲפָאוֹת הַמְשֻׁנוֹת אֲשֶׁר קִבַּל מֵאֵתוֹ עַל לֹא חֲמֵס בְּכַפּוֹ. וְיִרַע מֵאֵד בְּעֵינֵי הַשֹּׁר עַל גְּדֹל רִשְׁעַת פְּקִידוֹ וְיִפְקִדוֹ רַחֲמֵינוּ עַל הַיְּהוּדִי הַזֶּה, וַיֹּאמֶר לוֹ: לָכֵן תַּחַת כָּל הַכָּאָה אֲנִי גּוֹזֵר שִׁיתֵּן לָךְ מֵאָה רּוֹבֵל כֶּסֶף, וְהִנֵּה יֵשׁ לּוֹ חֵצֵר שֶׁל אַרְבַּע אֲלָף רּוֹבֵל כֶּסֶף, חֲצִי חֵצֵרוֹ יִהְיֶה שְׁלֹף! וְנָתַן לוֹ מִכְתָּב תְּעוּדָה עַל זֶה.

וְכִרְאוֹת אֲשֶׁתוֹ שֶׁל זֶה הַיְּהוּדִי שֶׁבַעֲלָה נִשְׁתַּהֲא כָּל כֹּךְ בְּחֵצֵר, יִצָּאָה גַּם הִיא לְחֵצֵר לְרְאוֹת מִה נַּעֲשֶׂה בְּהַמְשַׁפֵּט, וְיִהְיֶה כְּאֲשֶׁר בָּאָה לְהַחֲצֵר יִצָּא בַּעֲלָה מִחֵצֵר הַשֹּׁר וּפְנִיּוֹ זֹעֲפִים. וְתֹאמַר לוֹ: בַּעֲלִי, מִה נַּעֲשֶׂה בְּהַמְשַׁפֵּט? וַיֹּרָאָה לָהּ אֶת הַמִּכְתָּב תְּעוּדָה שֶׁנָּתַן לוֹ הַשֹּׁר, אֲשֶׁר חֲצִי הַחֵצֵר שֶׁל פְּקִידוֹ יִהְיֶה שִׁיָּף לוֹ! וְתֹאמַר לוֹ: אִם כֵּן לָמָּה אַתָּה דּוֹאָג כָּל כֹּךְ. וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לָהּ: בִּין כֹּךְ וּבִין כֹּךְ עָבַר עָבַר כָּאֵב הַהֲפָאוֹת, יוֹתֵר טוֹב הָיָה לִי אִם הָיָה אֶז מִכְנֵי אַרְבָּעִים הַפָּאוֹת וְהָיָה כָּל הַחֵצֵר שִׁיָּף לִי.

כֵּן הַדְּבַר מִמֶּשׁ בְּעוֹד שֶׁהָאֲדָם מְקַבֵּל הַיְּסוּרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא דּוֹאָג וּמַצְטַעֵר עַל זֶה מֵאֵד וְאִינוּ רּוֹצֵה לְסַבֵּלֵם כָּלל אֶף כְּאֲשֶׁר יִבּוֹא לְעוֹלָם הַגְּמוּלָה וְשֵׁם יִקְבַּל הַרְבֵּה שְׂכָר תַּחַת כָּל שְׁעָה וְשְׁעָה שֶׁל יְסוּרִים שֶׁסַּבֵּל בְּעוֹלָם הַזֶּה וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה עַל הַפְּסוּק זָכַר יְמֹת עוֹלָם אָמַר לָהֶם הַקַּב"ה כָּל זִמְנָן שֶׁאֲנִי מְבִיא עֲלֵיכֶם יְסוּרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה תִּזְכְּרוּ כְּמָה טוֹבוֹת וְנִחְמוֹת עֲתִיד אֲנִי לָתֵן לָכֶם לְעִתִּיד לְבוֹא ע"כ"ל. יַחֲשַׁב הָאָדָם אֶז בְּנִפְשׁוֹ הַלּוֹא יוֹתֵר טוֹבָה הָיָה לִי אִם הָיָה לִי אֶז יְסוּרִים יוֹתֵר כִּי אֶז הָיָה לוֹ הַרְבֵּה יוֹתֵר עֲנָג נִצְחִי עַל יָדֵי זֶה. וְעַקֵּר הַכֹּל הוּא לְהַאֲמִין שֶׁכָּל מִה שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ הוּא רַק הַשְּׁגָחָה

הַשְּׁבֵר הוּא רַק לְעֵינֵינוּ

הַחֲפֵץ חַיִּים זִיע"א כְּתַב (מִמְחֵנָה יִשְׂרָאֵל' פֶּרֶק יג): מִה שֶׁשְׁמַעְתִּי מִשָּׁל עַל זֶה בְּשֵׁם הַמִּגִּיד מִיִּשְׂרָאֵל וּמִזֶּרֶח צֶדֶק דּוֹלֵקָא. אִישׁ יְהוּדִי אֶחָד מִדּוֹרוֹת הַקְּדָמוֹנִים שְׂכָר בֵּית מִשְׁרָא אֶחָד בְּמִקְח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת רּוֹבֵל כֶּסֶף לְשָׁנָה. וְשִׁמְרָא יִשְׂרָאֵל אֶת זִמְנָן הַפְּרָעוֹן לְפָרַע לְהַשְׁרִי דְּמִי הַדִּירָה מִדִּי שָׁנָה בְּשָׁנָה. וְיִהְיֶה הַיּוֹם שֶׁהַשֹּׁר נָסַע לְמִרְחוֹק וְהַפְּקִיד לְאֶחָד מֵעֲבָדָיו עַל חֵצֵרוֹ, וְגַם עַל הַבֵּית הַזֶּה וְעוֹד שְׂאָר הַרְבֵּה בְּתִים שְׂכוּרִים, שִׁיְהִיו גַּם כֵּן תַּחַת רְשׁוֹתָיו. וְהַפְּקִיד הַהוּא הָיָה אִישׁ מְבַקֵּשׁ תּוֹאֲנוֹת וְרַע מַעֲלָלִים מֵאֵד, וְהוֹסִיף עַל הַמִּקְח עַד חֲמֵשׁ מֵאוֹת רּוֹבֵל כֶּסֶף. וּבְבוֹא יוֹם זִמְנָן הַפְּרָעוֹן שָׁלַח וְקָרָא לְאִישׁ הַיְּהוּדִי בְּבִקְרָא וְשִׁיבִיא אֹתוֹ כֶּסֶף הַפְּרָעוֹן, וְהִנֵּה חֲסֵר לְאִישׁ הַיְּהוּדִי אֶז עֲשָׂרִים רּוֹבֵל כֶּסֶף. וְיִתְחַנֵּן לוֹ כִּי יִמְתִּין לוֹ אִיזָה יָמִים. וְלֹא רָצָה אֶלָּא דּוֹקָא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם יִפְרַע לוֹ.

וְכִרְאוֹת הַפְּקִיד בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁלֹּא הִבִּיא לוֹ שְׁלַח וְקָרָאָהוּ וַיִּכְהוּ בְּשׁוֹטִים עֲשָׂרִים הַכָּאוֹת תְּמוֹרֹת הַעֲשָׂרִים רּוֹבֵל כֶּסֶף. וְכֵן עֲשֶׂה הַפְּקִיד הַזֶּה עוֹד לְכַמָּה אֲנָשִׁים וְגִזַּל וְעִשְׂק אֹתָם, עַד שֶׁבְּמִשְׁךְ הַזְּמָן נַעֲשֶׂה עֲשִׂיר גְּדוֹל וְקָנָה חֵצֵר לְעַצְמוֹ. וְיִרַע לְהַיְּהוּדִי מֵאֵד עַל הַבְּזִיוֹן וְהַחֲמֵס שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ.

וְיִהְיֶה הַיּוֹם בְּמִשְׁךְ אִיזָה שְׁנִים בָּא הַשֹּׁר לְבֵיתוֹ וַיֹּאמֶר אִישׁ הַיְּהוּדִי לְאִשְׁתּוֹ: אֲלֹף נָא אֶל הַשֹּׁר וְאֶסְפֵּר לוֹ אֶת הַחֲמֵס וְהַבְּזִיוֹן שֶׁעֲשֶׂה לָנוּ פְּקִידוֹ. וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ וַיִּסְפֹּר לְפָנֵי הַשֹּׁר אֶת כָּל פְּעֻלוֹתָיו הָרָעוֹת שֶׁל פְּקִידוֹ, אִיךְ שֶׁגִּזַּל וְחֲמֵס אֶת הַכָּל, וְגַם

אִיזוֹ קְבוּצָה שֶׁל 7 דְּבָרִים מוֹפִיעָה בְּפִסּוּק אֶחָד בְּפֶרֶשׁ זֶה, אֶף אִינָה מוֹפִיעָה שׁוּב יָחַד בְּתוֹרָה?

חִידוֹן אֶלְדָּנוֹת - נוּשָׂא פֶּרֶשֶׁת

פֶּתְרוֹן חִידוֹה וְכֵן שֵׁם הַזּוֹכָה, יִפְרֹסְמוּ אִי"ה בְּגִלְיוֹנוֹת הַבָּאִים

הַפּוֹתֵרִים נִכְוָנָה יִכְנֹס לְהַגְרָלָה אִי"ה

עַל סִידוֹר מִתִּיבְתָא מִנְחָה מַעְרִיב בְּהוֹצֵאת "עוֹז וְהִדְר".

אֶת הַפְּתוּרוֹת יֵשׁ לְשַׁלּוֹחַ אֵלֵינוּ עַד לְיוֹם שְׁנִי

לְמַסְפֵּר פֶּקֶס: 077-470-26-81

אוֹ לְמִייל: magdenot@gmail.com

נָא לְכַתּוּב שֵׁם, כְּתוּבַת מְדֻקָּת וְטִלְפוֹן.

בְּרֹאשׁ הַדָּף לְצִיין "עוֹבֵר חִידוֹן לְנוֹעַר".

פֶּתְרוֹן חִידוֹה - פֶּרֶשֶׁת אֲמוֹר:

א. אִילוֹ שְׁנַיִם מִתּוֹן שְׁבַעֲת הַמִּינִים שְׁבַחַת הַשְּׁתַּבְחָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מוֹזְכָּרִים בְּפִירוּשׁ בְּפֶרֶשׁ זֶה?
ת. תְּמָרִים מוֹזְכָּרִים בְּמִצְוֵה לְקַחַת "כִּפּוֹת תְּמָרִים" בְּחַג הַסּוּכּוֹת (וַיִּקְרָא כג מ). זִיתִּים מוֹזְכָּרִים בְּמִצְוֵה לְהַדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה בְּשִׁמְנוֹן זִית זָךְ (וַיִּקְרָא כד ב).

שֵׁם הַזּוֹכָה בְּסִידוֹר מִתִּיבְתָא מִנְחָה מַעְרִיב בְּהוֹצֵאת "עוֹז וְהִדְר":

פֶּרֶשֶׁת אֲמוֹר:

ה' מֵאִיר יְהוּדָה הוֹלְצָמֶן מִבֵּית שִׁמְשׁ.

מקדושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה
מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון מ"ג

פרשת עקב | תשפ"ה

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

בפרשת השבוע אנו נתקלים בקביעה היסודית הבאה (ח, א): "כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם".

אם כי הדברים אמורים במוצא פי ה' והגורל אותו האו קובע לאדם, אולם בדרך צחות פירושוהו גדולי הדורות אודות מוצא פי האדם בעומדו לפני ה', עבודה שבלב זו תפילה, עליה 'יחיה האדם' בכל המובנים, במישור הגשמי והרוחני גם יחד.

הסיפור המדהים הבא, אשר נמסר איש מפי איש עד זקני קהילת יוד שבפרס, מעיד עד כמה נכונה אמירה זו - פשוטו כמשמעו. עד היכן מגיע ומה רב כוחה של תפילה, הלא היא מוצא פי האדם לפני קונו, להציל חיים ולהחיות את האדם.

סכסוך ממוני נפל בין שני תושבי העיר יוד, האחד יהודי והאחר נכרי.

לאחר דין ודברים וניסיונות פשרה שלא צלחו, הובא הדבר לפני בית המשפט המקומי ובו הוכרע כי היהודי צודק לחלוטין בטענותיו ידו על העליונה. אולם טרם הספיק היהודי לחגוג את נצחונו, והנה טפל עליו הנכרי כנקמה עלילת שווא נפשעת, כזו שהעונש עליה היה חד משמעי ובלתי ניתן לערעור - גזר דין מוות רח"ל.

ידעו הכל והבינו היטב, הן היהודים והן גויי המקום, כי הצדק עם היהודי וכי מעולם לא שלח ידו בדבר עוולה, שלא לומר חטא כה חמור נגד השלטונות וחוקי המדינה.

אולם ההיגיון וההכרה במציאות - כבודם במקומו מונח, בשעה שגורמי האכיפה ומערכת המשפט מורכבים היו כל כולם משונאי ישראל מושבעים, כאלה שרק ששו על ההזדמנות להביא את היהודי לגדרו ועטו על כך כמוצאי שלל רב.

ניסו יהודי העיר בכה ובכה, שלחו יד בשתדלנות ואף עירבו גורמים אשר יד ורגל להם במסדרונות השלטון, שכרו עורכי דין ממולחים מהשורה הראשונה, ואין.

השופטים, כך נראה היה, נחושים להפיל את היהודי בכל מחיר. דם יהודי קל היה בעיניהם כמים, והם בהחלט לא חפצו לוותר על ההזמנות שנפלה לידיהם כפרי בשל.

הגיע ובא יום ההוצאה להורג.

יהודי העיר, כמיטב המסורת המרושעת, הוכרחו לבוא לכיכר העיר. שם פקחו עליהם שומרים חמושים שבע עיניים, תוך שהם מוודאים כי הם אכן מביטים נכחם, עוקבים אחר התהליך כולו מתחילתו ועד סופו. מסורת זו מסורת.

לצד מורשת ישמעאל המרצדת בחייתיות בעיני השופטים, התליינים וקהל הצופים הנכרי, לא היתה ברירה כי אם לכבד במקביל גם את המסורת עתיקת היום וימינו ולאפשר לנידון למוות לבקש בקשה אחרונה.

פנה אליו השופט, ובפנים מתחשדות הציע לו לשטוח את בקשתו האחרונה.

'אבקש, אם אפשר' הפתיע היהודי, 'להיתלות שם'. כאן הצביע היהודי על קצה הבמה, מרחק של כמה מטרים מהמקום בו ניצב זה עתה.

תהייה ניבטה מעיני השופט, חוסר הבנה שטף את הקהל, אולם אין ברירה. את הבקשה האחרונה יש לבצע במלואה, ותהא הבקשה אשר תהא.

טיפס התליין על שרפרף, התיר את קשרי החבל במקומו הנוכחי ועשה את דרכו אל קצה הבמה, שם ניגש לעמוד הקבוע בתקרה והחל לברוך עליו מחדש את החבל. מוכן ומזומן בשנית לבצע את זממו ביהודי האומלל.

היהודי מצדו, כביכול אינו קשור למציאות שסביבו, נראה היה שקוע בתפילה וכולו אחוז שרעפים. עיניו עצומות, פיו ממלמל והוא שרוי

המשך בעמוד ד'

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"כִּי אִם שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְגו' לִלְכֹּת בְּכָל דְּרָכֶיךָ וּלְדַבֵּקָהּ בּוֹ" (יא, כב). אפשר לומר כן, והלא אש אוכלה הוא, אלא הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו (רש"י).

שמעתי בשם ריב"ש ז"ל, שיש צדיקים שמעלים הרשעים מגיהנם בעודו הצדיק בחייו בעולם הזה, בעת שהצדיק מתפלל (הרה"ק ר' ייבי בשם הבעש"ט).

"שְׁמַלְתָּךְ לֹא בִלְתָּה יַעֲלֶיךָ וְרָגְלָךְ לֹא בִצְקָה זֶה אֲרָפְעִים שָׁנָה" (ח, ד).

פירש"י ז"ל שהיה הענן מוגהצן ואף קטנים שבהם כשהיו גדלים היה גדל לבושם עמהם, כי יש פעם שאדם רוצה להתפלל בהתלהבות ואינו יכול, שאיבריו כבדים עליו...

אך זה הדבר שהגוף נתגשם, זהו דבר רע, וזה בא מחמת שיש באדם ד' יסודות אש רוח מים עפר, ואש הוא דבר קל המתנענע וגם מים ורוח הם קלים ומנענעים, רק יסוד עפר הוא אינו מתנענע. וכשבא האדם ליסוד העפר, אזי הוא בעת זקנה ואינו יכול להתפלל.

וז"ש ענן ואש מתלקחת, ענן נקרא החשכות שאינו יכול להתפלל, ואש כשמתחיל להתפלל בכח, אזי [נקרע] הענן שהוא החשכות, ובא לאש מתלקחת, פירוש להתלהבות...

וזהו שהיה הענן מוגהצם, שעל ידי חשכות נתלבנו, כי בשומו אל לבו שעושה בזה עבירה שאינו מתפלל בכוונה, שלא שם מורא של הקדוש ברוך הוא נגד פניו, ועי"ז מתחיל להתפלל בחשק ובהתלהבות. ושמלתך, פירוש, בכל מצוה עושים מלבוש להקב"ה, וכשעושים המצוה בפנייה אזי קורעין אותו, אבל שמלתך לא בלתה מעליך, שלא היה לך פנייה. וקטניהם

כשהיו גדלים, היה גדל לבושם עמם. דיבור נק' לבוש, וכל הדיבורים שדיברו, כשהיו גדלים היה גדל עמם, פירוש שכל הדיבורים שדיברו כשהיו בשכל דקטנות, כשהיו גדלים, כשהיו באים לשכל גדלות, היה גדל עמם, פי' היו מביאים שכל דקטנות אל שכל גדלות (תורת המגיד).

"בְּרוּךְ תְּהִיָּה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבִבְהֶמְתָּךְ" (ז, ד).

ואיתא במדרש (דברים רבה ג, ו) שלא תהיה תפילתך עקרה, והוא תמוה.

ולבאר זה היא על פי ששמעתי מאא"ז זללה"ה כי לפעמים אדם מתפלל על דבר זה ונותנין לו דבר אחר, או לפעמים נעשה התפילה רק בעולמות עליונים... ונראה לי שהוא מרומז בשם ב"ן שבשם הו"ה ברוך הוא, וזהו 'לא יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר', פירוש בכ"ב אותיות התפילה לא יִהְיֶה עֶקֶר, רק יהיה עושה פירות ותולדות.

וגם עוד הבטחה נוספת, 'וּבִבְהֶמְתָּךְ', פירוש אפילו בבקשות הפשוטים על מדיגת תחתונים, היינו לא זה בלבד שיעשה פירות בעולמות עליונים ובצירופים אחרים. דרך משל, 'לחם' יש לו כמה צירופים, כמו 'מחל' היינו שימחול לו ה' עוונותיו, וכן יש לו פירוש אחר כמו 'לחם אלקי' (ויקרא כא, ז) שהוא הימנותא, ויש לו פירוש פשוט וצירוף פשוט - 'לחם' ממש שהוא הפרנסה. וזהו אפילו בבהמתך, הם התיבות הפשוטים כמו פרנסה ורפואה ממש והיא מלשון בהמה היינו המדיגה תחתונה בלי פירוש אחר רק האותיות כפשוטן הכל תהיה תפילתם מועלת ועושה פירות והולדה וגם לרמוז לשם ב"ן כי בהמה מספר ב"ן והבן (דגל מחנה אפרים).

הילולא דמרי עלמא

בעלי הילולא ועבודת התפילה

הגה"ק ר' דוד בהר"ן זצ"ל
כ"ז מנחם אב תש"ז

מי שלא ראהו מתפלל, לא ראה תפילה מימיו. הוא התפלל, ככתוב בהלכה, בשלחן ערוך. נע לאט, כל מילה ומילה, כסופר מעות, וללא רעש והמולה, שתי כפות ידיו אחוזות זו בזו על לבו, ויכלו לראות ולהכיר בשפתותיו אשר מללו חרש, כל מילה ומילה ממש, לפי תנועות השפתיים (עדות תלמידו ר' עמרם בלוי זצ"ל).

עבודת התפילה אצל רבנו היתה נשגבה בכל קנה מדינה, ואף בתפילות שאין דרך מרבית בני האדם לאומרן - היה מתאמץ בהן בכל כוחו.

כך למשל היה רגיל על לשונו דברי הזהר הקדוש, כי הגאולה השלימה מתעכבת משום שאנשים ישנים בחצות הלילה ואינם קמים משנתם לעורר ולבכות על גלות השכינה, ובעצמו היה משכים מדי לילה וממרר בכבי על צער השכינה וחורבן בית

כשאדם יורד לעולם, כך יודע ומבין כל בר דעת, מציידים אותו בכלים הייעודיים ומתאימים עבורו ואשר יעמדם לצדו כדי לעשות רצון קונו ולהשלים את המשימה שלשמה נשלח הנה למשך שנות חייו.

לא בהכרח שהכלים הללו יהיו דווקא כלים גמישים ונעימים לשימוש, אף אחד לא מבטיח שהדרך תהיה סוגה בשושנים ומסבירת פנים לכל אורכה. יש והאדם סוחב עמו 'חבילה' שיש בה ממש, נושא על גבו תרמיל גדוש אתגרים וקשיים אשר כל אחד מהם הותאם באופן מדויק ובחכמה אלוהית לדרך אותה התוו לו משמים.

'בראת שור פרסותיו סדוקות וחמור פרסותיו קלוטות' טען איוב (בבא בתרא טז, א), וכך גם עושר ועוני, חכמה ומיעוטה, תכונות אופי ונסיבות חיים. הכל נקבע במדויק מלמעלה.

יחד עם זאת, ביד האדם להתפלל, לשפוך שיח ולהעתיר לפני אביו שבשמים כי יסיר מעליו צרה או קושי, והתפילה בכוחה לשדד מערכות הטבע ולפעול מעל לכל והיגיון. אכן, בענין זה מלמדנו הרה"ק בעל 'תולדות יעקב יוסף' בפרשת השבוע כלל ברזל, וגם הבטחה שיש בה ממש.

"אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבֹו תִדְבָּק" מצוה אותנו התורה הקדושה (י, כ), ציווי המתייחס לעבודת האלקים - עבודה שבלב זו תפילה. נשא ה'תולדות' משל נפלא, ובכך החכים אותנו ברובד העמוק ביותר של השיח הטהור של האדם מול קונו. חטאה המלכה, בשגה או בודון, נגד בעלה המלך.

קצף המלך כפי שרק מלך יודע לקצוץ, חמתו עלתה בו ולא נח זעמו עד ששילחה מעל פניו, ציוה עליה להרחיק נדוד למרחקים, אי שם הרחק מארמון המלוכה ומעיר הבירה בכלל. שם, כך קיווה המלך, תשב המלכה עם עצמה ותערוך את חשבון נפשה. ויהי היום, עלה צורך מדיני מסוים אשר דרש מהמלך להיקלע לאותה עיר בה שהתה המלכה בתקופת הגלות. אם כי המלך, מטבע הדברים, אינו נגיש לנתיניו הפשוטים, אולם המלכה אגרה בצקלונה במהלך הזמן טכסים או שניים שאפשרו לה למצוא את הדרך להיפגש עמו, ולו לשעה קלה.

'אישי האהוב!' פרצה בבכי מר, 'ראה נא מה עבר עליי, כמה תלאות נקלעו בדרכי וכמה קשיים השתרגו על צווארי, למן היום בו שילחת אותי מעל פניך ועד היום הזה'.

לבו של המלך יכול היה לתחנוני אורחים פשוטים, איכרים נבערים אשר תינו לפניו על ריבוי המיסים ועל חוקי הנוקשים. הוא מסוגל היה לעמוד שאנן נוכח תחנוניו הדומעות של נידו למוות. לבו - לב של מלך, ולא הוא שיפעל מתוך רגש רגעי.

אולם דמעות המלכה - זה כבר משהו אחר לגמרי. מול תחנוניה ויללותיה המרות, כאן כבר לא יכול היה המלך להחשות, ועל אתר פנה אליה והזמין אותה בחפץ לב לשוב הביתה.

כאן שם ה'תולדות' לחלקו הקודם של המשל, ומשנה במעט את מהלך העניינים.

המשל, גרסתו השנייה, מציג את המלכה מתפרצת כלפי המלך בעזות מצח ומתוך האשמה בוטה וחצופה. 'האם לא תבוש' העיזה פניה, 'להדיח אותי ממשרתי ולשלוח אותי לגלות, בעוד אתה יושב על כסא מלכותך ומתעדת בכל מנעמי המלכות!'

לנוכח חוצפה זו, אין ספק שלא זו בלבד שהמלך לא ייעתר לבקשתה לשוב הביתה, אלא עוד הוא עלול להשית עליה עונש כבד שבעתיים.

אמנם, הדרך הטובה והכשרה מכל היא להציג את הדברים באופן שיתיישב על לב המלך. לתאר לו עד כמה פוגע הדבר כבודו ועד היכן מגיע הצער שלו עצמו כתוצאה מריחוק מלכתו האהובה. או אז, ודאי שיעתר המלך לתחנוניה!

על פי זה מנחה אותנו ה'תולדות' וקובע:

יפה כוחה של תפילה, כל עוד היא אינה נאמרת בדרך של קנטור חלילה כלפי מעלה. רבה עוצמתה כשהיא נאמרת בלב נשבר, מתוך הכנעה ושפלות ברח לפני היושב במרומים.

אולם יפה כוחה שבעתיים, אם ניצב האדם לפני קונו ומתפלל על כבוד השכינה, מבקש להעלות ארוכה לצערה של השכינה, והרי שנינו (סנהדרין מו, א): "בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת: קלני מראשי, קלני מזרועי!"

יתירה מכך, מבטיח ה'תולדות' הן צדק: **המתפלל בדרך זו, על צער השכינה, מובטח לו כי תיענה תפילתו ויפתחו עבורו שערי ברכה ורווחה!**

יש לתת את הדעת לרובד נוסף, עמוק יותר.

עד עתה נסוב הנושא סביב **קבלת התפילה**, כיצד התקבל ביתר שאת ועד כמה רב כוחה כשהיא נאמרת למען כבוד השכינה.

אולם מה בנוגע למעלה התפילה?

הלא ברור למעלה מכל ספק כי התפילה נאצלת, נעלית ומרוממת שבעתיים כשמתרנה ריבוי כבוד שמים ותחינה על צער השכינה, לעומת תפילה העוסקת אך ורק בהיבט האישי הצר של האדם?

אמור מעתה: האין כדאי להתפלל באופן נעלה בהרבה? גבוה מעל גבוה? להתעלות בעבודת האלקים ולהעפיל לפסגות גבוהות ותמירות בהרבה?

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

קרבת אלוקים

לאורם של גדולי הדורות

שוק ארבעת המינים.

אין צורך לתאר להסביר, לצייר בדמיון ולהרחיב יותר, משום ששלושת המילים הללו אומרות למעשה הכל. הדוכנים, הרעש וההמולה, ובעיקר הסחורה הטריה אשר כמו קוראת ומזמנת אליה כל עובר ושב.

לולבים ירוקים זקופי גו ועבי שדרה, אתרוגים מזנים שונים, ירקרקים-צהבהבים, עם פיטס או בלעדיו, הדסים משולשים ועבותים וערבות מעוטרת בלוב זעיר.

ובתוכם, תור ארוך משתרך מול שלחן קלוף ומרוט מרוב שימוש. מאחוריו, על כסא פלסטיק שנגרר מאי-שם יושב מורה הוראה חשוב ובידיו זכוכית מגדלת, עיניו בוחנות כל פרי והדרו, כל לולב וקומתו.

בורים, יהודי תם עולה חדש ממדינות חבר העמים, ניצב שם נבוך ואינו מוצא מקום לעצמו. וכי מה לו ולנערי תשחורת נמרצים, אברכי משי שתורם אומנותם ואפילו תינוקות של בית רבן שזכו לגדול על מצע של אל"ף ב"ת ולא על מצע הכפירה ההרסני מבית הקומוניזם? הישתווה הוא אליהם? לבחירתם בפרי ההדר הראוי לשמו? איך יוכל לבחור, לברור ולדעת מה טוב עבורו, בשעה שבקושי את תיבות התפילה הוא מצליח להגות ובלשון הקודש הוא רואה אתגר בלתי-עביר.

'וה... בסדר?' הוא עילג, וזה בלט. בחבטה קלה הוא מניח לפני הרב סט שלם - לולב, אתרוג, הדס וערבה, ונתקל בזוג עיניים פערות בתדהמה ובהמהום מתפעל באמת ובתמים.

'היכן מצאת כזה הדר?' הרב המום.

התשובה החכימה את הסובבים, שהאיזו לדברים, ואף סחטה דמעה או שתיים מעיניהם.

'אינני יודע לבחור אתרוג או לולב, כבוד הרב, וגם לא הדס או ערבה' פתח בטון חלוש, נכלם, אז עמדתי לי בשוק ופניתי לבורא עולם, בתחינה שימצא עבורי את הסט המושלם ביותר מכל בחינה שהיא. הושטתי את ידי ולקחתי מכל מין את הראשון בו נתקלתי, והנה הם לפניך, כבוד הרב'...

פרשה ופשרה

נידון בפרשה בענייני תפילה

הגדול, הגבור והנורא

בפרשת השבוע אומר משה רבנו לעם ישראל (י, יז): "כִּי ה' אֱלֹקֶיכֶם הוּא אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים וְאֵדֹנֵי הָאֲדָמִים הֵא-ל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר הַנּוֹרָא וְגו'", ולפסוק זה השפעה ישירה על נוסח התפילה.

מספרת הגמרא (ברכות לג, ב) אודות אותו שליח ציבור שירד לפני התיבה בנוכחות האמורא רבי חנינא, וברצותו לכבד ה' מגרונו וכשל באומריו: "הֵא-ל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר הַנּוֹרָא וְהַעֲדִיר וְהַעֲזִיר וְהִירָאֵי הַחֶזֶק וְהָאִמְצִיץ וְהַנְּדָא וְהַנְּכָבֵד".

רבי חנינא, בתגובה, שלל לחלוטין נוסח מסוג זה וקבע כי אילולא היה משה רבנו נוקט בלשון זו בפסוק האמור, ואילולא שהיו קובעים זאת אנשי כנסת ישראל בתפילה, לא היה ראוי לומר אף את שלושת השבחים הללו: 'הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר הַנּוֹרָא'.

זאת משום שמשול הדבר למלך שיש לו אלפי אלפים דינרי זהב, ונתיניו מהללים אותו בכך שיש לו דינרי כסף, הרי שאין הדבר שבח אלא בזיון. עברו. כן הדבר אצל הבורא יתברך, אשר הוא נעלה וגבוה מעל כל שבח, ואין בידו להגדיר שבחו כלל, כי אם בדברים שנתקנו על ידי גדולי האומה.

ומדוע אכן נקבעו שלושת שבחים אלו במיוחד? על כך משיבה הגמרא (יומא טז, ב) כדלהלן.

לאחר שבא משה רבנו ומנה שבחים אלו, בא ירמיהו הנביא ואמר: "נכרים מקרקרין [מרעינים] בהיכלו, איה נוראותיו?", לפיכך השמיט ירמיהו את השבח 'נורא'. אחריו בא דניאל איש חמודות ותהה: "נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו?", ובהתאם לכך לא אמר 'גבור'.

אכן באו לאחר מכן אנשי כנסת הגדולה ואמרו: "אדרבה, זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו - שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות". מתוקף הבנה זו - קבעו הם נוסח זה בתפילה, וכפי שאנו אומרים עד היום בברכת אבות.

אלו דברי הרמב"ם (הלכות תפילה ה, א): "תפלת הציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור".

מעלת תפילה בציבור

אודות מעלת הציבור כותב הרמב"ם (הלכות תשובה ב, ו): "ציבור, כל זמן שעושים תשובה וצווקין בלב שלם הם נענין", ויש מהראשונים (מאירי יבמות קה, א) שתלו בכך את הטעם שיש להשתדל ביותר להתפלל עם הציבור.

עוד כתבו (שם) שמטעם זה יפה התפילה ומתקבלת ביותר בעשרת ימי תשובה, משום שבימים אלו גדול עוד יותר כח הציבור - משום שהציבור מתעורר ביתר שאת בימים אלו.

עד כדי כך הכבירו חז"ל במעלת התפילה בציבור, שאמרו (ברכות מז, ב) כי המשיכים לבוא לבית הכנסת ולהימנות עם עשרה הראשונים, הרי הוא נוטל שכר כנגד כל הבאים אחריו [אכן ראה מגן אברהם סי' צ ס"ק כח שהדבר אמור רק כשמשתפל עמם, ולא כשכא לבית הכנסת בשעה זו למטרה אחרת].

כן הובא בראשונים (ארחות חיים וכלבו) כי בפסוק (בראשית כח, טו): "וַיִּקַּץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֵינִי יֵשׁ ה' בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנִי לֹא יָדַעְתִּי" נרמז בראשו המילה 'ציבור' - סופי התיבות של המילים: "וַיִּקַּץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר, ובפסוק כולו נעדרות אותיות ש-ט-ן, ללמדנו שאין לשטן אחיזה בציבור. ועל זו הדרך כתבו שהמילים: "אֵינִי יֵשׁ ה' בְּמָקוֹם

טרחא ומאמץ לתפילה בציבור
מובא בגמרא (פסחים מז, א) כי לצורך התפילה יש לאדם ללכת עד ארעה מילין - בדרך הליכתו, ולאחוריו עליו לשוב לשם כך עד מיל. יש מהראשונים (רש"י שם, וראה טור או"ח צ) שפירשו כוונת הגמרא לענין תפילה בציבור, עד כמה יש לאדם לטרוח וללכת כדי להתפלל בציבור.

פרשה למעשה

הלכות תפילה לאור הפרשה

לאחר תפילת שחרית נהוג לומר את ה'זכירות', הלא הן אותן מצוות תמידיות התלויות בהעלאת זכר פרטים מסוימים עליהם ציוותה התורה הקדושה, ואחת מהן מובאת בפרשתנו (ט, ז): "זָכֹר אֶל תְּשַׁכַּח אֶת אֲשֶׁר הִקְצַפְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִדְבָּר".
לשיטת הרמב"ן (וכך דייק בחרדים מלשון הספרי) זוהי אחת מתרי"ג המצוות, לזכור תמיד את אשר חטאנו לפני הבורא יתברך במעשה העגל, וכך להתעורר לתשובה על כך כל הימים, להתחזק באמונה שלימה בבורא כל העולמים ולא לנטות חלילה אחר אף א-ל זר בכל בחינה או דרגה שהיא, במחשבה, דיבור ומעשה.
בהזכרה זו שלאחר התפילה, למעשה, אנו מקיימים מצות עשה זו.

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

בפרשתנו נאמר הציווי אודות עבודת האלקים (י, יב): "וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל לִבְךָ וְכָל נַפְשְׁךָ", וביאור נפלא על כך מצאנו בספר 'פנים יפות' להרה"ק ר' פנחס בעל 'הפלאה':
הנה אמרו חז"ל (בבא בתרא א, ב): "עד שאדם אוכל - יש לו שני לבבות". וכן אמרו (ברכות י, א): "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל יתייash מן הרחמים".
על פי זה יש לפרש את לשון הפסוק כך -
'כָּל לִבְךָ' היינו בשני הלבבות שלך, ובא ללמדנו שאל לו לאדם לאכול חלילה לפני התפילה, כהורות חז"ל (שם נד, א), והיינו שיתפלל קודם שיאכל - שאז יש לו עדיין שני לבבות.
ואילו 'וְכָל נַפְשְׁךָ' רומז למאמרם ז"ל (שם נד, א): "אפילו הוא נוטל את נפשו", והיינו שיש להתפלל אף בשעה שנוטל נפשו, שהרי אפיו חרב חדה מונחת על צווארו אל כך להתייash מן הרחמים ולרפות ידיך מן התפילה.

מילתא חדת"א

פני תפילה מלוכת מדברות קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

תקון השכונה בכל יום על ידי מעשינו

עקר עבודת בני ישראל שעבדוהו בברא העולם, שיקבלו עליהם מלכותו יתברך בכל עת, וזהו הרמז שכתב מו"ז מרן אביר יעקב ע"ה במחשף הלבו, 'בראשית ברא' עם ב' כוללים בגימטריא 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אלהי', כי עקר הבריאה היא כדי שידעו ויפירו בני ישראל שה' יתברך הוא אלהינו יחיד ומיוחד, וחיבים אנו לאהבה וליראה אותו וליחזקו ביחוד שלם. וכמו שגרמז בראשית התורה עקרי יסודותיה ותכלית בריאת העולם, כך גם נרמז כאן העבודה המוטלת עלינו לתקן במעשינו את השכינה הקדושה ולהשיבה על מכונה, אחרי שהיא יורדת ומתמעטת בכל לילה בבחינת גלות השכינה, ובני ישראל בעבודתם מתקנים אותה בכל בקר, וזהו הרמז 'בראשית' בגימטריא 'שכינת ענוה', כי עקר כל עבודת התורה והמצוות הוא לתקן בגין השכינה, והדבר מלוי בגי' ישראל שהם בגי' ועקר נשמותיהם ממנה, ולכן צריכים להיות זריזים וזריזים בתקונה.

העלאת השכונה ותקונה מבין הקלפות

זהו הרמז 'בראשית' היא 'שכינת ענוה', בשבילה 'ברא אלהים את השמים ואת הארץ', ובכל פעם 'והארץ' שהיא השכינה 'היתה תהו ובהו', כי בכל לילה היא נדחית ממקומה בעולם האצילות לעולם הבריאה, ועוד היא יורדת לעולמות צירה ועשיה אשר שם רבוי שליטת הקלפות, ושם הוא תהו ובהו וחשך, אמנם אחר ירידתה לבין הקלפות היא זוכה להתברר ולהתעלות, על ידי 'רוח אלהים מרחפת על פני המים', עד שהיא מקבלת חמשה מיני אורות הנזכרים בפסוק, והיא מגיעה לשלמות בגינה.

לא יהיה לך אלהים אחרים - בתפלתך לפני יחיד עבודתך

יסוד זה, שצריך מאד להזהר בעת התפילה וקיים המצוות שתהיה מחשבתו מיוחדת לעבודת הבורא, ולא שתתעבר בלבו פגנה אחרת וזולת לעשות נחת רוח לבוראו, יסוד גדול הוא ונדרש לשלמות עבודת האדם לבוראו. בזה ימים 'בכל דרכיך דעהו' (משלי ג, ו), שבכל דרכי האדם תהיה פגנתו רק לזייעת ה' ולא שום פגנה זרה, וכן בעמודו לפני ה' בתפילה לא תהיה לו אלהות ומרות אחרת, ולא יירא ולא יפחד משום בריה כי אם מאלקיו אשר לפניו הוא מתפלל, וכמו שכתב בנזנים מנדים (פרי"ז תבא ד"ה את ה' האמרת) בשם אביו ע"ה, כי המתפלל הוא פעומד לפני ה' ושכינה כנגדו, על כן 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני' בעודך מתפלל לפני, ואם תהיה פגנתו לשם אדם הרואהו הרי זה פקונה אדון לעצמו, וכאלו עובד ומתפלל לאותו אדם.

ובזה פרש את הפסוק (דברים כו, יז) את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים וללכת בדרךיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו, גם אם אחר שהוא הולך בדרך ה' בקיום מצות התורה, צריך גם כן להיות זהיר לשמע בקלו, היינו באותו קול ששמענו בסניי' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, שלא לשתף בעבודתנו שום פגנה אחרת.

כשצר לאדם, גורם צער לשכונה, ועל זה עקר תפלתו

בבאר מים חיים (פרי בשלח) האריך לכתוב כי עקר התפילה והבקשה שיתפלל האדם לפני הבורא שמים וארץ בעת צר לו, הוא רק לכבוד שמים, כי נודע אשר כל זמן שישראל נתונים בצרה כפיכחול צר לו למעלה, הן צרת צבור הן צרת יחיד, כמאמר חז"ל (ספרי מובא בליקוט רמז תשל) בפסוק (ישעיה סג ט) 'כָּל צָרָתָם לו צָר' וכו', ואמרו חז"ל (סנהדרין מז, ב) בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזורעי.

כי הקדוש ברוך הוא הלא חפץ חסד הוא באמת, וכל עקר בריאת העולם היה רק בכדי להטיב לבריותיו אשר יברא כמאמר אדוננו דוד המלך ע"ה (תהלים פט ג) 'עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה', שרק לזה בנה הקדוש ברוך הוא העולם לעשות חסד עם בריותיו, ובפרט עם עמו ישראל כי הם עלו לעקר במחשבת בריאת העולם, וכל העולם לא נברא כי אם לצוות להם להצטרפותם, לשמש ולעבד עבודתם, וכפיכחול כשהקדוש ברוך הוא אינו יכול להשפיע לאיש הישראלי טובת חסד בעולם עבור גרם עוונותיו וכדומה והאדם בצער, ודאי כפיכחול לו צר יותר מלאדם הזה כי חפץ חסד הוא בטוב האמתי, ויותר ממה שהעגל רוצה לינק הפנה רוצה להניק כמאמר חז"ל (פסחים קיב, א).

ועל זה ישם האדם פניו בעת צרתו לזכר מה שגרם הוא במעשיו שיהיה כפיכחול צר וצער למעלה ואם יעשה לו כל מיני ענויים וסגופים שבעולם האם יסיפיק על אחת מני אלף שגרם צער למעלה לשכינת ענוה, ויבקש רחמים להקל הצער מעליו רק בכדי שיקל הצער בשרש נשמתו בשכינת ענוה, ולא ירגיש מצרת עצמו כלום, ורק על זה יכאב לקבו ונפשו עליו תאכל - במה שיש צער למעלה ואל זה יביט לשפך פנים לבו בתפילה ותחנונים נכח פני ה' שישמע לו מצרתו בכדי שיתענג למעלה כפיכחול ברוך הוא, ואז ודאי יענהו ה' משמי קדשו, פיון שלא לצר עצמו הוא מבקש רק בשביל כבוד שמים להקל הצער למעלה.

בדביקות עילאית. 'וידוי?' תהו לעצמם יהודי העיר, לבם מחסיר פעימה במתח וחרדה. החבל נכרך על צווארו, לופף היטב והחל להימתח כלפי מעלה. וכאן אירע הנס.

כתקרה, כמו עשויה היתה קיסמים דקים, התפרקה באחת ונפלה בחבטה עזה, נגררת בעקבות עמוד התליה ומתפוררת מטה אט אט. היהודי נחת ארצה, קם וניער את בגדיו מהאבק כביכול מאום לא אירע. התייעצות דקדנתית התקיימה בין השופטים, ולא נותר להם כי אם לקבוע כי בהתאם לחוק הפרסי - כל הנידון לתלייה ולמעשה נתלה, ולא אף לרגע בודד, יצא בכך ידי חובתו ואין לעשות דבר כדי להמיתו שוב. בסעודת ההודיה המרכזית, כשנשאל היהודי באשר למשאלתו התמוהה לעבור להיתלות במקום אחר, פתח פיו בחכמה וברגש גם יחד והסביר את פשר הדבר.

'זכרתי היטב כי אף במצב בו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל יתייחס מן הרחמים' אמר, 'אלא שלא ממש היה לי זמן להתפלל, לעורר רחמי שמים, היות והתלייה עמדה להתרחש בכל רגע. ביקשתי אפוא לעבור מקום, כדי להרוויח עוד כמה רגעים לתפילה!'

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור עוז והדר

לשון מיוחדת כתב בספר 'מטה משה' (עמוד העבודה ביה"כ, ברכות ופסוקי דומיה סימן לא):
 "ואחר כך [לאחר אמירת פסוקי 'מה טובו'] מתחיל השליח ציבור 'אדון עולם', והוא שיר נאה ומעולה. ומצאתי כתוב כל מי שמכוון בעת התחלת אדון עולם, כתב רבי יודא החסיד ורב האי גאון ורב שרירא גאון, ערב אני בדבר שתפלתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפלתו, ואין לו שטן ופגע יד בראש השנה וביום הכפורים בתפלתו, ואויביו נופלים לפניו, ויש אומרים אף יצר הרע משלים אתו. ועליו אמר שלמה המלך ע"ה (משלי טז):
 (ז) "בְּרָצוֹת ה' דִּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלַם אֹתוֹ" ע"כ. ואפשר שמזה נתפשט המנהג שאומרים אותו קודם כל ברכה ותהלה, עד כאן לשונו.

בסידור 'מגיד צדק' כתב, על פי מאמר חז"ל (ברכות ז, ב) כי מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקרא לקב"ה 'אדון', עד שבא אברהם אבינו וקראו כן, ולפיכך אנו פותחים קודם התפילה בפיוט המתחיל בתיבה 'אדון'.

כן הובא בגמרא (יומא כח, א - ב) כי היו שואלים קודם התמיד אם האיר פני מזרח עד שבחברון, וזאת כדי להזכיר זכות אבותינו הקדושים הטמונים בחברון. בסידור מגיד צדק מביא כמו כן כי על זו הדרך אנו מזכירים מדי בוקר את התיבה 'אדון' - כדי להזכיר זכותו של אברהם אבינו שקרא לקב"ה אדון. ומסופר על הגאון מוילנא, כי כשראה ביאור זה בסידור הנ"ל, קילס עד מאד את הסידור משום שכתב פירוש זה. מקור הפיוט, כך נראה מתוך דברי ה'מטה משה', הרי הוא עוד בתקופת הגאונים. וכך אכן אמר הרה"ק ר' פנחס מקאריץ (אמרי פנחס שער התפילה אות נו) כי חיברו רב האי גאון. אכן יש המייחסים פיוט זה לרבנו שלמה אבן גבירול (ראה תיקון תפילה).

ויש המקדימים בהרבה את מחבר הפיוט, וכפי שכתב בליקוטי מהרי"ח (סדר הנהגת התפילה) בשם ספר התחיה, כי ישנן ראיות ברורות לכך שאת הפיוט חיבר לא אחר מאשר התנא הקדוש רבן יוחנן בן זכאי.

יד ושם

פסוקי שמות והטמן בהם

רחמים

"רבות מחשבות בל לב איש ונצת ה' היא תקום" (משלי יט, כא).

יש והאדם חושב, מתכנן ומנסה לקבוע את עתידו וגורלו על פי אמות מידה אנושיות, בהתאם למיעוט הבנתו וקוצר שכלו.

אולם על כך מלמדנו שלמה המלך בחכמתו, כלשון המצודות דוד: "לפעמים יחשוב האדם מחשבות רבות שונות זו מזו ואין אחד בהם מתקיים אך הדבר אשר יעץ ה' הוא תקום ועם לא היתה מן המחשבות שחשב הוא".

סדרא דצלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

עבודת התפילה, ככל עבודת ה' וייתכן שבמידה רבה אף יותר, דורשת מהאדם לעתים קרובות מסירות של ממש. לפעמים הוא נדרש להקריב כדי להתפלל במנין, יש והוא פטפטן מטבעו והוא מתבקש לנצור פיו בעת התפילה וקריאת התורה, ובמקרים אחרים אינו חש בטוב ועדיין ראוי יהיה אם יתאמץ להתפלל באופן הראוי והשלם.

בנוסף, מוטלת על כל יהודי חובה מוחלטת להישמע בענין התפילה להלכה ולדרך המסורה, לנהוג בהתאם לכללים אותם קבעו חז"ל ואחריהם הראשונים, האחרונים ופוסקי ההלכה, ולא לנטות מהם ימין ושמאל.

על כך מספרים חז"ל את המעשה הבא. בהלכות קריאת שמע נחלקו בית שמאי ובית הלל, כדלהלן (ברכות י, ב): בית שמאי אומרים, בערב - כל אדם יטה ויקרא, ובבקר יעמוד. ובית הלל אומרים, כל אדם קורא כדרכו.

אודות כך ממשיכה המשנה ומספרת: "אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך והייתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הליסטים. אמרו לו, כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל".

הדברים מבהילים ומחייבים ביותר. מחד, יש ללמוד כאן את מידת מסירות הנפש האמורה להיות ליהודי בבואו לעבוד את אלוהיו בעבודת התפילה, וכפי שמצאנו אצל רבי טרפון - שלא חש לחייו אלא סיכון את עצמו ללא היסוס, ולו כדי להתפלל כראוי. מאידך, כל עוד לא עמדה הנהגתו במבחן ההלכה שנפסקה למעשה, מקצין ומחריף היחס עד לקצה הנגדי: 'כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל!'. ללמדנו שלא זו בלבד שיש למסור את הנפש על התפילה עצמה או על ההידורים וההנהגות שבה, אלא הכל חייב להיות תוך הקפדה יירה על כל קצו של יו"ד ועל כל הלכה והלכה.

הפלא ופלא

שאלות וחיידות מבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילין קודם פר' ואתחנן:

1. תשובה א' - שהקב"ה אומר ועושה בו-זמנית, שהרי מאמרו זהו מעשהו.
2. תשובה ב' - להבין דבר מתוך דבר.
3. תשובה א' - הגויים המצרים לישראל.

בפסוקי דזמרא נאמר: "דבר צוה לאלף דור". כלמי מי הדברים אינם אמורים?

- (א) התורה הקדושה.
- (ב) מלאכי מרום.
- (ג) עם ישראל.

במזמור 'למנצח' נאמר: 'לדעת בארץ דרכך'. התדע מה כוונת הדברים?

- (א) לדעת דרכו יתברך בכל הארץ, שמשלם גמול למאמינים בו.
- (ב) לדעת דרכו מתוך טבע הבריאה, שהשגחת הבורא ניכרת בכל.
- (ג) שתי התשובות נכונות.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

1. על מנת להשתתף בהגרלה: 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'.
3. בני חז"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכייה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק
לאור דברי האור החיים

בביאורו לפסוק (ח, ג): "וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעֹבָהּ וְגו'" מעלה האור החיים על נס את מעלותיו הייחודיות של המן, אשר היה שווה לכל נפש, בניגוד למאכלים טבעיים אשר לעתים מועילים לאחד ומזיקים לרעהו.

בין דבריו כותב רבנו: "וְהָיָה יָדוּעַ הוּא שֶׁהַמַּתְעֵבָה בְּדֶרֶךְ יֶאֱפֶסוּ כוֹחוֹתָיו", אולם יש לדעת שאף אם התענית קשה במצב זה - אל לו לאדם להרבות במזונו בשעה שהוא הולך בדרך, וכפי שמוכח בגמרא (תענית י, ב): "אמר רבי יהודה אמר רבי חייא, המהלך בדרך אל יאכל יותר משני רעבון", היינו - יותר מכפי שנהוג לאכול בשנות רעב בהן מקמצים בני אדם במזונם ואוכלים במשורה.

בטעם הדבר מביאה הגמרא שני הסברים, ומציינת (יא, א) מקרים בהם שייך טעם זה ולא אחר.

סיבה אחת היא "משום מעיינא", ובביאור ענין זה מצאנו כמה וכמה הסברים בראשונים.

רש"י מפרש כי ריבוי אוכל בדרך מסוגל להביא לכך שיתחללו מעיו של אדם, או לגרום לכך שישפכו מעיו זה לזה כמעין. רבנו גרשום לעומת זאת נוקט בגישה פשוטה יותר, לפיה הדבר גורם לכבדות הגוף, מה שעלול להפריע לו בהליכתו. ואילו רבנו חננאל מבאר באופן שונה לחלוטין, כי בשל ריבוי האכילה קיים חשש שישלשל האדם, ובכך יאלץ להתעכב במקומו ולהחמיץ את שיירתו.

טעם נוסף הובא בגמרא, לפי הסיבה פשוטה בתכלית - אם ירבה האדם לאכול בדרך, קיים חשש שיכלו מזונותיו והוא ייותר ללא מזון להמשך הדרך.

המשתתפים שלפו את החפיסה ורמסו אותה אחר כבוד, לקול מחיאות הכפיים הסוערות ולנוכח דמעת התרגשות קלה שגלשה לה בסתר במורד לחיו של המרצה.

רגע, אם אני רוצה סיגריה? ואל היה חייב לקטוע לרגע את האווירה המשולהבת, להבין עד היכן הדברים אמורים, 'אסור לי בשום אופן?'

נשיפה עצבנית נפלטת מפיו של המרצה. הוא פשט את ידיו לצדדים, נתן מבט קודר ביואל ואז פלט: 'אתה מקרה אבוד. בשלב זה של הסדנה אתה אמור לשנוא את הסיגריה, לא לרדוף אחריה.'

תכלית שנאה שנאתים

בני ישראל נכנסים לארץ המובטחת, לפנייהם ניצבים עמי כנען והתורה הקדושה מצוה עליהם במפגיע (ז, טו): "וְאָכַלְתָּ אֶת כָּל הָעֵצִים אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא תִחֹס עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ."

מעוררים ביותר דבריו הקדושים של רבנו האור החיים בביאורו לפסוק, וזו לשונו: "זו מצות עשה, וגמר אומר 'אשר ה' אלקיך נתן לך', הא למדת שאם תתעצלו אתם מואסים במתנת אלקים, ואמרו 'לא תחוס עינך' וגו', על דרך אמרו (משלי יב, י): 'ורחמי רשעים אכזרי', פרוש, אין זו ממדות הטובות אלא מדה רעה... והוא אומר 'כי מוקש הוא לך', פרוש העם, שששאתה חס עליי אתה מתאכזר על עצמך."

בני האומות אשר ישבו בארץ קודם שבאו ישראל לארץ, ייצגו את כל הסחי והמיאוס מהם מצוה הקב"ה להתרחק עד הקצה. הם בחרו לעצמם דרך חיים מעוותת ומסולפת מהיסוד, כזו המבכרת את עבודת האלילים על פני הכרה באחדותו וייחודיותו יתברך. הם שהעדיפו לסגוד לחומר, לעץ ואבן, ועשו ככל העולה על רוחם תוך פולחן עיוור להבלי העולם הזה וחטאיו הרבים.

בא הקב"ה ומצוה את בני ישראל: לא רק שתכלה אותם ותשמידם מעל פני האדמה, אין די בכך. עליך לשנוא אותם שנאה תהומית, לשרש מליכך כל זכר לרחמנות כלפיהם ולהכריז עליהם ועל מורשתם ודרכם מלחמת חורמה אכזרית.

המרחם על האכזרים

כל אחד רוצה להיחלץ מציפורני היצר. אין יהודי שאינו חפץ להסיר מעליו את טפריו המאיימים, את לפיתת החנק שלו. אולם מה כוחו של אדם - נגד מלאך?

אין ספק כי הדרך לכיבוש המטרה הנכספת ולניצחון הרוח על החומר, להכנעת היצר וקבלת עול מלכות שמים שלמה, רוויה קשיים ורצופה אתגרים ומכשולים. אולם גם דרך ארוכה ומייגעת מתחילה בצעד אחד, קל אך משמעותי.

הצעד הזה, כך מלמדנו האור החיים הקדוש, הוא הטמעת שנאת היצר בלבנו פנימה.

כל עוד ינהג אדם כאותו משתתף בסדנת הגמילה מעישון, המסיים את הסדנה ועודנו פוזה לעבר הסיגריה ומשתוקק להצית אותה ולשאוף עמוק לריאותיו, לא יצלח בידו לנצח את היצר. זאת משום שראשית דבר עליו להכיר בכך שהיצר הינו אויב מושבע, ואף אם לעתים נכנע אדם לפניו ונכשל במלחמתו עמו - הוא נותר ועודנו אויב מושבע ואכזרי אליו יש לנהוג בהתאם. באכזריות, מתוך שטנה אמיתית.

על כך אמר דוד המלך (תהלים קלט, כא - כב): "הֲלוֹא מִשְׁנֵאִיךָ ה' אֲשָׁנָה וּבִתְקוּמִיךָ אֶתְקוּטָה, תְּכָלִית שְׂנְאָה שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבֵי הָיִי לִי."

כמה כוסות קפה, בעיקר שחור, שיירי ופולים שעבר עליהם הקלח. בעיקר מאפרות גרושות וריח מצחין של עישון באוויר. סלייל העשן עודם מטיילים בחלל, ממחישים עד כמה המפגש הנוכחי חיוני ואף קריטי לחייהם של המשתתפים. משפטים כמו 'סדנה לגמילה מעישון' כבר מזמן אינם משכנעים את קהל היעד המבוקש. הם ניסו בכה ובכה, בחנו שיטות שונות והתנסו על בשרם וריאותיהם המעושנות במגוון שיטות שהצד השווה לכולם הינו היעדר התועלת שבהם ומרחק שנות אור ביניהם לבין הצלחה.

סיבות ונימוקים מצוינים הושמעו באוזניהם בכל הנוגע להפסקת העישון, טעמים שונים הוצגו שוב ושוב, אך כמו תמיד - בסוף ניצח הטעם של הסיגריה. כן, אותו טעם מפויח ומחוספס אשר שיווה להם קול של בעל חי שבלע קיפוד.

אבל 'בוא לעשן איתנו' זה כבר משהו אחר. משהו בכותרת שכיכבה בעיתון רמז כי מדובר בשיטה חדשה ואחרת לגמרי, שונה בתכלית מכל מה שהכירו, והם נהרו בהמוניהם.

פגישה קלה בכניסה לאולם, היכרות זריזה עם מלאך המוות מתגורר בין השפתיים וחיוך בו השמור לאנשים שניסו הכל, והנה נכנס המרצה וחצה את האולם, מטפס על הבמה הנמוכה ותופס במיקרופון, נכון להתחיל.

'יש מעשנים בקהל?' הוא פתח בשמץ הומור יבש, תופס את תשומת לב השומעים.

'כמה אתה מעשן ביום?' רכן לעבר אחד היושבים בשורה הראשונה, 'חפיסה? שתיים?'

לא היה צורך להשיב על כך. קול שנשמע כמו מסור מקולקל הבהיר כי הכמויות המדוברות נצרכות על ידו בימים בהם הוא מושפע ומנוזל, שוכב במיטתו באפס כח ומתעטש ללא הרף. בימים שבסגרה חוצה הוא את רף השלש חפיסות ואף מעבר לכך.

בירור נוסף העלה כי זה היושב לצדו מסתפק בחפיסה בלבד, אחר מעשן כמה סיגריות בודדות ביום אך אינו מוותר עליהם בשום מצב, והיה גם מי ששבר שיא עם ארבע וחצי חפיסות ליום. 'בשר מעושן מחזיק יותר זמן' הוא שלף מאמתחתו בדיחת מעשנים עתיקה וגרר פרץ צחוק.

'יש כאן מישהו שרוצה להפסיק?' השאלה היתה תאורטית, כמובן.

כאן החל המרצה להציג את עיקרי משנתו, פורס בפניהם אט אט מכלול אדיר של אינפורמציה ומיידע אותם בנתונים מדעיים ופיזיולוגיים, פסיכולוגיים ועוד, העומדים בעוכריהם וגורמים להם להימשך שוב ושוב לאותו נייר חרוך.

הנתונים אינם משקרים. נדבך אחר נדבך ביסס המרצה את טענתו, לפיה לאמיתו של דבר אין הם מעוניינים כלל לעשן. הם כשלעצמם היו חפצים מזמן להפסיק, זה מבחיל אותם וגורם להם דחיה, אלא שאת האצבע המאשימה יש להפנות כלפי האויב האמיתי והמושבע, הניקוטין הממכר.

הפסקת עישון קצרה, וההרצאה המשיכה לפרק ב' והמעשי יותר.

בשלב זה העניק המרצה ארגז כלים פסיכולוגיים והתנהגותיים, כאלה אשר יסייעו בידם לזכור את העובדה הנשכחת - שהם בסך הכל סולדים מהעישון, ולהטמיע בתוכם את הריחוק והניכור מאותו אויב המלווה אותם מזה שנים.

הסדנה הגיעה לקיצה, ורגע מרגש נרשם כאשר אחדים מבין

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

ותניב להם רווח ניכר. משא ומתן קצר, והעסקה יצאה לדרך כשהצדדים משלשלים לידי של שרגא את העמלה השמנה.

אלא שכאן התברר כי כגודל ערמתו המסחרית של שרגא, כך מיעוט ישרותו.

'העמלה שלך?...' הוא כמעט התפקע מצחוק מול מבטו ההמום של ר' אברהם, 'נראה לך שהיית מסוגל להביא את העסקה לידי גמר בלעדיי? לא אתן לך גרוש!'

ההלם הכה בו, והוא אץ אל רב העיר הלא הוא סנגורם של ישראל הרה"ק ר' לוי יצחק ממדיטשוב, מתנה בפניו את כאבו וכעסו ומפציר בו כי יוציא את הצדק לאור.

שליח בית הדין נשלח תיכף לזמן את שרגא לדין, והרבי לא המתין הרבה בטרם נעץ בו מבט חמור ותהה: 'הכיצד לא תבוש לעשוק את רעך ולנשל אותו במרמה מחלקו בעסקה?'

שרגא, סוחר ממולח ולא פחות מכך עז פנים, עמד על שלו. לדידו, אין הוא רואה כל סיבה לתת לר' אברהם ולו פרוטה בודדת.

'יודע אתה?' פנה אליו הרבי ושיתף בעניינים מכבשונו של עולם, 'גם אני מתווך'.

הרבי? מתווך? הדבר היה לפליאה בעיני הצדדים הנידונים, כמו גם מקורבי הרבי אשר נכחו בחדר ותהו ולפשר אמירה זו.

'מתווך אני בין ישראל לאביהם שבשמים' שפך הרבי אור על משפטו הסתום והמשיך, 'מפעם לפעם נדרש אני לתווך בסחורה המבוקשת למעלה בשמים בעוד כאן אין לה ביקוש, ולהיפך לקדם עסקה בה עוברת סחורה מהשמים - לישראל כאן בעולם'.

כאן החל הרבי לפרט, לאוזניהם הנדהמות של הנוכחים, אודות אותה עסקה מופלאה בה הציע לקב"ה את החטאים, העוונות והפשעים של עם ישראל - סחורה שאין לה כל חפץ כאן בארץ, ובתמורה ביקש לקבל עבורם את המחילה, הסליחה והכפרה שאין בהם כל צורך בשמי מרום.

אלא שלא היה די בכך. דווקא הצד הנגדי הוא שעורר אתגר כשסירב לעסקה. לשם קידום העסקה על הצד הטוב ביותר ולהביאה לידי גמר, נדרש היה כי משמים יעניקו בנוסף גם בני, חיי ומזוני, ורק כך ניתן היה לברך על המוגמר.

'על חלקי בעסקה שילמו לי משמים' סיים הרבי ושיפד אותו במבט חודר כליות, 'בכך שהעניקו לי את מפתחות שלושת הדברים הללו - בני, חיי ומזוני, ונתנו לי את האפשרות להעניק אותם למי שאחפוץ, או ליטול אותם בחזרה ממי שאינו ראוי לכך!'

לא היה צריך יותר מכך. הרמו היה ברור וחד, מעורר יראה. אך מתברר שלשרגא היה יותר מקורטוב חוצפה, ואף זה לא גרם לו לציית לפסק הדין. הוא הגיב בעזות מצח כי אינו מתכוון לקיים את פסק הדין, ויצא שאנן לביתו.

לא חלפו כי אם דקות מספר, ואל הרבי רצה אשתו של שרגא, בוכייה כולה ומייללת על בעלה שנפל במפתיע למשכב והוא מוטל על ערש דווי. רק כשקיבל על עצמו שרגא את פסק הדין, ניאות הרבי לברכו כי ישוב לאיתנו, ולמותר לציין כי כדברי הרבי כן היה.

דברים מבהילים בעיניו זה מצאנו בדברי האור החיים הקדוש בפרשתנו, בפרשת עקב מבטיחה התורה הקדושה (ח, א): **'כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֶנְכִּי מֵצִוְךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחְיֶינָה וְרַבִּיתְכֶּם וְיִרְשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם'.**

ואלו דברי האור החיים הקדוש: **"וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דְבָרֵיהֶם ז"ל שְׁאֵמְרוּ (מו"ק כח, א): בְּנֵי חַיִּי וּמִזּוּנֵי לֹא בִּזְכוּתָא תְּלִיא מְלֵתָא אֲלָא בְּמִזְלָא, ע"כ. וְכֵן מְאֵר מֹשֶׁה כָּאֵן לָהֶם בְּדִבְרֵי חֲדוּשׁ, שֶׁאֵם יִשְׂרָאֵל יִתְעַצְמוּ לְשֹׁמֵר וּלְעֹשֵׂי כָּל הַמִּצְוֹת בְּכָלֵלּוֹת, יִבְטְחוּ מִשְׁלֹשֶׁת יָחֵד. וְהוּא אָמַר 'כָּל הַמִּצְוָה' וְגו' לְמַעַן תַּחְיֶינָה - הָרִי חַיִּים, 'וְרַבִּיתְכֶּם' - הָרִי בְּנִים, 'וְיִרְשְׁתֶּם' וְגו' - הָרִי מִזּוּנֵי, אֲרֵץ וּמְלֹאָה וְנִתְּנִים מְלָאִים כָּל טוֹב וְגו'.**

"וּמִעֲתָה כָּל הַמִּתְעַצֵּם בְּשִׁלְמוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מִבְּטָח בְּבִנְיָ וּבְחַיֵּי וּמִזּוּנֵי, וְזֶה לָךְ הָאוֹר - אֲבֵרָה שֶׁהִמְזַל הִיא מְגִיד עָלָיו שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ בְּנִים, וְלִצַּד שֶׁהִתְעַצֵּם בְּשִׁלְמוֹת בְּעִבּוּדָתָהּ נִשְׁתַּנָּה הַמְזַל וְהָיוּ לוֹ בְּנִים"

כשהשאלה 'כסף מנל' ניצבת כנגד התהייה הנושנה 'תורה מה תהא עליה', נדרשת חשיבה יצירתית במיוחד וחופן גדוש של סייעתא דשמיא.

כך היה אצל ר' אברהם, בר אוריין ובר אבהן, אברך משי שתורתו אומנותו וכל קשר בינו לבין הבלי העולם כמעט ולא קיים. גם את צרכי הגוף הבסיסיים סיפק לעצמו רק בקושי, מתוך אילוץ והבנה כי זו דרך העולם, אך ודאי שלא הילך בגדולות וכלל לא פזל לעבר הבליים וזוטות כמו ממון ורכוש חומרי.

בשנותיו הראשונות לאחר הנישואין סמוך היה על שלחן חותנו, אדם אמיד ומוקיר רבנן אשר העמיד לרשותו את כל סיפוקו בהרחבה. מה שהותיר ביד ר' אברהם את האפשרות לשבת על התורה ועל העבודה ולהתעלות באין מפריע בעבודת הבורא.

חלפו שנים, תקופת החסד הסתיימה זה מכבר ור' אברהם החל להפנים כי המצב דורש שיעשה לביתו. תרמה לכך העובדה שבביתו המתינו לזיווגיה כמה וכמה בנות, וזאת מהסיבה הפשוטה שאותה דרישה בסיסית המכונה 'נדרוניה' דורשת את שלה.

אולם איך שלא ניתח זאת ר' אברהם, מחזה של אברך מסוגו הניצב בשוק המקומי ומכריז כרוכל על מחירי הירקות נראה לו תמוה ואפילו מעורר חלחלה. גם תפקיד 'בעל עגלה' אשר לטענת יודעי דבר יש בידו לפרנס גם אם בקושי - יש בו כדי לקרוא תיגר על דרך חייו נעלית. מה גם שמקצועות אלו, כמו מקצועות אחרים אשר רווחו באותה העת, מלאכתם רבה ושכרם מועט, ומה לו ולהם.

ישב ר' אברהם, חפץ ראשו בידי וחרש כמה קמטים במצחו, הוסיף דמעה או שניים בברכת 'אתה חונן' ואז זה הבליח במוחו. הברקה הזדחלה לאיטה, ניקרה בראשו ואט אט קנתה שבייתה והעלתה על פניו חיוך קל של שביעות רצון.

'תיווך' המהם לעצמו, 'מלאכה קלה ששכרה רב בצידה'. כך יוכל להמשיך להגות בתורת ה' היא חפצו, לשקע ראשו ורובו בעבודת ה' ועל הדרך גם להרוויח די כדי פרוסתו ופרנסת אנשי ביתו, כמו גם נישואי בנותיו.

ממחשבה, למעשה.

עד מהרה התייצב ר' אברהם בפאתי השוק המרכזי בברדיטשוב, שוק שמשך אליו סוחרים מקרוב ומרחוק ואשר מטבע הדברים שגשגה בו תעשיית תיווך ענפה.

חושיו הלבנדיים ויכולת הניתוח שלו הוכיחו את עצמם גם בענייני דעלמא, וכך מצא את עצמו עד מהרה בוחן בדקדקנות את ארשת פניו המתוחה משהו של סוחר פלוני, הניצב לצד סחורתו ומבטיו נשלחים תכופות לשעון הכיס המוזהב.

הלה, הניח ר' אברהם, לחוץ בזמן. סחורתו הניצבת על ידו טרם נמכרה, אולם שעתו אצה לו והוא ייאלץ להיפטר ממנה אף במחיר נמוך משמעותית. מבטו נישא שוב סביב, סוקר את הסביבה ומחפש את החלק השני בפאזל. הוא מצא אותה כמעט בהיסח הדעת, כאשר חלף לצידו צמד סוחרים ושיחתם הקולנית גונבה לאוזניו.

'באתי הנה כדי לרכוש סחורה איכותית, כזו שתאפשר לי לשוב הביתה עם עתודה עסקית של ממש' שמע את האחד מתנה באוזני רעהו, 'אולם לצערי טרם שמת עיני על סחורה שכזו. נראה כי השוק דל היום למדי'.

אחד ועוד אחד, ידע ר' אברהם, שווה שניים. הסוחר הלחוף להיפטר מסחורתו והאחר המחפש בקדחתנות אחר סחורה שכזו, והוא בתווך, נשמע לו כמו הזדמנות מצוינת.

כמעט פנה אליהם, אלא שאז עצר בעצמו.

'למה שישמעו לי, אברך בלתי מוכר בעל חזות של בן ישיבה הרחוק מהווי השוק והמסחר' חשב לעצמו, 'הלא יעדיפו להטות אוזן להצעותיו של מתווך מיומן ומנוסה, כזה ששמו כבר הולך לפניו מזה עידן ועידנים'.

את מבטו תפס שרגא, אחד הסוחרים הממולחים בשוק אשר ניצב בארשת זחוחה ובלבוש הדור וסקר את סביבתו בעיניו. שמץ אכזבה ניבט מעיניו, מה שהעיד כי הוא צמא לעסקה כלשהי שבוששה ככל הנראה מלבוא.

ניגש אליו ר' אברהם, שטח בפניו פרטי את העסקה המדוברת והציע לו להציגה בפני הצדדים, תמורת אחוז מסוים בעמלת התיווך.

שרגא לא בזבז רגע מיותר. על אתר ניגש לסוחרים המדוברים והציע להם, בשפה חלקלקה כפי שרק הוא ידע, את העסקה אשר תועיל לשניהם

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

נפוץ ורווח ביותר במקהלות החסידים ואנשי המעשה ההולכים בדרך מרן הבעל שם טוב ותלמידיו הקדושים לדורותיהם, לקבוע עתים קבועות לעסוק בתורת רבנו האור החיים הקדוש, להתבשם לאורו ולשתות מבארו הזכה.

עד כדי כך השתרש הדבר ונטמע בהווה החסידית, שכבר התבטא הרה"ק ר' יעקב יוסף מסקווירא זי"ע בזו הלשון: **'אור החיים הקדוש הינו הספר החסיד הראשון!'**

מה שהביא לכך שהתקבל הספר עד כדי כך בקרב עדת החסידים, היתה העובדה שמרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש נחשף לספר במהדורתו הראשונה והפליג בשבח הספר ומחברו הקדוש. מה שהביא לתפוצה רחבה ביותר של הספר במקומות מושב החסידים במזרח אירופה ולהתדבקות החסידים לדורותיהם בדברי רבנו המלהטים כגחלי אש.

מה שמעיד יותר מכל על כך, זו העובדה שמרגע שראה הבעל שם טוב את הספר הקדוש והתבטא בביטויים מפליגים אודותיו, נדרש היה להפיצו בשתי מהדורות נוספות כדי לענות על הצורך והביקוש העצום שנוצר לרכישת הספר.

וכך כותב החיד"א, תלמידו הגדול של רבנו (שם הגדולים מערכת ספרים ערך א אות נד): **"אור החיים פירוש התורה להרב המופלא חסידא ופרישא מ' חיים ו' עטר, ונדפס בוויניצא סביב לחומש עם תרגום ורש"י. ושמענו כי עתה בפולניא הם מחשיבים אותו הרבה, ונדפס עוד שתי פעמים. ונתעורר זה על ידי שהרב החסיד קדוש מהרר"י בעל שם טוב הגיד גדולת נשמת מהר"ח הנוכח."**

בְּמַעֲשֵׂה כְּאוֹמְרוֹ 'וְעַבְדְּתָם'. וְלֹא עֲבוּדָה שְׂאִינָה מְסִימָת בְּאֶסוּר, אֲלֵא 'וְהִשְׁתַּחֲוִית לָהֶם' שֶׁהִיא עֲבוּדָה מְסִימָת בְּאֶסוּר לְכָל עֲבוּדָה זֶרָה שֶׁבְּעוֹלָם...
"הָא לְמַדְתָּ שֶׁהִזְכִּירָה זֶה גִּדְרֵה גְדוֹל לְעֲבוּדַת ה', וּמַחְסְרוֹנָה יְדִיחָנוּ הַשְּׁטָן מִמִּדְרָגָה לְמִדְרָגָה לְמִטָּה מִמֶּנָּה."

הרי לנו, כי אין ההכרה בטובתו של מקום רק הנהגה טובה וראויה, אלא שהיא הכרחית כדי לשמור על צלם אלקים, על קרבת אלקים ועל קשר לתורה הקדושה ולמצוותיה.

אדם הנכשל בכך ואינו מכיר בטובתו של מקום, מתריע האור החיים - עליו לדעת שזהו מדרון חלקלק אשר תוצאותיו מי ישרונו. זה מתחיל בסמיות עיניים וכפיות טובתו של הקב"ה, והולך מדחי אל דחי עד שמתדרדר האדם אל עברי פי פחת והולך ועובד עבודה זרה.

בכך למעשה מציבה התורה הקדושה תמרור אזהרה ואומרת לנו: ראו הוזהרתם! מאידך יש לזכור כי מידה טובה מרובה. אין ספק שככל שירבה האדם בתודה, שבח והלל לבורא העולם על כל הטוב אשר גמל עמו ועודנו גומל עמו כל עוד היותו עלי חלד, כך ייטיב לו ולנשמתו והוא יזכה להתדבק בקב"ה ולהתעלות במעלות התורה והעבודה עד בלי די.

ההודיה להשי"ת וההכרה בטובתו של מקום הרי היא כרוכה בחיי כל יהודי ושזורה בכל הליכותיו. היכן שרק יפנה נדרש הוא להודות, לשבח ולהלל לבורא העולם על חסדיו, והדבר בא לידי ביטוי בתפילות היום-יום כמו גם במילים שהאדם נושא מעצמו מתוך תודה עצומה לאביו שבשמים.

לכל הצלחה, בכל מישור ותחום בחיים, יש גורם אחד ויחיד אשר רק השגחתו הפרטית המדוקדקת היא שהביאה לכך, ובפרשת השבוע נצטוונו לזכור זאת תמיד (ח, יח): **"וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנָּתֵן לָךְ כָּח לַעֲשׂוֹת חַיִּל"**.

אלא שאם נראה הדבר כהנהגה טובה ותו לא, בא האור החיים הקדוש ומאיר את הענין מזווית שונה בתכלית, בדבריו הוא מפנה את תשומת הלב לסיכון הרוחני הנורא הכרוך בהזנחת ענין זה, ואלו דבריו:

"פְּרוּשׁ, שְׂצָרִיךְ לָתֵת לְבוֹ עַל טוֹבָתוֹ כִּי מֵהָ הֵיטָה לוֹ, וְדָבָר זֶה יַעֲרִיחוֹ תָמִיד לְהַפִּיר בּוֹרְאוֹ וְהִשְׁגָּחָתוֹ עָלָיו. וְתַחֲלַת תַּחֲבֻלוֹת יִצָּר הָאָדָם הִיא לְהַשְׁפִּיחוֹ דָּבָר זֶה, וְדָרָךְ זֶה יִכְנַס לְאֲבָדוֹ, וְאוֹלֵי כִּי לִזְהָ סִמָּךְ מֵאֹמֶר שְׂאֲחָרֵי זֶה: 'וְהִיָּה אִם שָׂכַח תִּשְׁכַּח', פְּרוּשׁ, אִם שָׂכַח דָּבָר זֶה שֶׁהָ הוּא הַמְּטִיב לָךְ וְגו' - סוֹפֶךְ שֶׁתִּשְׁכַּח אֶת ה', וְסוֹפֶךְ לְלַכֵּת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים. וְלֹא בְּמַחְשָׁבָה לְבָד, אֲלֵא

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

הניתוח שבטל

לכבוד מערכת אור הישועות - מהרה"ק בעל האור החיים הקדוש, שלום וברכה!

ברגש ובהודיה אני מבקש לשתף בישועה גדולה שזכיתי לה בזכות לימוד ספר האור החיים הקדוש. זו תקופה שאני משתדל ללמוד את דבריו הקדושים מדי שבוע, וחש קשר עמוק וקרוב לרבינו זי"ע.

לפני כחודש הגעתי עם בני התינוק לרופא, אשר קבע כי נדרש ניתוח מורכב ודחוף, כולל אשפוז של כשבוע. לאחר התייעצות עם מומחים, נקבע מועד לניתוח - יום שישי בשעה 8:00 בבוקר.

בלב נסער לקחתי מונית ונסעתי לציון הקדוש של האור החיים בירושלים. עמדתי שם ובכיתי בתחנונים: "רבינו, אין לי זכויות - אך כבן הלומד את תורת אביו, אני מבקש ישועה - שלא יודקו לניתוח, גם אם נראה שזה למעלה מדרך הטבע".

למרות ההכנות שנותרו בעיני, המשכתי להתפלל. ביום הניתוח, לאחר ההרדמה, הכניסו מצלמה לבדיקת המקום - והנה, לאחר חצי שעה יצא הרופא ואמר: "אין צורך בניתוח. זו הייתה טעות. אתם משוחררים הביתה".

בכיתי מרוב התרגשות. זכותו של הצדיק עמדה לנו. אשרי הדבקים בתורתו.

י. ל. - בני ברק

(השם המלא שמור במערכת)

שביבי אור

ניצוצות אש שלהבת
מבית מדרשו של האור החיים

פסוק מטלטל ומרגש בו זמנית נאמר בפרשתנו (ח, ה): **"וַיִּדְעַתְּ עִם לִבְכָּךְ כִּי כָּאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרָךְ, וְעַל כֵּךְ כּוֹתֵב הָאֹר הָחַיִּים דְּבָרִים מְשִׁיבִים כֹּל נֶפֶשׁ וּמַחֲזִיקִים לַבּוֹת דּוּוִיִּים, וְאִלוּ דְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים:**

"כִּנּוּת הַכְּתוּב הוּא, שִׁישְׁעֵר הָאָדָם עִם לְבוֹ שְׂאִין טֵבַע אָדָם לְהוֹכִיחַ וּלְיָסֵר אֲלֵא לְבָנוּ, כִּי עָלָיו יִקְפִּיד בְּרֹאוֹתוֹ עֲשׂוֹת רַע. מֵה שְׂאִין כֵּן יִרְגֵּשׁ לְבוֹ בְּרֹאוֹת כֵּן חֲבָרוֹ עֲשׂוֹת רָשָׁע. וְזֶה מְטַבֵּעַ הַמְּטַבֵּעַ בְּאֵנוֹשׁ, לְהַרְגִּישׁ עַל בְּנוֹ בְּעֲשׂוֹתוֹ דָּבָר אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה, וּלְקַלְלָנוּ וּלְכַנּוֹ, מֵה שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כֵּן לְמִי שְׂאִינוֹ מִקְפִּיד עָלָיו.

"כְּמוֹ כֵּן ה' אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרָךְ, פְּרוּשׁ, שֶׁהֵגֵם שְׁהָאֻמוֹת עוֹשִׂים רָשָׁע וְתוֹעֲבוֹת לֹא יִקְפִּיד עֲלֵיהֶם כְּמוֹ שְׁמִקְפִּיד עָלֶיךָ, לְהִיטֹו אֱלֹהֶיךָ שְׁנֵתִיחַד שֶׁם אֱלֹקוֹתָ עָלֶיךָ, וְלִזְהָ מִיִּסְרָךְ עַל כָּל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא טוֹב עֲשׂוֹת."

מתיבתא אור החיים

שכתב דמשה רבינו השיג גם שער הנו"ן, ומה שדרשו מן הפסוק 'ותחסרהו', היינו שזה לא ניתן לו למסור לאחרים. והביא מליקוטי תורה בשם המגיד ממעזריטש זיע"א דגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ואז השיג שער החמישים, ופירש גם דברי רבינו לפי זה, שבסוף יגיע לשער החמישים, והיינו לאחר צאתו מן העולם, אבל בזה העולם גם משה רבינו לא השיג שער החמישים כמבואר בחז"ל ומפורש בכל הספרים, [וראה מש"כ רבינו בפרשת ויחי (בראשית מז כח) בענין סוד הגדלת נפש אדם בעת מיתתו, וביערות דבש (ח"ב דרוש ט) כתב: אבל כבר נאמר במשה 'ותחסרהו מעט מאלהים', מ"ט שיערי בינה נגלו למשה ושער החמישים לא נגלה לו, ולכן כתיב שנחסר מעט מאלהים, ושער חמישים אי אפשר לחי להשיגו, והוא בכלל 'לא יראני אדם וחי', כי בהשיגו אור גדול כזה תתדבק נפשו למעלה ותתפרד מגוף כי תתאוה לאור עליון, כנר קטן המתדבק באור גדול, וכמו שאמרו (חגיגה יד): הציץ ומת וכו', כי כל המשיגים אור רב, נפשם תתדבק בשורש למעלה, לכך לא יראני אדם וחי].

וגם בליקוטי תורה (פרשת ואתחנן) מביא מהר"ח מהארי"ז על שבעת מיתות השיג שער הנו"ן, וזה לשונו: וזהו שאמרו רז"ל חמישים שיערי בינה נבראו בעולם ונתנו למשה חסר אחד, פירוש, מעיקרא שלא היה אלא שאח"כ חסרוהו היותם מעט מאלהים, והוא אות א', או פירוש שחסרו הרבה ולא נשאר לו אלא מ"ט, כמו שאמרו רז"ל אל תקרי מעט אלא מ"ט, והמ"ט הם מעט מזער בערך שער ה' הגדול מכולם. ולהיות שכוונת משה היה לטובה לא מנע השי"ת הטוב, ובעת אסיפת רוחו יועיל משה מערבות מואב אל הר נבו, ונכנס ה' בשמו ונעשה נשמה, וידוע כי הנשמה היא בינה, וכן הביא בשלה"ק בשם הארי"ז בפרשת ואתחנן.

ובספר תפארת ראו"ן (להר"ק רבי ראובן הכהן כ"ץ זצ"ל תלמיד בעל הנועם אלימלך זיע"א) כתב על דברי הש"ס ברה"ה, דלכאורה יש להבין, שהרי בתחילה אמר וכולן ניתנו למשה, ואח"כ אמר חוץ מאחד. גם הקשה שם מה הראיה מן הכתוב 'ותחסרהו מעט מאלהים', וכי אם היה יודע שער הנו"ן, היה דומה לאלהים, ועיי"ש שפירש שבאמת כולם נמסרו למשה, והיה לו השגה יותר מכל הברואים, אלא שמ"ט שיערים היה יודע על בוריים, ואילו שער הנו"ן לא ידע כולו, כי השער הנו"ן הוא מהות כבודו של הקב"ה, וזהו שאמר 'חוץ מאחד'. עיי"ש.

ה". ומצינו שהעידה התורה על משה שעניו מאוד מכל האדם (במדבר ג), וכשאמר ה' לכתוב הדברים מציון לו שלא כתב 'עניו' אלא 'ענו' חסרה יו"ד, ואף זה מן הענוה, ובשכר זה זכה לקרני הוד, כי הפליא ברצונו יתברך, גם ה' הפליא חסדו לו בשנותו מכל האדם. ומה שכתב 'שישיג הבין חמשים שיערי בינה', אולי כי שמיעה היא קבלת דברים (ראה רש"י בראשית לו כז), ויתכן גם כאן שהכתוב רמז 'תשמעו נו"ן', פירוש, תקבלו ותשיגו חמשים שיערי בינה.

ובברכת שמעון העיר דבר"ה (כא): ובנדרים (לח). איתא: חמישים שיערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר 'ותחסרהו מעט מאלהים'. וכתב רבינו בפרשת שמות (ג ח): ותדע שעם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתייחס בשם עמו השגת מ"ט שיערי בינה, וטעם שלא השיג שער החמישים, הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג, ולצד שישראל לא נכנסו ב' שיערי טומאה לברר אותו לא השיגו בחינת הקודש שכנגדו, והבטיחנו כי לעתיד לבא ישיפיע בנו אל עליון תורת חיים שבשער החמישים, והשגתה היא באמצעות הגליות, ובפרט בגלות האחרון אנו משיגים הדבר, עכ"ל. וכן בפרשת ברכה (להלן לג א) כתב: עוד ירצה באומרו 'ותוכו וגו' ישא' וגו', על פי דבריהם ז"ל שאמרו בפסוק (תהלים ח ו) 'ותחסרהו מעט מאלהים', שמ"ט שיערי בינה נמסרו למשה בסני, ושער החמישים הלא הוא כמוס את ה'. והוא מה שפירשתי בפסוק (ישעיה יא ט) 'כי מלאה הארץ דעה את ה'', פירוש, הדעה שעדיין היא את ה', ולא מסרה למשה, ובהגלות משיחנו ית' ה' הטוב ההוא. עכ"ל. וא"כ צ"ב מה שכתב רבינו כאן שיוכל להשיג ולהבין חמשים שיערי בינה.

וכתב בברכ"ש דאולי הכוונה ששיג עד שער החמישים, ולא עד בכלל, אך הביא מספר אור לשמים

כתב רבינו (דברים ז יב): עוד רמז למה שאמרו בספר הזוהר (ח"ג רי"ג) וז"ל דלית חדותא קמי קב"ה כשעתא דישראל משתדלי באורייתא, והוא אומרו והיה סתם שמחה כללית למלא עולם וכשהוא שמח כל העולם בשמחה וששון עקב תשמעון וגו', ורמז בחיבת עקב מדת התורה שיהיה אדם הולך עקב גודל בענוה ושפלות ואז ישיכיל לשמוע בלימודים, והוא אומרו 'תשמעון' וגו' בכינוי לנשמעים, לומר שבאמצעות שאדם משים עצמו כעקבים יתגלו לו ויבין סתרי תורה. ואפשר שרמז באות הנו"ן ששיג הבין חמשים שיערי בינה, ולדרך זה גזירת הכתוב היא 'תשמעון' שאם ישיג מדרגת הענוה ישיג לשמוע דברי תורה ואומרו ושמרתם וגו' פירוש שעל ידי השכלה בתורה ישיג לשמור ולעשות שהתורה מגנא ומצלא מן החטא שהיא השמירה גם מביאה לידי קיום המצות שהוא המעשה. ע"כ.

מה שכתב רבינו 'אז ישיכיל לשמוע בלימודים', ובפרשת דברים (א א) פירש רבינו הכתוב שם בדרך רמז שבא משה ללמד כללות יראת ה' ומדות ההגונות הצריכין להולכים בתורת ה', וכתב שם: ג' מדת הענוה, כאומרים ז"ל (עירובין נד.) לעולם ישים אדם עצמו כמדבר. ובפרשת יתרו (שמות יט ב) בפסוק 'ויסעו מרפידים', כתב שהכתוב בא להקדים לנו שלשה ענינים שהם עיקרי ההכנה לקבלת התורה, שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת שדי היא תורתנו הנעימה: ה' הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה. ה' הוא השפלות והענוה, כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר, וכנגד זה אמר 'ויחננו במדבר', פירוש, לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליו. והג' הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ונתינתם, לא שיהיו בד בבד. ובפרשת חוקת (במדבר כא ח) בפסוק 'ומדבר מתנה' הביא רבינו דבריהם ז"ל: דמה שזכו ונחליה לא זכו אלא לצד שהיו מחשיבין עצמן כמדבר, וכמו שפירשנו בפסוק 'ויחננו במדבר', שהתורה אינה נקנית אלא באמצעות הענוה והשפלות. עכ"ל.

וראה עוד מש"כ רבינו בפרשת תשא (שמות לד כט) על משה רבינו ע"ה, וז"ל: ואולי שיכונו לומר כי מצינו שמדת הענוה למעלה מכל, כאומרים ז"ל מה שעשתה חכמה עטרה לראשה שהיא היראה, דכתיב (תהלים קיא י) 'ראשית חכמה יראת ה'', עשתה ענוה עקב לסנדלה דכתיב (משלי כב ד) 'עקב ענוה יראת

מצא חיים

חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

לפתרון החידה יש לעיון בהרחבה באור החיים המבואר ובמזמורי מביט מתיבתא

בדבריו על לוחות הברית כותב רבנו: "היה האותיות נראות עליונות הגם שהיו חקוקות". מה כוונת רבנו בדבריו?

(א) מעת שפרחו אותיות הלוחות באוויר, נראו למעלה מהלוחות ולא הלכו להן.

(ב) אם כי היו האותיות חקוקות, מאירות היו ונראה כביכול הן בולטות.

(ג) למרות שהיו האותיות חקוקות, נראו בבירור בבחינה רוחנית עליהן.

תשובה מגליון קודם: תשובה א' - גבורת דברי הקב"ה בהר סיני הוציאה מהם נשמתם וכך הסירה זוהמתם.

פתרונות יש לשלוח לא יאוחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או 'גדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'ובחרת בחיים' ושם הפרשה.

3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תעריך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

שם הזוכה בגליון פר' במדבר: ה' אליעזר ישראל יצחק סאפרין, ביתר עילית

מחברים להיום

לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

הנאה מצחצוח נעלים על ידי גוי בשבת

יש בזה משום איסור ממרח. ועוד יש איסור ממרח כאשר לאחר הנחת המשחה על הנעל מורחים אותה באופן שווה על כל הנעל. (תפארת ישראל כלכלת שבת-מלאכת ממח, ערוך השלחן סימן שכז סעיף ד, משנ"ב שם ס"ק טז ובשער הציון שם ס"ק יז).
ב. מלאכת ממח - בנוסף אם לאחר המריחה בשווה על כל הנעל ויבושה, משייפים את המשחה במברשת או במטלית כדי להחליקה, ובזה המשחה מבריקה את מראה הנעל. (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שש"כ פרק טו הערה קלה).
ג. מלאכת מעבד - במשחת נעלים יש חומרים המשפרים את איכות העור, ובנעל חדשה יש אומרים שגם נעל ישנה, הדבר אסור מחמת מלאכת מעבד. (משנ"ב שם ס"ק יב).

ד. מלאכת צובע - משחה שיש בה הוספת צבע לנעל, או אפילו אין הוספה של צבע אבל השמן מבריק ומחיה את הצבע הקודם, גם זה בכלל איסור צובע. (וכמבואר במשנ"ב שם ס"ק יב). ואפילו בהברקה על ידי מטלית לחוד, תוספת הברק בעצמה נחשבת גם היא לצביעה. (הגרש"ז אויערבאך שש"כ פרק יד הערה קסז, והו"ד בארחות שבת פרק טו הערה עט).

ה. מלאכת מלכן - רבי חיים זוננפלד פנה בשאלה לחכמי התורה (תורת חיים סימן לח) האם אחרי שמקפדים מאוד על שחרות הנעלים, יש איסור מלכן בהסרת האבק מהנעלים גם כאשר אינו מצחצוח במברשת או במשחה, והניח הדבר הצ"ע. אולם בערוך השלחן (סימן שכז סעיף ד) כתב כי כל מין צחצוח אסור בנעל אפילו בלא משחה, מלבד להוריד אבק בידיו או במטלית. וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פרק טו סעיף מ). ובשבט הלוי (ח"ה סימן לז) כתב שלא מבעי לנער את הרגל מאבק

המשך בעמ' ב'

התארחתי בשבת האחרונה בבית מלון בו היה עובד גוי שתפקידו לצחצח את נעלי האורחים. שירות זה ניתן חינם אין כסף לכל אורחי המלון אשר מניחים את הנעלים לצורך כך מחוץ לחדר. אני לא ידעתי מכך וכאשר ראיתי שכל האנשים מניחים את הנעלים מחוץ לחדר, חשבתי שהדבר נעשה כדי שלא ללכלך את השטיחים שבחדרים, ולכן הנחתי את המנעלים מחוץ לחדר, כאשר קמתי בבוקר ראיתי שנעלי מצוחצוחים.

שאלתי היא, האם אני יכולה להמשיך וללכת בנעלים אלו בשבת, או שאולי הדין בזה כמו בבישול שאם נכרי מבשל בעבורי אסור לאכול מהמאכל בשבת?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

אסור לצחצח נעלים בשבת, והמצחצח מנעליו בשבת עשוי לעבור על מלאכות רבות. בבתי מלון שהדבר נהוג שעובד גוי מצחצח את הנעליים, יש להזהר מאד שלא להניח בשבת את המנעלים מחוץ לחדר, כי מאחר שהדבר נהוג, הרי הנחת המנעלים היא כאמירה מפורשת לעכו"ם לצחצח המנעלים, שהרי השירות כלול במחיר, ואם הנכרי צחצח את המנעלים בשבת לצורך ישראל לאחר שהישראל השאיר זאת שם בעבורו, אסור ללכת במנעלים אלה בשבת עד מוצאי שבת בכדי שיעור זמן צחצוח המנעלים. אך בנידון דידן שהשאתר הנעלים הייתה רק מטעמי דרך ארץ כדי שלא ללכלך את השטיחים שבחדר, אין בכך הגוי לאסור את השימוש בנעלים אם היו ראויות לשימוש גם קודם לכן.

בצחצוח נעלים עשויים להיות איסורים שונים

א. איסור ממרח - באופן שיש סדקים בעור והמשחה עבה וממלאת את הסדקים,

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

ויתור על מנהג בקשר התפילין בשביל טיול שנתי

הטיול השנתי של כיתות ח' יוצא השנה בשעה מאוד מוקדמת. התפילין שלי בתיקון וגם אבא שלי מתפלל בנץ החמה בכלל אשמורת בעיר סמוכה ולכן לא אוכל להניח בבוקר את התפילין שלי, היות

שאני מבני ספרד, שאלתי האם אוכל להניח תפילין של חבר אשכנזי? (בנראה נחזור לפני השקיעה אבל לא בטוח).
ת. בן ספרד יכול לברך על תפילין בכתב אשכנזי, ואם ימצא אחר כך תפילין כמנהג בני ספרד יניחם שוב בברכה?.

אדם שהחל להשתמש בכובע רק בתפילות, האם נחשב בגד המיוחד לתפילה

לאחרונה התחלתי לעבוד בעבודת כפיים קשה של מאפשרת לעבוד עם חליפה. בפועל, יוצא

שהחליפה והמגבעת של יום חול משמשים אותי רק בשעת התפילה. האם אסור להיכנס איתם לבית הכסא?

ת. בפוסקים מובא על טלית או קיטל שאין להיכנס איתם לבית הכסא¹, כמו כן אבנט - 'ארטעל', שאלו הם בגדים המיוחדים רק לתורה ותפילה, אבל כובע וחליפה אינם בגדי המיוחד לתפילה, כמו כן לגבי 'שטריימל' בשבת שחובשים אותו כל השבת אף שלא בשעת התפילה, מותר להיכנס אתו לבית הכסא. ונראה שאף מ' שיש לו

המשך בעמ' ב'

(סימן כא סק"א) משום ביוון הבגד כמו שאמר בגמרא (שבת קיד.) בגדים שבישל להם קדירה לרבו אל ימוזג בהם את כוס לרבו. ובשו"ת משנה הלכות (ח"א סי' כב) כתב שכן הוא לעניין 'ארטעל' שהוא בגד מיוחד לנשים. ובשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' כז) כתב שנהוג עמלא להוריד הכובע בהיכנס לבית הכסא, ועל פי הלכה אין שום מקור לזה. ויש מקפידים שלא להורידו משום אמתא דשמיא שזה טעם כיצור הראש (שבת קנז), ואדרבה בבית הכסא צריך שמירה ויר"ש יתירה שלא יתגרו בו ח"ו החיצונים, והביא שהרה"ק מהר"א מבעלזא נהג להיכנס עם השטריימל לבית הכסא. כמו כן השואל היה חבוש עדות שהרה"ק רבי ישעיה מקרעסטרי לא היה המנטי"ל בשטריימל בבית הכסא וכן נהג רבו בעל הא"ק פרי תבואה. ובספר חסידים (סי' תשעז המובא בא"ד שם סק"א) כתב: שאל המלך כשעשה צרכיו לא היה המנטי"ל עליו, לכן יש כשעושים צרכיהם בביה"כ פושטין את המקטורן וכו'. וכ"ה באור דציקים (פ"ה) קודם שנכנס לביה"כ יפשוט מעליו המקטורן שהוא מיוחד לילך בו לביה"כ, וכ"ה בכה"ח (שם סק"ד).

ואם שינה התפילין פסולות, ויש סופרים אשכנזים רבים שאינם עושים כן וממלא פרשיותיהם פסולות לספרדים. ושלא כדעת ה"ח"ו (סי' לב סק"ז) שכתב לצאת ידי חובת הרא"ש ג"כ, שייניח בסוף פרשת שמע חלק פחות משיעור ט' אותיות ופרשת והיה אם שמוע יתחיל ג"כ באופן שייניח ריוח פחות משיעור ט' אותיות ובצירוף הריוח שנשאר בסוף הפרשה הקודמת הרי כאן פרשה סתומה, ולבני ספרד תפילין כאלו פסולות והברכה לבטלה.

2. ראה שו"ע (סימן כ"ה ס"ב) שבכל פעם שמניח צריך לברך, ועיי"ש דעת רמ"א, ובמשנ"ב (סק"ד) בשם אבנ"ר, אמנם בני ספרד הנהוגים כדעת השו"ע יברכו. [ומילא אגב אורחא קמ"ל, שהחכם עיניו בראשו, ויסדר לעצמו שיהיה בידי תפילין ולא יוותר על שום מנהג בגלל היותו נדרש לנסוע לטויל].

3. במשנה ברורה (סימן כא סק"ד) הביא בשם ה"ח"ו שאין להיכנס בטלית גדול לבית הכסא, והוסיף כמו כן לגבי קיטל שההולכים ביה"כ ליפנות ומלווים בקיטל צריך שיפשוט הקיטל כיון שבגד זה מיוחד רק להתפלל. והטעם כתב בט"ז

אל תטוש תורת אמך' (משלי א ח). וכ"כ בשו"ת יביע אומר (חלק ט אורח חיים סימן צד) בשם ספר בית מנוחה (בד"י הפסד צורת האותיות אות עז), שכן מעשים בכל יום שחכמי הספרדים עולים לקרות בתורה בס"ת של האשכנזים ומברכים עליהם, וכן רבני האשכנזים עולים לס"ת אצל הספרדים, וע"פ זה אם אין לספרדי תפילין אלא בכתב אשכנזי יניחם בברכה, מאחר שכשרים הם גם לנו הספרדים. וכן עיקר בין בתפילין בין בס"ת. וכן בשדי חמד (מ"ג נ"ט סי' טז אות יא) כתב: ומצטער הייתי על בני עירנו שהם ספרדים בכל מנהגיהם, אך כולם מניחים תפילין בכתב אשכנזי, וכו', עד שנת התר"ל שנפגשתי עם גאון עוזרני המהר"ח פונטרסמולי בעל פתח הדבר, ומדי דברי עמו בזה כה הראני מ"ש בספר בית מנוחה שחזר בו מ"מ"ש בספר בית עובד, והעלה להניחם בברכה. ובספר ילקוט יוסף (אורח סי' לב) כתב שצריך לדקדק שהפרשיות שנכתבו על ידי סופרים אשכנזים נעשו כדת וכדין על פי דעת השלחן ערוך (סי' לב ס"ו) שיעשה כל פרשיותיה פתוחות חוץ מפרשת והיה אם שמוע שצריך לעשותה סתומה

1. בשערי תשובה (סימן לו סק"א) הביא מהר"א שכתב בספרו 'ברכי יוסף' בשם מהר"מ בן חביב ומהר"י מולכו שתפילין בכתב אשכנזי שיש שינוי בצורת אותיות באשורית בין בני אשכנז לבני ספרד, התפילין בכתב אשכנזי פסולים לספרדים. אולם הנוהג ביהודה (מהר"ק י"ד סי' פ ובית אריכות שם סי' קעא, והמשנה ברורה שם סק"ה רמז ע"ו) כתב בפשיטות להכשיר כתב ספרדי קנארק 'וועליש', וכן מהר"ש קלוגר בספר קנארק סופרים (סי' קכא) הכשיר לבני אשכנז כתב ספרדי. ובשו"ת באר משה (ח"א סי' גג) כתב שמצא שהחיד"א חזר בו שבספרו לדוד אמת (סי' ג אות ה) כתב בשם מהר"ח ויטאל (ספר הכונות סוף דרוש ב בניין התפילין דף ח ע"ד) ששני הכתבים - הספרדי והאשכנזי יש להם סמך בסתרי תורה והכל אחד ומותר לעשות של זה בזה ולקרות לכתחילה. על כן העלה לפי זה שכן ספרדי שאין לו תפילין ומוצא תפילין של אשכנזי או להיפך, יכולים שניהם להניח את התפילין אף שלא לפי מנהג אבותיהם ובברכה. ולכתחילה בן אשכנזי יחפש אחר תפילין אשכנזי וכן ספרדי אחר תפילין כתב ספרדי משום

כובע מיוחד לתפילתו⁴, כל שאין זה מין מלבד שמייוחד לתפילה אין בכך משום בזיון בגד המיוחד לתפילה. אך אם מקפיד שלא להשתמש בו רק לתפילה בלבד, יש להחמיר⁵.

החזרת כיסוי של מאוורר שנפל

בשבת היינו בצימר בצפון הארץ, בצימר היה מאוורר רצפה על עמוד שרק בשבת עצמה שמנו לב שהכיסוי שלו מונח על הרצפה. לא רצינו שהילד הקטן ישחק במכסה הזה וכמובן שלא ינעץ דברים בלהבי המאוורר. האם הכיסוי מוקצה? או שהיה מותר לנו להחזיר אותו למקומו (הוא מתחבר על ידי קליפסים ממתכת שמונחים בו ומתלבשים) על מסגרת הרשת האחורית של המאוורר?

ת. כאשר המאוורר פועל, הכיסוי אינו מוקצה ומותר לטלטלו⁶. לעניין אם מותר לחבר את הכיסוי למאוורר, למעשה יש להחמיר שלא לחברו, ראו הערה⁷.

חימים פיצה במיקרוגל בשרי

חיממנו בטעות במיקרוגל בשרי פיצה חלבית, מה דין הפיצה והמיקרוגל?

4 ולכאורה יש ללמוד בזה (הן לקולא והן לחומרא) מדיון קיטל המבואר במשנה ברורה (סימן כא ס"ק יד) שאין ליכנס בו לבית הכסא כיון שהוא בגד המיוחד לתפילה. לחומרא - שאע"פ שמשמש בו גם כבית הסדר ובראש השנה בסעודה, עדיין נחשב מיוחד לתפילה, ואם כן גם כובע וחליפה שלובש אותם הם לכבוד אירועים, אך עיקר השימוש בהם לתפילה יהיו נחשבים בגדים מיוחדים לתפילה. לקולא - שיש ללמוד שהדבר תלוי בסוג הבגד, ואשר סוג הבגד הוא בגד סתמי שהעולם משתמש בו לכל שימוש אלא שפלוגי משתמש בו בתפילה אין זה נחשב בזיון.

5 מעשה נפלא שכתב הגאון רבי אריה מרדכי רבינוביץ' הרב מקארו' ומבני ברק, ששמע מאביו הרה"צ רבי יעקב אהרן מאוסטורוב, ששמע ממודו הרה"ק רבי אברהם מפוריסוב ז"ל, בן הרה"ק רבי יהושע אשר מפוריסוב בן 'יהודי קדוש' מפרשיסחא: האחים הקדושים הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'נסק ורה"ק הרבי רבי זושא מאניפול, היו דורשים ומבררים בעצמם ביורו אחר ביורו, על אותה קדושה יתירה שהרגישו בשבת קודש, האם קדושה מקורה מהנוגעים החיצוניים היתירה קדושת היום, או שמא חס ושולם אין זה אלא דמיון בעלמא, לאחר שעשו הכנות רבות קודם השבת ועל שום המעשים החיצוניים המשוניים בבת מבימות החול. נמנו וגמרו לבחון את עצמם וקבעו יום אחד מימות החול, לקראתו הכינו את עצמם בסילודי סדר הכנותיהם הקבוע ליום השבת, וכאשר באו אותו יום, עשו כל מעשיהם כמעשיהם בשבת, דיינו, בתפילה הוסיפו את סדר 'קבלת שבת', ואכלו סעודות שבת בזמירות ותשבחות כמנהגם בשבת, וכל אורחם ורובעם היה כמו שאמרו 'לא יהא דיבורך של שבת כדיבורך בחול', ועל זה הדרך התנהגו באותו היום עד שכל הליכותיהם היו כשל שבת משם. ובזאת בחנו את עצמם, אם ביום זה לא ירגישו התעוררות כבימים השבת האמיתית, אות הוא שהרגשת קדושת השבת נכונה היא ואמיתית. ומשם ראינו, שיבמות החול אין הם מרגישים כזאת, על אף כל ההכנות והעבודות כבשבת עצמה. אך, באם ירגישו ביום חול את התעוררותם כאשר באמנה אתם מדי שבת בשבת, יהיה המעשה ראייה לטוהר את כל הרגישו הקודש שהמה חשים בשבת, כי אינא מילתא למפרע שאפילו בימות החול יכולים לבוא להתרוממות הרוח והנפש שיש להם בשבת. כך הוה, ולדאבון לבם של האחים הקדושים, ידעו והרגישו שאף ביום חול באים הם להתרוממות הנפש ומרגישים הם בעצמם את

ת. לגבי הפיצה, אם המיקרוגל 'בן יומו' [שהתחמם בו בשר באותו יום], הפיצה אסורה באכילה. אם אינו בן יומו, בדיעבד, הפיצה מותרת באכילה, בתנאי שהמיקרוגל היה נקי. לגבי המיקרוגל: צריך להכשירו, מאחר ויש אדם שמתפזרים במיקרוגל ויש בליעות של אדים בדפנות המיקרוגל⁸.

תלה שלט 'ברוך השב' ובא גנבים ופרצו לדירה

כמה חברים שלנו נסעו לחו"ל. לקראת חזרתם מהחופשה רצינו להפתיע אותם עם שלטי 'ברוכים השבים' כמקובל, אבל עמדנו בעצמנו לצאת לצפון ולכן הדבקנו את השלטים על דלת ביתם יומיים לפני שהם היו אמורים לחזור. למרבה הצער, ביום לפני שהם חזרו, פרצו להם לדירה וגנבו כמה פריטים יקרי ערך. האם זה דומה למי שהראה לליסטים על בית חברו ויש עלינו חוב לפצות אותם? אולי מדיני שמים? והאם במקרה שבו אחד השכנים אמר לתולה השלט קודם לכן שיוריד אותו כדי לא לקחת סיכונים והוא התעלם מהאזהרה הזו (שלא התבססה

יש קצת קושי לעמוד על שלוש הדרגות באופן מדויק, ובאחרות שבת (חלק א פרק שמיני) כתבו (סעיף מ): 'וענין התקיעה הוא שמחבר את החלקים זה לזה בחיבור גמור עד שהם נחשבים כמאוחדים, כגון שחיברם במסמרים או בברגים או הדביקים בדבק, או הדקים באופן חזק מאוד'. (סעיף מה): 'ונראה שכל שצריך להשקיע מאמץ בפירוק הכלי הרי זה בגדר הרכבה מהודקת, וכל שאפשר להפריד את החלקים זה מזה כקלות הרי זו הרכבה רפויה'. אם המאוורר מחובר לקיר יתכן שהוא בטל אליו, ויש לדנו כבנין וסתירה בחיבור אסור לכסות גם אם החיבור בקל. הידוק הרשת למאוורר על ידי התפסנים, נראה שאין להחשיבו כתקיעה, ומ"מ אסור לדעת רוב הפוסקים שכל דבר שדרך האנשים לחברו בתקיעה, אסור לחברו אפילו בצורה רפויה, (כמ"ס הרמ"א בס' ש"ג סי', וכן פסק המשנה ברורה סקמ"ח ובש"ע צ"ק סק"ה, שלא כדעת החזון איש (ס"ג סק"ה) שנחלק שרפוי לעולם מותר, ראו בספר בנין שבת (עמוד ה) שמהראשונים מוחל שלא כדבריו).

8 ההכשרה תהיה כך: להמתין 24 שעות, לנקות היטב את המיקרוגל ואת הצלחת שבתוכה (מבואר בס' תנא שמי הגעלה לא שולטים אם יש ממשות, לאחמ"ל להניח כוס מים חסית חום (לכחמ"ל עדיף עם חומר פחם כמו סבון), להפעיל למשך כ-15 דקות כדי שיתאדור רוב המים מהכוס (כדי להפליט את הויעה הנבלעת בדפנות המיקרוגל דיון המבואר בש"ע בס' צב ס"ח, ודעת הרבה פוסקים שסוגרים שכלי שנאסר ע"י זעזוע הכשרו ע"י זעזוע. פ"ח ס"י קכ"א סק"ו, פ"ג ס"י ד' משב"א סק"א, ושר"ל מהרש"ם ח"א ס"י צב). לאחר מכן ינקה היטב ויבש את כל המים והאדים. ובתנור ההכשרה היא להמתין כ"ד שעות ולהפעיל את התנור על החום הכי גבוה במשך חצי שעה.

9 הטעם מפני שזהו גרמא בשוגג, ובמקרים רבים יתכן לומר שהוא גרמא אונס, ואין חייבים לצאת ידי שמיים. כן דעת החזון איש (בבא קמא סימן ה סק"ד) שגרמא בשוגג פטור אף מלצאת ידי שמים, וכ"כ במנחת פתים (ס"ו שפ"ו ס"א). אמנם יש פוסקים (כתב סופר ח"מ סימן כד, רבנו חיים הלוי חובל ומדיק פ"ק ד הלכה ד, והש"ע עליו החזון איש בגיליונות שם) שהמזיק את חברו בגרמא חייב לצאת ידי שמים גם בשוגג. אך לא נראה שבבעינינו שיש לדבריהם אינו נחשב מזיק, ובוודאי הוא קרוב לאונס. א. הגנבים מהוים דירות וקוות גם ללא השלטים אלה. ב. פעמים רבות אנשים משאירים את השלטים גם אחרי שחזרו ולכן הגנבים היו חייבים לדעת שהדירה ריקה גם בלי השלט. ג. במקרים רבים תולים שלט גם אם חלק מבני הבית נמצאים. ד. רוב האנשים נהנים מהשלטים הללו, ובפרט

על ידע שיש גנבים מסתובבים באזור) הדין ישתנה? ת: אין חייבים אף לא בדיני שמים⁹.

שכר צימר בלי מזוזה

שכרתי צימר לנופש, כאשר הגעתי לצימר ראיתי שאין בו מזוזות בכל הפתחים, ומצאתי שיש צימר סמוך פנוי ובו יש מזוזות, האם אפשר לבטל את השכירות של הצימר הראשון בטענה שאיני רוצה להיות בדירה ללא מזוזה וזה מקח טעות?

ת. א. לגבי עיקר חיוב מזוזה בדירת קיט, מעיקר הדין השוכר 'פונדק' גם בארץ ישראל, אם שוכרו לפחות משלשים יום פטור ממזוזה, אמנם לכתחילה צריך שתהיה מזוזה גם בשוכר דירת קיט¹⁰. ב. לגבי טענת מקח טעות, אם שכר מאדם שומר תורה ומצוות, או במקום שמתגוררים שומרי תורה והובן ששוכר דירה עם מזוזה יכול השוכר לטעון מקח טעות, אך אם שוכר באזור של אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות שהיה לו לצפות שאין מזוזה או שלא בהכרח שהמזוזות כשרות, אין יכול לטעון טענת מקח טעות¹¹.

באופן שגם אותו דייר היה מכין שלט לחבריו. אך יש פטור גם אם מתוכן המודעה נראה שהבית היה ללא דיירים כרגע. 10 ראו בתשובה בגיליון מכתלי בית ההוראה (גיליון 3) שם התבאר דין חיוב מזוזה בשוכר דירת קיט, שאם שוכר לימים קצרים לדעת רוב הפוסקים פטור ממזוזה דיון 'פונדק' שפטור אף בארץ ישראל. ואם שוכר לשלושים יום, נחלקו האחרונים, יש שפוטרים משום שנחשב לדירת ארעי, ויש אומרים שלאחר שלושים יום דינו כשוכר, ויקבע בלי ברכה, ולכתחילה גם בשוכר דירת קיט בארץ יש לזמן קצר ראו שתהיה שם מזוזה, משום שיש אומרים שדינו כשוכר, וגם שלא יהיה בבית ללא שמירה.

11 בספר מכתלי בית הדין (כרך ד סימן כט) התבאר בנידון שוכר דירה לפסח שאינה נקיה, שאף על פי שמעיקר הדין השוכר דירה שאינה בודקה אין זה מקח טעות, בזמנינו הוי מקח טעות מכמה טעמים, ואחד מהם הוא מפני שבמרא משמע שהדין ששכירות בית הוא ששכר לזמן מרובה ודן שתחילת תקופת השכירות הייתה בימי הפסח. לכן גם הטורח בבדיקה ובניקוי הבית אינו משמעותי כל כך ביחס הכולל של כל השכירות, וממילא אנו אומרים שהיה חפץ לקיים את מצות הבדיקה. אך כאשר שוכר בית במיוחד לתקופת הפסח, לכמה ימים בתוך ימי החג, כאן הדין בעיקר קודש השכירות כוונתו לשכור בית שהוא נקי לפסח ללא חשש חמץ, וכאשר נמצא שהבית לא היה נקי, ודאי שזה נחשב למום מהותי בגוף המקח, ולפי מה שהעלינו בתשובה (במכתלי בית ההוראה הל"א), כי לכתחילה גם בשוכר דירת קיט בארץ ישראל לזמן קצר ראו שתהיה שם מזוזה, משום שיש אומרים שדינו כשוכר, וגם שלא יהיה בבית ללא שמירה, נראה כמו כן שבזמנינו השוכר דירה לכתחילה גם בשוכר דירת קיט בארץ ישראל ליום אחד, ובוודאי אילו היה יודע שאין בצימר מזוזה לא היה שוכרו, ובפרט שלבד מהמזוזה יש במזוזה גם שמירה על הדר שם וכל יהודי מקפיד על כך שתהיה מזוזה בפתח הבית שנמצא בו, ועל כן גם המשכיר הוא יהודי שומר תורה ומצוות הרי זה כאילו הבית בחזקת שיש בו מזוזה וזו עילה למקח טעות, ואף אם שילם דמי מקדמה, על המשכיר להחזיר לו ככל ואינו קובע מזוזות לאלתר. ולא דמי לשוכר בית לזמן ממושך, שאז חובת המזוזה היא על השוכר, מפני שהיא חובת הדר, כמו שכתב הרמ"א ויר"ד סימן רצ"א ס"ב) שאפילו שכר הבית בחזקת שיש לה מזוזה, לא הוי מקח טעות.

וכעין זה פסקו בארחות שבת בנידון גוי שהדליק את האור בחדרו של ישראל, שאינו יכול לאסור עליו להיות בחדר, ועיין שם (פרק כה סעיפים לה-לט, פרק כג הערה קט) פרטי הדינים שבהיתר זה.

להלכה:

אסור לצחצח נעלים בשבת, והמצחצח מנעליו בשבת עשוי לעבור על כמה אבות מלאכות דאורייתא - ממרח, ממחק, מעבד, צובע ומלכן. ב. אמירה לנכרי בשבת שיעשה עבורו מלאכה דאורייתא או דרבנן אסורה, גם אם עושה תנועה שהיא בכלל רמז שיעשה את המלאכה, אסור מדין אמירה לנכרי שבות, לכן בבתי מלון שהדבר נהוג שעובד גוי מצחצח את הנעליים, יש להזהר שלא להניח בשבת את המנעלים מחוץ לחדר, שהנחת המנעלים היא כאמירה לצחצח המנעלים. ג. צווי בדרך רמז נאסר דווקא בשבת עצמה, ולכן להשאיר בשבת, כאשר ידוע שהגוי יצחצח רק אחרי שבת, מותר. ד. בכל אופן בו הגוי עשה מלאכה דאורייתא עבור ישראל, אסור ליהנות ממלאכה זו כל שבת, וגם במוצאי שבת אסור ליהנות ממלאכה זו בכדי הזמן שלוקח לעשות מלאכה זו בין מי שנעשה עבורו בין שאר כל בני ישראל, ואם נעשתה מלאכה דרבנן, ההנאה אסורה רק למי שנעשה בשבילו בלבד. ה. בנדון צחצוח נעליים על ידי גוי בשבת, אם אמר לגוי שיצחצח עבורו אסור עד כדי שיעשו. אבל אם צחצח הגוי מעצמו, מותר אפילו בשבת, לפי שהנעל הייתה ראויה לשימוש גם קודם לכן בלי הצחצוח. ו. בבית מלון, אפילו של נכרים, אסור להוציא את הנעלים ולהניחן לפני הדלת, כי הנכרי יצחצחן בליל שבת, והרי זה כאומר לנכרי שיצחצחן בשבת, כי שירות זה כלול בשכר המלון. ז. בנידון שלפנינו שלא השאיר את נעליו מחוץ לחדר כדי שהגוי יצחצחם, אין כאן איסור אמירה לנכרי, ואם הנעליים היו ראויות לשימוש בשעת הדחק אף ללא הצחצוח אין בכח הגוי לאסור את הנעלים על הבעלים ומותר להשתמש בהם בשבת, אבל אם לא היו ראויות לשימוש לפני הצחצוח מחמת רוב הלכלוך, אסור.

הגוי מדעת עצמו. והקשה בשמירת שבת כהלכתה (סימן ל הערה קסו) כי במשנה ברורה (סימן רנב ס"ק ל) פסק ע"פ המג"א (שם ס"ק ג) כי אם הנעל הייתה כבר מתוקנת, והגוי תיקנו והחליקו בשבת מותר בהנאה, שהרי היה יכול ללבוש את הנעלים גם בלי ההחלקה האחרונה, וכמבואר ברמ"א (סימן רנב סעיף א) שאם המאכל עדיין חם וראוי בדיעבד לאכלו, והגוי העמידו על גבי האש ממש, אין בו איסור הנאה, (וכעין זה במשנה ברורה סימן רעו ס"ק כ).

וראו בארחות שבת (פרק כג הערה לו) מה שכתבו לחלק כי את הנאת החימום היה גם קודם לכן, רק שהוסיפו בחימום עוד, אבל הנאת הצחצוח לא הייתה לפני כן כלל, והביאו לכך דוגמא ממה שכתב באגרות משה (יורה דעה חלק ג סימן מז אות ב) שאם גוי הדליק מזגן אסור להנאות ממנו, ואינו יכול לומר שגם קודם לכן יכל להשתמש בחדר, כי מההנאה של המזגן לא היה לו לפני כן כלל. אבל החלקת הנעל אינה מעשה העומד בפני עצמו וכמו צחצוח הנעלים, וזה רק סיום מלאכת הנעל, ולא שייך לומר בזה שנתה נעשה דבר חדש לגמרי שקודם לכן לא היה לו ממנו כלל.

הכרעת שמירת שבת כהלכתה

בשמירת שבת כהלכתה (סימן ל סעיף ג) פסק לדינא, שאם אמר לגוי שיצחצח עבורו אסור עד כדי שיעשו, אבל (שם סעיף ע) אם צחצח הגוי מעצמו, מותר אפילו בשבת לפי שהנעל הייתה ראויה לשימוש גם קודם לכן בלי הצחצוח, וכבר הובא מה שקשה שלכאורה מטעם זה יש להתיר גם בציווה לגוי שיצחצח.

ובנידון יידן כתב בשמירת שבת כהלכתה (נוסף במהדורות שנת תש"ע, סימן ל סעיף א): 'בבית מלון, אפילו של נכרים, אסור להוציא את הנעלים ולהניחן לפני הדלת, כי הנכרי יצחצחן בליל שבת, והרי זה כאומר לנכרי שיצחצחן בשבת, כי שירות זה כלול בשכר המלון'.

היתר מצד שאין בכח הגוי לאסור את הנעל על הישראל

אך נראה שבנידון שלפנינו שהשאתה הנעל כלל לא הייתה כדי שיצחצחו אותה, אלא רק כדי שלא ללכלך את השטיחים, אין כאן איסור אמירה לנכרי, וכל שיש לדון מצד שאסור להנאות ממלאכת

נכרי בשבת, ובנידון יידן שהישראל לא ציווה לנכרי, והנכרי מעצמו עשה מלאכה בנעל של ישראל, אין בכח הגוי לאסור את הנעלים על הבעלים שהיו ראויות לשימוש בשעת הדחק גם קודם לכן, שאין בכח שום אדם לאסור את ממון של אדם אחר (וכמבואר בטור סימן רעו, וברמ"א שם סעיף א), אבל אם לא היו ראויות לשימוש לפני הצחצוח מחמת רוב הלכלוך, אסור.

מותר, אלא גם לקנח את האבק במטלית מעיקר הדין בוודאי מותר, אלא שאין רצונו להתיר, וכבר נהגו בזה העולם איסור. ובנעלי בד או זמש, בכל אופן יש איסור כיבוס וליבון.

בספר תשורת ש"י (ח"א סימן שכח) יצא לדון שאין איסור דאורייתא של ממחק בהחלקת עור הנעל אחרי שהעור כבר עבר את התהליך הזה בשעת היצור, וכן דן לגבי איסור צובע מאחר והנעל כבר צבועה, וזה רק חידוש של הצבע, ודימה הדבר לכתב על גבי כתב שאין זה איסור גמור מדאורייתא. אך בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן ק, ח"ד סימן מג) כתב שדווקא בכתב על גבי כתב אין כ"כ חידוש בכתובה השניה, אבל בצביעה המחודשת נשתנה מראיתו ונחשב למלאכה גמורה, וכן דעת הגרש"ז אויערבאך (שש"כ פרק טו הערה קלב).

אמירה לנכרי בדרך רמז

אמירה לנכרי בשבת לעשות מלאכה דאורייתא או דרבנן אסורה, באופן שמשאירים את הנעלים מחוץ לחדר אין אמירה מפורשת לגוי שיצחצח אותם, אך מאחר שבית המלון מצווה על הגוי לצחצח את כל הנעלים אשר מושארים מחוץ לחדר, השאתה הנעלים נחשבת לצווי בדרך רמז שאסורה גם היא (רמ"א סימן שז סעיף כב, בשם האור זרוע שבת סימן פה), ואינה דומה לרמז בדרך סיפור, וכגון שאומר לגוי שאין זה מתאים שהוא יכנס למלון עם נעלים מלוכלכות, שאין בו איסור אמירה לנכרי (מגן אברהם שם ס"ק לו, משנה ברורה שם ס"ק עו).

וכתב החיי אדם (כלל סב ס"ק ב) שאיסור אמירה לנכרי אינה רק בדיבור, וגם אם עושה תנועה אשר משמעותה לעשות מלאכה, בכלל רמז שאסור מדין אמירה לנכרי שבות, וכן פסקו שמירת שבת כהלכתה (פרק ל סעיף ג) וארחות שבת (פרק כג סעיף ב), ולכן הנחת הנעלים מחוץ לחדר כדי שהגוי יבין שיש לצחצח בכלל איסור רמז לגוי בשבת.

ראוי לציין, כי הגם שאמירה לנכרי אסורה גם מערב שבת, צווי בדרך רמז נאסר דווקא בשבת עצמה, ולכן מצד אמירה לנכרי, הרי להשאיר את הנעלים לפני שבת, והגוי יצחצח בשבת, אין איסור במה שהשאיר. וכן להשאיר בשבת, כאשר ידוע שהגוי יצחצח רק אחרי שבת, מותר. (אור זרוע שבת סימן פה, רמ"א סימן שז סעיף כב, שו"ע סימן שז סעיף ב, שמירת שבת כהלכתה שם).

איסור הנאה ממלאכת גוי בשבת

אלא שגם באופנים שאין איסור מצד שאמירה לנכרי בשבת שבות, הרי בכל אופן בו הגוי עשה מלאכה דאורייתא בעבור ישראל, אסור להנאות ממלאכה זו כל שבת, וגם במוצאי שבת אסור להנאות ממלאכה זו בכדי הזמן שלוקח לעשות מלאכה זו (שו"ע סימן שכח סעיף ו), בין מי שנעשה עבורו בין שאר כל בני ישראל (בשו"ע סימן רעו סעיף א). ואם נעשתה מלאכה דרבנן, ההנאה אסורה רק למי שנעשה בשבילו בלבד (שו"ע סימן שכח סעיף ח).

איסור הנאה כאשר יכל להשתמש גם קודם

במשנ"ב כתב (סימן שכו ס"ק טו, ע"פ תפארת ישראל כלכלת שבת מלאכת ממחק) שנעל שצוחצחה על ידי גוי אסורה לישראל בשימוש גם במוצאי שבת עד בכדי שיעשו, ובתפארת ישראל מבואר שהיינו שצחצח

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל" נשגר כוס של ברכת מזל טוב לבבית, קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקרים והנעלים מחמכי מורבני הכוללים

הרה"ג ישראל אלימלך דזלובסקי שליט"א
לנישואי הבן
הרה"ג יהודה אריה לייב מילר שליט"א
להולדת הבן
הרה"ג אברהם שלום מושקוביץ שליט"א
להולדת הבן

יזכו לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות מתוך אושר וכבוד, בריות גופא ונהורא מעליא

בניית פארענצע'ס בשבת

מאוד כגון ע"י בורגים או שצריך לתקוע עם פטיש וכדו'.
ב. ואם דינו כהידוק כנ"ל, אז היות ואין הדרך לתקוע הפארענצע'ס אז זה נכנס בהיתר דכוס של פרקים, שלפי השו"ע הרב כל דבר שאין דרכו לתקוע מותר להדקו לצורך גדול, ולפי החזו"א מותר אפי' לכתחילה, אבל מצד שני לפי המ"ב אינו נכנס בגדר דכוס של פרקים ולשיטתו אסור לכו"ע להדקו, אבל עכ"פ יש לנו עוד סניף להקל בהידוק לפי השו"ע הרב והחזו"א.

ג. עוד צד להיתר - שהבה"ל (ד"ה דרכה) מביא עוד את שיטת הסמ"ג, שלשיטתו כל דבר שאינו בגדר גבורה ואומנות נכנס בגדר של רפוי ומותר לכתחילה, ואף שרוב האחרונים נוקטים כשיטה א' דבה"ל בשם הכלבו, אבל מ"מ זה עוד סניף להקל, שכל שאמרנו שהוא בגדר הידוק, אולי הוא בכלל בגדר רפוי ומותר לכתחילה.

ד. ועוד היתר גדול מצד כיסויי הכלים שהמ"א והט"ז מתירים הואיל ועשויין לפתח ולסגור תמיד, ולפי שו"ע הרב הרי ההיתר אמור גם בכלים שאופן השתמשותם רק כשהם מורכבים, אם עשויין לפרקו בשבת עצמה, וא"כ גם בפארענצע'ס, באופן שעשויין לפרקים בשבת עצמה (או תוך 24 שעות מבנייתם), כגון בקהילות שמפרקים אותם מיד אחר הטיש בליל שב"ק, יהיה מותר לבנותם בשבת, ומשא"כ בקהילות שמשאירים אותם עד מוצ"ש אחרי מלווה מלכה לא יהיה היתר זה.

ו. ואפי' בקהילות שמפרקים אותם אחר הטיש לא ברור היתר זה, שהרי זה תלוי בארבעה ביאורים בדברי שו"ע הרב וכנ"ל, שהרי פה יש דעת לפרק מיד, וכן ג"כ הדרך בכל הקהילות שעושים הטיש בהיכל ביהמ"ד שמפרקים מיד כדי שיהיה מקום להתפלל, וכן צורת בניית הפארענצע'ס מוכח עליו שזה באופן עראי מאוד שיוכלו לפרק מיד, אבל אין מוכח ממציאות הדברים שיפרקם מיד, [וזה לא כמו דף של תנור ששם מוכרח שיפתח התנור כדי להוציא מאכלי שבת] וא"כ לפי ההבנה הרביעי יהיה אסור אף בקהילות הנ"ל.

ז. וכן לפי דעת החזו"א - אין בכלל היתר זה בפארענצע'ס, שלשיטתו כל ההיתר אמור רק בכלים כגון פקק של בקבוק, שכל השתמשותם הוא רק באופן זה לפתח ולסגור. [ומצד שני - לפי החזו"א לא צריך להיתר זה, שהרי לשיטתו מותר להדק לכתחילה באופן שאין הדרך לתקוע].

ח. עוד יש להתבונן מצד מ' סאה, שהרי הפארענצע'ס הם הרבה יותר מארבעים סאה, וא"כ דינו כקרקע כדכתב הרמ"א (ש"ד א'), ששם אין את כל ההיתרים הנ"ל, שהרי בקרקע אסור לבנות אפי' ברפוי וכש"כ בהידוק, ואולי גם אין ההיתר של כיסויי כלים שעשויים לפרקו.

ט. ומצד שני - אפשר לומר שאי"ז חשוב מ' סאה, והואיל ואין לזה בתי יציבות, וכל לומר שמה שאין סאה הוא כקרקע, מהלכות טומאה וטהרה, ששם מוכח שדווקא כשיש לזה תוך וחלל ומחזיק בתוכו מ' סאה, וא"כ בפארענצע'ס שאין לזה תוך וחלל, דינו ככלים, וחזרו כל ההיתרים הנ"ל, - אבל הרבה פוסקים חולקים על זה וסוברים שאפי' בלי תוך וחלל ג"כ אמרין שדינו כקרקע.

י. ומצד שלישי - אפשר לומר שאפי' להפוסקים שכן דינו כמ' סאה וא"כ הוה כמו קרקע שאסור אפי' ברפוי, אבל מ"מ ההיתר האחרון של כיסויי הכלים שעשויין לפרקו בשבת עצמה יהיה שייך גם בקרקע, וכמו שרואים (בסימן רנ"ט) לגבי דף של תנור שמחובר לתנור ע"י טיט, מותר לסתור הטיש בשבת כדי לפתח התנור, וכן (בסימן ש"ד ס"ו) לגבי חותמות שבקרקע, שמותר לסתורם בשבת אפי' שמחובר לקרקע, והטעם כמו שמבואר בשו"ע שהואיל ואינם עשויים לקיום כלל מותר אפי' בקרקע, וכן המ"א והשו"ע הרב כשמביאים ההיתר של כיסויי הכלים אז כותבים "כדלקמן בסימן ש"ד לגבי חותמות של קרקע", והיינו - שסברו שדינו כל כלים וקרקע, אחד הוא כלפי דין זה שאם עשויים לפרקו בשבת עצמה ואינם עשויים לקיום אפי' יום אחד מותר, דאי"ז נקרא ביתו כלל, - והעיר השלחן (ש"ד סיף כ"א) מסביר בין, שאפי' שקי"ל כהירושלמי "שבנין לשעה הוה בנין", אבל מ"מ אם אינם עשויים אפילו ליום אחד, אין זה נכנס אפי' בגדר בנין לשעה, ואי"ז בנין כלל ומותר.

י. וכן האש"ל אברהם (מבוטשטאטש, סי' ש"ג) היתר להוריד חלון בבית שכבשו כדי לפרק בתדירות, דאין בזה אסור תורה, [ומסתפק אם מדרבנן מותר ולכן כתב שיעשה ע"י גוי].

סוגי הכלים, ויש חומרא שדווקא אם עשוי לפרקו בשבת עצמה.
ובביאורים דברי השו"ע הרב - ג"כ נתחבטו הלומדים ב-ד' ביאורים.

א. שהאדם הבונה את הכלי חושב בשעת בנייתו שהולך לפרקו בשבת עצמה.
ב. שדרך העולם לפרק כלי זה בשבת עצמה.
ג. שצורת הבניה של כלי זה, הוא באופן שנראה עליו שעשוי לפרקו בשבת עצמה.
ד. שממציאות הדברים מוכח שיפרקו בשבת, כגון שבתוך הכלי מונח האוכל של שבת, וממילא מוכח שהולך לפרקו.

ו. ועוד צריך לבאר שבפשוט הכוונה שיפרקו תוך 24 שעות מבניית הכלי, ולאו בדווקא שיפרקו בשבת עצמה.
והנה פסק ברמ"א (סימן ש"ד סיף א') שכל כלי המחזיק נפח של מ' סאה הוה כמו קרקע, וממילא אסור לבנות כלי זה אפי' ברפוי, שהרי בקרקע אסור מדאורייתא לבנות אפי' בנין שאינו גמור וסתירה שאינה גמורה.
ועכשיו נתבונן בבניית הפארענצע'ס בשבת.

א. אז באותם קהילות שיש אולם הטיש, ושם עומד הפארענצע'ס תמיד, ובד"כ בונים אותם מאוד חזק ע"י חוטי ברזל והברגה וכדו' כדי שיוכל לעמוד שם בקביעות, אז על פארענצע'ס מסוג זה אין אנו דנים כלל שהרי זה תקיעה גמורה, לכן אינם עשויים לפרקם בשבת אלא להישאר שם בקביעות, ובוודאי אסור מדאורייתא לבנותם ולפרקם בשבת [ולכאורה אפי' ע"י נכרי אסור] - והאמת שבד"כ אין שום סיבה שיצטרכו לבנותם דווקא בשבת עצמה, אולם בכל זאת צריך לדעת שאם נתפרק איזה חלק אסור לחברו בשבת.

ב. וכל הנידון שלנו, הוא רק בקהילות שעורכים הטיש בהיכל ביהמ"ד, והיות והמקום צר וצריך מקום להתפלל, אז בעת התפילה הפארענצע'ס מונח בצד, ובונים אותם לפני הטיש בליל שב"ק, ואחר הטיש מפרקים אותם כדי שיהיה מקום לתפילת שחרית, ואחר התפילה בונים אותם בחזרה בשביל הטיש דש"ס, - והיות שצריך לבנותם ולפרקם כמה פעמים, לכן אין בונים אותם חזק אלא מרכיבים אותם באופן הכי קל ופשוט כדי שיהיה קל לפרקם, וע"ז אנו באים לדון האם מותר להרכיבם ולפרקם בשבת או לא.

ועכשיו נתבונן בבניית הפארענצע'ס מסוג הנ"ל, כשמכניסים מוטות הברזל זה לזה, באיזה אופן הם מורכבים.

א. יש הרבה מוטות שנכנסים בקלות, וגם אחרי שנכנסו הם מתנענעים קצת, וא"כ דינם כרפוי שאין דרכו לתקוע ומותר לכתחילה.

ב. ויש מוטות שג"כ נכנסים בקלות, אבל כשנכנסים הם מהודקים היטב בחזק ואינם מתנועעים, וזהו בגדר הידוק שאסור מדרבנן.

ג. ויש קצת מוטות שהיות והם ישינים ונתעקמו קצת, אינם נכנסים בקלות, וצריך הרבה גבורה ומאמץ (ע"י שקופצים עליהם) עד שהם נכנסים, וגם קשה מאוד להוציאם, ואולי אז נכנס בגדר תקיעה שאסור מדאורייתא.

ד. ועוד פרט להתבונן, שאפי' בקהילות שבונים הפארענצע'ס בהיכל ביהמ"ד אחר התפילה בליל שב"ק, יש ג"כ חילוק, שיש קהילות שאינם מפרקים אותם עד אחרי מלווה מלכה, ויש קהילות שמפרקים אותם אחרי הטיש בליל שבת וא"כ בונים אותם בחזרה לפני ש"ס, ונמצא שתמיד מפרקים אותם בתוך 24 שעות מעת בנייתם.

ה. ועתה נבאר את הצדדים האם יש להיתר בניית הפארענצע'ס בשבת.

א. המוטות ברזל שנתעקמו קצת וצריך מאמץ להרכיבם, אפשר לומר שאי"ז בגדר תקיעה - א. שאם היו מרכיבים אותם ברוגע, כן היו נכנסים בקלות, ורק בגלל שמרכיבים אותם בלחץ ברגע האחרון לפני הטיש, וכן כי צריך לתאם את כל המוטות יחדיו לאורך הגדר, לכן צריך מאמץ לזה, ולכן הם בגדר הידוק ולא תקיעה - ב. שמ"מ הם מעשה גבורה אבל לא אומנות, שצריך מאמץ אבל אי"ז מלאכה שצריך מחשבה לעשותה, ולכן זה בגדר הידוק, כי שזה שצריך קצת מאמץ לזה, עדיין אינו בגדר תקיעה, ג. משמע מכל הפוסקים שתקיעה היינו דווקא חיבור חזק

שאלה: האם מותר לבנות פארענצע'ס בשבת ע"י יהודי? תשובה: ראשית נתחיל לבאר בפשטות מה אסור שייך בזה, ובפירא גם את צדדי ההיתר, ואח"כ נביא אי"ה את הכרעת הרבנים שליט"א.

1. נפסק בגמ' דאין בנין וסתירה בכלים, ונחלקו הראשונים בגדר דין זה, לפי רש"י - אין בנין וסתירה בכלים כלל, וכפשוטו הגמ', אבל מ"מ אסור לעשות מלאכה בגמ' בניית הכלי משום תולדה דמכה בפטיש. ולפי תוס' - בנין פשוט וסתירה פשוטה אין שייך בכלים, אבל בנין גמור וסתירה גמורה שייך אף בכלים, והיינו שבונה הכלי מתחילתו עד סופו, וכן אפי' בונה קצת אבל עשה מעשה גבורה ואומנות, וכן לגבי סותר שאם סותר כלי שלם וחשוב הוה סותר אבל אם סותר כלי רעוע או גרוע מותר.

נמצא - שאם הרכיב חלקים בחזק כדרך גבורה ואומנות ובנה מזה כלי, לכו"ע אסור מדאורייתא, לרש"י - משום מכה בפטיש, ולתוס' - משום איסור בונה.

והנפק"מ בין רש"י לתוס' - א. שלרש"י מותר לסתור כלי לצורך שבת, ולתוס' אסור מדאורייתא בסתירה גמורה. ב. אם בונה בחזק באמצע בניית הכלי - לרש"י מותר ולתוס' אסור.

2. ונתבאר בגמ' (שבת דף מ"ז), ושו"ע (סימן ש"ג סיף ו') ג' דרגות בהרכבת כלי.

א. תקיעה - אסור מדאורייתא, ההגדרה - שמחבר החלקים זה לזה ע"י ברגים ומסמרים, או דבק מאוד חזק, או שהיה צריך לחברו ע"י פטיש שזה מראה על חיבור החזק - ובתקיעה גם קשה מאוד לפרקם בחזרה.

ב. הידוק - אסור מדרבנן שמה יבוא לתקוע, ההגדרה - שהחלקים מחוברים זה לזה בדוחק היטב, אבל בלי חיבור חזק מאוד, ולכן גם יותר קל לפרקם.

ג. רפוי - מותר לכתחילה, ההגדרה - שהחלקים אינם מחוברים זה לזה היטב, אלא מתנענעים קצת.

3. פסק הרמ"א (ש"ג סיף ו') שאם הדרך של אותו כלי לתקוע, אז אסור לחברו אפי' ברפוי, שמה יבוא לתקוע. ולדעת החזו"א - השו"ע חולק על הרמ"א ומתיר תמיד ברפוי, והחזו"א פוסק כהשו"ע שמותר, אבל כל האחרונים פוסקים כהרמ"א שאסור. וכן הוכיח בשבט הלוי (ח"ו לב) הראשונים כהרמ"א.

4. בשו"ע (סיף ו') מביא מח' ראשונים ככוס של פרקים, האם מותר להרכיב, היות ואין דרכו לתקוע.

ולפי המ"ב - המחלוקת האם מותר להרכיב ברפוי כשדרכו של כלי זה להדק ולא לתקוע, ופוסק המ"ב שלכתחילה יחמיר, ולצורך שבת יש להקל.

לפי שו"ע הרב (סיף כ"א) והחזו"א - המחלוקת - האם מותר להרכיב בהידוק כשדרכו של כלי זה להדק ולא לתקוע, והשו"ע הרב פוסק שצריך להחמיר, אלא א"כ יש צורך גדול יש לסמוך על המקילין, והחזו"א מיקל לכתחילה כהמקילים שמותר להדק באופן שאין דרכו לתקוע.

5. כתבו המג"א (סק"ב) והט"ז (סק"ז) - דכיסוי כלים העשויים להסגר לכלי ע"י תקיעה, מותר לסגורם ולפתחם בשבת, משום שכך דרכו של הכלי לפתחו ולסגורו תמיד.

ובביאור היתר זה נחלקו האחרונים - לפי החזו"א - כל ההיתר הוא רק בכיסוי כלי, מפני שכל תשמישו של כלי זה הוא רק ע"י סגירת המכסה ופתיחתה, שאם תאמר שאסור לפתחו או לסגור כלי זה בשבת, הרי קילקול את הכלי וא"ל להשתמש עם זה, ואלא ע"כ כשפותח וסוגר את הכלי אינו בונה וסותר את הכלי אלא פשוט משתמש עם הכלי, משא"כ בשאר כלים כגון מיטה של פרקים שאופן השתמשותם רק כשהוא מורכב, וכשהוא מפורק אינו משמש כמיטה, א"כ כל פעם שמרכיבו בונה את הכלי וכן כשסותרו סותר את הכלי.

ובשו"ע הרב (סיף כ"א), רואים שהבין אחרת, שאפי' כלים כמיטה של פרקים וכדו', שכל השתמשותם רק כשהוא מורכב, אפי"ה אם עשויין לסתור בשבת עצמה, מותר לבנותו ולפרקו בשבת.

נמצא - שהחזו"א מחמיר שההיתר דווקא בכלים שדרך השתמשותם בפתחה וסגירה, ומיקל שאפי' שלא מוכרח שיפרקם בשבת ג"כ מותר.

ולפי שו"ע הרב - יוצא שיש קולא שההיתר אמור בכל

ועכ"פ רואים שאיסור תורה אין אפי' כשמחבר לקרקע כשמועיד להוריד בתדירות.

וכן האבני נזר (סימן ר"א) - מבאר את ההיתר של דף של תנור, שלא דווקא להוסיף על בנין לכתחילה של קרקע מותר, אלא אפי' לבנות בנין שלם בשבת מותר עם ב' תנאים, א. שיהיה ניכר על צורת הבניה שעשו לפרקו מיד, דהיינו כמו טיט שאינו חיבור חזק ועומד לכתחילה לפרקו, ב. שדעתו באמת לפרקו בשבת, ואז אינו אפי' בכלל בנין לשעה ומותר.

וא"כ לפי הנ"ל יוצא - שאפי' אם פארענצע'ס דינו כקרקע, אבל הואיל ואי"ז חיבור חזק וניכר על הרכבתו שעומד לפרקו בכל עת, וכן דעתם לפרקם מיד אחרי הטיש, לכן עדיין יש את ההיתר כמו בכסוי הכלים.

9. כל אלו הצדדים נתבאר ונתלבנו ע"י הרבנים הגאונים שליט"א, ונביא את הכרעתם.

מורינו הרב מנחם מנדל פומרנץ שליט"א אב"ד באר ישראל - יש להחמיר ברוב האופנים. ומקדים ביסודות האיסור:

א. אם פארענצע'ס יש דין קרקע לגבי בניין בכלים בשבת

הנה בעניין טומאה וטהרה הדין ברור שדוקא כאשר הכלי מכיל בפועל מ' סאה אמרינן שבסתמא הוא כלי העשוי לנחת, ובוה פשוט שאם אין תוך להכיל דבר מה, אין שם כלי.

גם לגבי הלכות בניה בשבת, צריכים שהכלי יוכל להכיל בפועל מ' סאה, וכמו שכתב הפרי מגדים (משב"ז סימן שיד קס"ט), וכל מה שהסתפק (שם) הוא אי בעינן שיהיה צורך של אוהל טפח בגג, אבל שיצטרך להכיל מ' סאה בפועל חייב. ומה שהוסיף בקצות השולחן (סי' קכ"ט טו) על דבריו, הוא שאפילו הניח פלטת שולחן על רגלי השולחן, אם נתכוון לכך הרי עשה אוהל בשיעור מ' סאה, אבל לא כתב שגם בדבר שאין לו תוך לקבל מ' סאה ואין לו אוהל לקבל בתוכו מ' סאה, והוא רק גדול מאוד כשיעור מ' סאה. אך נראה שכל זה דווקא בכלי שגודלו מ' סאה או אפילו מעט יותר מכך, אכן בכלי גדול מאוד שבקושי אפשר להזיזו אפילו עם הגלגלים, או שלא זו כלל בגלל גודלו, נראה ששייך שם בניין לכל דבר גם כשאין מחזיק בפועל מ' סאה כי אין לו כלי קיבול. שהרי הרשב"א (עירובין לד: ד"ה הכא) שנחלק על האור זרוע (ח"ב סי' עח אות יב, וכן דעת תרומת הדשן סי' סד, סה) שכתב שיעור לכלי גדול במ' סאה, כתב (חידושי הרשב"א שבת קמו. ד"ה ואף) שאין די במ' סאה, וצריכים שיהיה גדול כאוהל ויצא מדין כלי, והרי בוודאי שפארענצע'ס יצא מגדר כלי והוא בניין של ממש, ובפרט שכל מה שהוא אינו מחובר בקרקע זהו רק משום שרוצים לאחמ"כ לפרק אותו, אבל מצד עצמו הוא ממש מציאות שיצאה מכלל כלי לגדר בניין.

ואין לומר שהאור זרוע אמנם החמיר שאפילו במחזיק מ' סאה, אבל מקל שאין די במה שיצא מכלל כלי, וצריכים שיהיה לו תוך וכמו שמצאנו בדיני טומאה וטהרה, כי וודאי נראה שלגבי בניין בשבת עיקר הנידון הוא מה שיצא מכלל כלי ובא לכלל בניה, ואין הדבר תלוי דווקא במחזיק מ' סאה, אלא שיש דרך אחת כדי לקבוע מה יצא מכלל כלי, ואולם גם בלא"ה כל שיצא לגמרי מכלל כלי והגיע לכלל בניה, הרי זה בגדר מלאכת בונה, וכמו שכתב הרשב"א. [וגם דעת התוס' (עירובין לד: ד"ה ואמאי) משמע כהרשב"א שאין שיעור לדבר, רק שיהיה גדול וכמו שכתב הרשב"א]. ולכן נראה שיש להחמיר בדינו כדין קרקע.

ב. האם יש בחיבור המוטות משום בניין בכלים

הנה במוטות שהחיבור שלהם מצריך מאמץ רב להכניסו, וכפי שהביא מע"כ בשאלתו שצריכים לפקוץ כדי להכניסו, כתב לצדד שהוא רק בגדר 'הידוק' בעלמא, ואסור רק מדרבנן, מכמה טעמים שאין נראים לי. ראשית כתב, משום שניתן להכניס מוטות אלו בעדיניות ואז הם יכנסו בלי מאמץ. ותימה תימה אקרא, הכי לעולם לא המוטות הקשים להכנסה די בעדיניות ואין שום אחד מהם שצריך באמת שימוש בכוח, וכיצד נתיר כאשר עלול לבוא לידי איסור דאורייתא. עוד כתב טעם משום שצריכים לאיסור גם 'גבורה' וגם 'אומנות', וכאן גבורה יש אך אין אומנות, ברם, בדברי הראשונים והפוסקים מוכח שכאשר יש 'תקיעה' הדבר אסור, ושוב אין תלוי לא בגבורה ולא אומנות. ושוב חזר לומר כי 'צריך קצת מאמץ לזה', והנה אם צריכים לקפוץ על המוטות, איני יודע שיעור 'קצת מאמץ' מהו, מה הוא מאמץ שיחשב כמאמץ ולא רק קצת מאמץ. ועוד כתב שעלול שיש שאין שימוש בברגים או בפטיש אינו נחשב לגבורה, ואיני יודע מניין לומר כן, כי לא מצינו בפוסקים אלא שכאשר יש הברגה או מסמר זה

עצמו תקיעה, אבל לא שהוא תנאי להגדרה של תקיעה. גם מה שכתב להקל בהידוק, לפי שבבית מדרש שצריכים להתפלל למחרת יש להניח שלא יתקעו, אינו מוכח כלל שהרי אין זה דומה לנידון הפוסקים בכוס של הברגה שאין תוקעים אותו בשום מקרה שבעולם, ובוה נחלקו האם גזרו כל הידוק אטו תקיעה בכלי אחר, אבל פארענצע'ס אלו עצמם בבית הכנסת אחר יתקעו אותם, ופארענצע'ס אלו עצמם אם יהיה צורך של חתונה יעדיפו לתקוע אותם, ורק כעת לפי שעה בשל התפילה אינם עומדים רק לפירוק, וזה לא מצאנו להיתר, ואין ראוי להרחיב את המחלוקת ולהתיר לדעת המתירים גם בנידון זה, ומיעוטי המחלוקת עדיף טפי.

ומה שכתב עוד בשבט הסמ"ג שכל שאינו גבורה אומנות הוא רפוי ומותר לכתחילה, איני יודע מניין לו ביאור זה בדעת הסמ"ג.

גם מה שכתב להיתר על פי ה"ט"ז והמג"א, נראה כי דברי ה"ט"ז מפורשים כדברי החזו"א, וכל המחלוקת היא בדעת המג"א, שבשו"ע פירש את המג"א באופן אחר. ולכן נראה שעיקר הצד להתיר הוא רק מה שכתב שבניין לשעה הוא איסור דרבנן אפילו בקרקע, ובניין ארעי ממש אפילו דרבנן אינו, וכן מבואר בערוך השולחן (סימן שיד סכ"א) שציין בדבריו שאפילו בניה מותר לכתחילה, וכן עולה לכאורה מדברי השו"ע (הרב (סי' ס"א) שהביא ראיה מהיתר פתיחת סתימת פי התנור להיתר בניה בדרך ארעי שאפילו שבת אחת אינו מחזיק, אולם בשו"ע הרב גופא (שם סי' ס"ט, סי' רנ"ג ס"ז) ביאר טעם ההיתר של סתימת פי התנור משום שאין איסור סותר רק בשבוע כל התנור ולא בביתר חלקו, ולפי זה אין להיתר רק איסור סותר באינו מתקיים כלל ולא איסור בונה, וכן מבואר בביאור הגר"א (סי' רנ"ג ס"ז) שההיתר לסתור משום שאין האיסור רק גזירה מדרבנן. אמנם בביאור הלכה (סי' שיד ס"ז) כתב טעם ההיתר כיון שלא נעשה לקיום כלל, והוא מלשון הלבוש (סי' רנ"ג ס"ז). ויש לעיין האם זהו ה"טעם, ואין צריכים למה שהאיסור סתירה הוא רק גזירה ודין דרבנן.

וכבר מצאנו בהר צבי (טל הרים בונה א) שביקש להיתר בניה לפחות מיום לכתחילה, ושוב חזר בו מכך מה שכתב בביאור הגר"א שההיתר דווקא משום שהאיסור מתחילתו רק גזירה דרבנן. וראה גם בשו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן יא ד"ה גם מאי) שכתב שאין להיתר לכתחילה לבנות בשבת בנין שאינו מתקיים כלל, ודווקא בפי התנור שמעיקרו אסור רק מדרבנן התירו לכתחילה עיי"ש.

וגם לצד שמותר לבנות גם לכתחילה, הרי באנו לנידון האם מה שכתב בשו"ע הרב (סי' שיד סכ"א) שאפילו שבת עצמה הבניה אינה עומדת להתקיים, האם הכוונה כפשוטו ממש שצריך שהבניה תיסתר בשבת עצמה וכפשוטו דברי שו"ע הרב, ואם כן ניתן להיתר רק כאשר מפרקים את הפארענצע'ס בשבת עצמה, או שהכוונה לפחות מיום אחד, ואם כן יש להפסיד לפרק בתוך עשרים וארבע שעות מהבניה. [אם הכוונה למשך זמן וכמו שכתב המנחת שלמה, אלא שדברי המנחת שלמה נאמרו על מלחיה שהפירוק הוא תנאי הכרחי במצור מלחיה, אבל פארענצע'ס ראוים להתקיים ואין בכך סתירה למציאות של הפארענצע'ס].

ג. מסקנת ההלכה

א. כאשר יש באיזה מקום שהחיבור של המוטות יכול גם תקיעה ממש, לא ניתן להקל בזה כלל. ב. אפילו במוטות שאינם רק הידוק או רפוי, הרי קולא זו נאמרה דווקא בכלי, ואילו פארענצע'ס אינו כלי והוא דרך בניין ואסור גם בהידוק או רפוי. ג. בניין שאינו מתקיים כלל יש מהפוסקים שהתירו, אך אפשר שכל ההיתר לכתחילה הוא דווקא בסתירה שיעקרה רק חומרא וגזירה דרבנן, ולא בבניה לכתחילה. ד. גם לצד שאפשר להקל בבניה גמורה שאינה מתקיימת, אפשר שהוא דווקא כאשר שוברים בשבת עצמה, ולא כאשר שוברים רק לאחר שבת, ואפילו הוא פחות מעשרים וארבע שעות. ועוד יש לעיין בהכרעת ההלכה בדין הבניה לכתחילה באופן שאינו מתקיים. ועכ"פ, לחומרת הדבר, אין ראוי לייסד הנהגה של ציבור יראים על יסוד העומד במחלוקת הפוסקים, ויש לבנות על ידי גוי, שבוה יש היתר של שבות דשבות לצורך מצוה, ונראה שלציבור שהשבת מיוסדת על שולחנות הקודש, כל זה בכלל צורך מצוה. [יש מקומות שהפארענצע'ס בנויים ומסודרים שאין צורך לבנות, רק מושכים מלמטה את המדרגות שעומדות זו תחת זו, ובוה אין שום פעולת בניין, ולכתחילה וודאי הגון ונכון להעמיד דוקא פארענצע'ס כאלו במידת האפשר].

ה. הגאון הגדול הרב משה שאול קליין שליט"א - חושש להחמיר שלא לבנות פארענצע'ס ע"י יהודי בשבת, כי זה נוגע לחילול שבת דאורייתא, וקולא זו, והטעם הואיל והם מ' סאה, דינם כקרקע, ואפילו שאין לזה תוך וחלל ג"כ מקובל שדינו

כ-מ' סאה, וא"כ אסור להרכיבו אפי' אם זה ברפוי, ואין כאן ההיתר שעשיין לפרקו בשבת שהרי אינו מוכח על כלי זה שבוודאי יפרקו בשבת, ובפרט שברוב קהילות שהטיש הוא באולם הטיש ונמצא שאין הם מפרקין כלי זה בשבת, וא"כ לא מועיל דעתו בעת הבניה שהולך לפרקו בשבת, ולכן לכתחילה יבנוהו לפני שבת, ואם לא שייך אז אפשר להתיר ע"י נכרי, בצירוף ההיתרים הנ"ל. (והוסיף - שזה לא סיבה לעשות מחלוקת עם הגבאים בשביל זה).

ה. הגאון הגדול הרב יעקב מאיר שטרן שליט"א - אסור לבנות פארענצע'ס ע"י יהודי בשבת, הואיל וזה כקרקע שהרי זה מ' סאה, ואפי' שאין לזה תוך וחלל, מקובל שג"כ דינו כקרקע, וזה נוגע לחילול שבת דאורייתא.

ה. הגאון הרב מרדכי גרינפלד שליט"א אב"ד בקהילת טשערנוביל - מותר לבנות פארענצע'ס בשבת ע"י יהודי, הואיל ואין לזה תוך, בוודאי שאין דינו כקרקע, ואפי' שדינו ככלים היה עדיף לבנות לפני שבת או ע"י גויים בשבת, אבל כשיי סיבה שא"א לבנות לפני שבת כגון שצריך מקום להתפלל וכדו' וכן רוצים לבנות דווקא ע"י יהודים, אפשר להקל, היות וזה בוודאי לא בגדר תקיעה, אלא הידוק ואפשר לסמוך על השו"ע הרב שמתיר לצורך גדול להקד באופן שאין הדרך לתקוע, וא"כ אפי' בקהילות שאין מפרקים אחרי הטיש בליל שבת אפשר היה לומר שמותר, אבל בקהילות שמפרקים אחרי הטיש בליל שבת בוודאי מותר.

ה. הגאון הרב אברהם מיכל רובין שליט"א אב"ד דקהילת סלאנים - מותר לבנות הפארענצע'ס ע"י יהודי בשבת, רק באופן שמפרקים אותם בשבת כגון בקהילות שמפרקים אותם אחרי הטיש ולמחרת בונים אותם עוד פעם, שאז יש ג' צירופים, א. שו"ע הרב מיקל לצורך גדול אם אין דרכו לתקוע, והחזו"א מתיר לכתחילה, ב. דהידוק כאן הוא ספק רפוי כמו שנתבאר, ג. שההואיל ועשוין לפרקו באותו יום, יש את ההיתר לפי השו"ע הרב. ומשום מ' סאה אין לחוש, שאפי' אם נאמר שדינו כקרקע, הרי מבואר בדף של תנור ובחזקתו של קרקע שהיתר זה שייך ג"כ בקרקע, וכן משמע בשו"ע הרב. אבל בקהילות שבונים אותם לפני הטיש בליל שבת ומשאירים אותם לכל השבת א"א להיתר רק ע"י נכרי, כי עשויים להישאר שם מליל שבת עד מוצאי שבת ופעמים גם נשאר תקופה ארוכה.

ה. הגאון הרב יו"ט ליפא ניייהו שליט"א חבר הבד"ץ ומו"ץ בקהילת דובינסקאי - מותר לבנות פארענצע'ס ע"י יהודי בשבת, באופן שעושים הטיש בהיכל הביהמ"ד ולכן הדרך לפרקם אחרי הטיש, הואיל וזה רק הידוק והשו"ע הרב מיקל לצורך גדול, והחזו"א מיקל לכתחילה ובצירוף שג"כ מיקל לפרקו בשבת עצמה, ואפי' אם נאמר שדינו כקרקע ע"כ יש היתר זה כדמוכח בדף של תנור וכהסבר הערוך השולחן שאינו נכנס אפי' בגדר של בנין לשעה אלא אי"ז בנין כלל, וכמו שמביא האבני נזר שאם בנויים בצורת עראי וניכר עליו שעומד לפרקו וגם דעתו לפרקו מותר, ובפארענצע'ס שעושים בהיכל ביהמ"ד הם בנויים באופן עראי שניכר על בנייתו ועומדים לפירוק בכל עת, ואין להסתכל על כל הקהילות שהרי הם עושים הטיש באולם הטיש, ובונים את זה בצורה של קביעות כדי שישאר שם תמיד, ומשא"כ בטיש שעושים בהיכל ביהמ"ד, וממילא מותר לכתחילה לבנות באותם קהילות שמפרקים הפארענצע'ס אחרי הטיש, ובקהילות שמשאירים אותם לכל השבת אפשר להתיר ע"י נכרי.

ה. הגאון הרב ברוך טייכנר שליט"א מו"ץ בקהילת סלאנים - חושש להחמיר שלא לבנות פארענצע'ס ע"י יהודי בשבת, ואפי' אם עומד לפרקם בשבת, הואיל וזה נוגע לחשש חילול שבת דאורייתא. והטעם - שהרי יש צד לומר שהפארענצע'ס כקרקע דמי, [שהרי אין מקור ברור שצריך תוך, וכל מחלוקת הפוסקים זה רק מסברות, ויש קצת ראיה מפרמ"ג (סימן ש"ד במשב"ז סי' ק"ט) ששם משמע שצריך תוך, אבל אינו מוכרח], ועל הצד שהם כקרקע בוודאי אסור מותר להרכיבו אפי' ברפוי, ואין להביא ראיה מדף של תנור ומחזקתו של קרקע, שהמעין בבית יוסף במקור הדברים בסימן רנ"ט ובשי"י, רואה שכל המקור הוא מתרומת הדשן בשם האור זרוע, שמביא בשם ש"י (עירובין דף לה, ט) ששם מבואר שדווקא דף של תנור וחזקתו של קרקע מותר להרכיבו הואיל וזה רק איסור דרבנן שההיתר דלת בעלמא, ומשא"כ סתם קרקע שזה איסור דאורייתא אסור לבנות ולפרק אפי' אם זה רק לשעה שהרי קי"ל כהירושלמי דיש בנין לשעה, וכן בשו"ע ר"י (סימן רנ"ט סעיף ז') מבואר כנ"ל בשם רש"י שרק כשהאיסור מדרבנן מותר לבנות או לא לשעה, וא"כ נמצא שבפארענצע'ס אין היתר זה כלל, ועל הצד שהם כקרקע אסור מדאורייתא לבנותם אפי' שזה רק לשעה.

כל דבר שבקדושה אסור לומר במקום הטינופת וכמו שמבואר בגמרא (ברכות כה:) שישנו איסור תורה לומר קריאת שמע או לברך או להתפלל כנגד צוואה וכדו'. דבר זה נלמד מן הפסוק "והיה מחניך קדוש".

ויש לברר מה הדין לגבי שאר מצוות האם הם מותרים במקומות המטונפים, כגון ליטול לולב בבית הכיסא, תקיעת שופר, אחד שיש לו כלי לטבול האם מותר לעשותו בבית המרחץ (אפילו כשאינו עושה ברכה)? אם רוצה לקיים מצוות שילוח הקן והגשה אליו דרך חלון האמבטיה האם מותר לעשותו? וכן תספורות שמקיים ומצוות של לא תקיפו פאת ראשכם, האם מותר באמבטיה ובמקום טינופת או לא:

תשובה: הבה"ל בהלכות תקיעות שופר [סימן תקפח סעיף ב' ד"ה שמע] כותב בנושא זה וז"ל: עיין מה שכתבנו במ"ב לענין אם הפסיק מחמת אונס וקשה לי לפי מה שהכריע הרב מג"א בסיון ס"ה שלא להחמיר בהפסיק מחמת אונס אלא א"כ בשהאונס הוא בגוף הדבר, כגון שלא היה האדם ראוי מחמת גוף נקי או שלא היה המקום ראוי שלא היה נקי, א"כ לכאורה לא שייך זה רק בתפלה או בבמה"ז ובהלל ומגילה שעכ"פ אסור להזכיר שם וללמוד דברי תורה במקום מטונף, משא"כ בתקיעות שאינה רק מעשה מצוה, והיכן מצינו שאסור לקיים מצוה כשגופו אינו נקי, או במקום שאין נקי, האם אסור ללבוש טלית של ד' כנפות כשגופו או המקום אינו נקי, ולא מצינו כן בשום מקום, וצ"ע.

וממשיך הביה"ל ומביא שני הסברים למה אסור גם מעשה מצוה במקום הטינופת:

טעם הראשון כתב המשנה ברורה "ואפשר שהטעם הוא דכיון דקי"ל דצריך כונה לצאת ידי המצוה שציונו השם יתברך, זה גופא ג"כ חשיב כדברי תורה, [ודומי דפסק הרמ"א סימן פ"ד דאסור לענות אמן בבית המרחץ] ולא גרע מהרהור בד"ת.

ועוד טעם מוסף וגם י"ל בפשיטות דבשעה שמקיים מצוה בפועל הוא עבודה, ואין לעשות עבודת ד' דרך בזיון, והוא בכלל ביהוה מצוה. וגדולה מזו אמרו [בר"ה דף ל"ג] דאסור לצחצח שופר של ר"ה במי רגלים מפני הכבוד והוא רק הכשר מצוה וכ"ש המצוה עצמה ע"כ דברי הביה"ל.

ולפי טעמים אלו, יש לעיין האם דבריו רק במצוה כשופר ולולב, או כל פעולה שיש כוונה אסור.

בשו"ע [יו"ד סימן י"ט ס"א] כתב הרמ"א "ואם שחט בבית המטבחים שהוא מקום מטונף יברך ברחוק ד' אמות קודם שיכנס לשם ולא ידבר עד אחר השחיטה". ומדבריו משמע כל הבעיה הוא הברכה אך עצם השחיטה מותר במקום הטינופת. ובדרכי תשובה [יו"ד סימן י"ט ס"ב כ"א] נתקשה בזה "והלא שחיטה היא מצוות עשה ואין שרינו לשחוט במקום מטונף"? ומאי שנא מלולב ואתרוג שאסור לקחתם במקום מטונף. ומוסיף להקשות "וגם איך מותר לשחוט שם, דהרי מהרהר בעשיית המצוה במקום הטינופת".

והריכ"ט מתוך ד"ל של אסור לשחוט במקום הטינופת, ולא נאמר דין זה אלא באתרוג ולולב שהוא מצוה חיובית, והם באים לרצות אבל בשחיטה אף לכתחילה אין צריך להחמיר. ולפי דבריו כל מצוה שהיא רשות מותר לעשותו גם במקומות המטונפים.

ולפי זה טבילת כלים במרחץ מותר מכיון שהוא מצוות רשות דאינו חייב לקנות כלים חדשים, ולפי דברי הביה"ל יש לעיין דלפי הטעם הראשון דצריך כוונה המצוה, י"ל טבילת כלים לא צריה כוונה, דהרי גם אם הטבילו עכו"ם כשר, ונחשב לטבילה, אך לעולם השני, דהיה עבודת השם בדרך בזיון, י"לע אם מותר. וגם לטעם זה צריך לתרץ דברי הרמ"א בשחיטה איך מותר במקום הטינופת. וביד הקטנה אסור לשחוט במקום הטינופת משום שצריך להרהר בפרטי הדין שלא לדרוס ושלא לשהות ונחשב לד"ת שאסור, ולפי דבריו ה"ה בטבילת כלים שאסור.

ולגבי תספורות מצאתי בספר ויברך דוד של הרב ישראל דוד הרפנס [בהערות לסימן צ"ז] שכתב הרהרתי במה שהרבה בני אדם מסתפרין ומגליחין עצמן בבית הכסא [שלא יטפנו הבית], דהכ"נ במה שמגלח עצמו ואינו מגלח פיאות ראשו מקיים בזה הלא תעשה של לא תקיפו פאת ראשכם, ואיתא במס' מכות [דף כ"ג ע"ב] דהיושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, ומבואר במס' קידושין [דף ל"ט ע"ב] דהיינו כשבר דבר עבירה לידו וניצל הימנה והכ"נ חשוב בא עבירה לידו ומנע עצמו מלעבור עליו, וכן בלב דוד להחיד"א [פרק כ"ז] מביא בשם הראי"ה דבשעה שאדם נמנע מלעבור על ל"ת יכוון שמונע עצמו כדי לקיים מצוות השם יתברך, וע"כ כשמספר יכוון שהוא מקיים שתי מצוות בפאות הראש וחמש מצוות בפאות הזקן, וכי"ב כתב עוד החיד"א [בעכוה"ק מורה באצבע סימן ד אות קל"ה] שהמספר מקיים מצוות לא תקיפו פאת ראשכם ומצוות לא תשחית פאת זקנך, וי"לע אם גם בזה נחלקו הפוסקים אם מותר במקום הטינופת.

אך למעשה מתיר לכל הדעות להסתפר, דיש ליישב דאין קפידא כ"כ כשמסתפר במקום מטונף, דמ"מ לא חשוב כקיום מצוה משום, ומוסיף שם, שבפרט בבתי כסאות שבזמננו שדעת הרבה אחרונים שאין דינם כבית הכסא, וטעם שלישית להיתרא הביא ד"ל דדוקא קיום מצוה עשה אינו נכון במקום מטונף, לא במקיים מצוה לא תעשה.

העולה לדינא:

לולב ושופר אסור הביאור הלכה לקיים מצוותם במקום הטינופת, שחיטה התיי הרמ"א, ויש שאסרו גם בזה, ובדרכ"ת ועוד חילקו בין מצוה חיובית לשאר מצוות, ולענין תספורות במקום שאינו נקי כגון במרחץ יש להתיר לכו"ע.

מעשה בשלשה יהודים שחזרו משמחה חגיגית שהתקיימה באזור הצפון. בדרכם לביתם, נכנסו לבית הכנסת המפורסם 'בית הלל' בקרית ויזניץ, כדי להתפלל מעריב. לאחר מספר דקות התקבצו שלשה נוספים, והמתינו להשלמת המנין. השעה היתה מאוחרת למדי, ולא נראה עוד מישוה באופק. סבלנותם של הממתנים החלה פוקעת, כשלפתע קפץ אחד מהחבורה והציע רעיון: בחדר הסמוך יושבים ארבעה יהודים ולומדים. אולי נקרא להם לכאן והם יצטרפו אלינו למנין, ויענו ברכו וקדיש וכו'. שנים מן הנמצאים פקפקו בדבר ואמרו, האמנם אין צורך בעשרה שמתפללים ממש ולא רק מקשיבים? נשאלה השאלה בפנינו כדת מה לעשות.

תשובה: המשנה ברורה (סי' צ סק"ח) כותב (בשם החי' אדם): עיקר תפילה בציבור הוא תפילת י"ח, דהיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד, ולא כמו שחושבין ההמון, שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק לשמוע קדיש וקדושה וברכו, ולכן אינם מקפידין רק שיהיו י' בבית הכנסת וזהו טעות. ולכן חוב על האדם למחר לבוא לבהכ"ס כדי שיגיע להתפלל י"ח בציבור. עכ"ל.

משמע מדבריו לכאורה, שרק אם ישנם עשרה מתפללים נחשב הדבר לתפילה במנין, אבל אם לא כולם מתפללים א"ז מנין, אלא שהותר להם לומר חזרת הש"צ וקדושה וכו'. אבל הרמב"ם (תפלה פ"ה ה"ד) כותב במפורש: וכיצד היא תפלת הציבור, יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים, ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים ובני חורין, ושליח ציבור אחד מהם, ואפילו היו מקצתן שכבר התפללו ויצאו ידי חובתן משלימין להם לעשרה והוא שיהיו רוב העשרה שלא התפללו, וכן אין אומרים קדושה ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה ולא מפטירין בנביאים אלא בעשרה. עכ"ל. ומפורש שאינו מעכב אלא שיהיו ששה מתפללים, שזה 'רוב העשרה'.

וגם בשולחן ערוך הרב (סי' סט סק"ה) כתב: אעפ"י שאפילו יחיד וכו', מכל מקום אם לא התפלל עדיין אין לו להתפלל בלחש תחלה אלא א"כ יש ששה שהם רוב מנין שלא התפללו עדיין שאז הם כמו ציבור גמור, ומתפללים בלחש תחלה ואח"כ חוזר אחד מהם התפלה בקול רם אם יש ט' שישמעו ויענו אמן. עכ"ל. וכדבריו אלו כתב גם המשנה ברורה (סי' סט סק"ח): כתב המ"א, מיהו נ"ל דאם אין שם ששה שלא התפללו לא יתפלל הש"ץ בלחש רק יתחיל מיד בקול רם דהא עיקר הכונה בהחזרה בזה הוא רק משום קדושה ויאמר הג' ראשונות בקול רם והשאר בלחש, אבל כשיש רוב מנין הם כמו צבור גמור. עכ"ל.

וכדי שלא יסתרו דבריו אלו את דבריו הראשונים שהבאנו לעיל, צריך לחלק בשני אופנים: א. מה שכתב בסיון צ' הוא לכתחילה, דאם אפשר ודאי ראוי להדר שיהיו עשרה מתפללים, אך בשעת הדחק סגי בששה מתפללים כדי שייחשב לתפילה בציבור. ב. מה שכתב בסיון צ' הוא לאפוקי ממחשבת ההמון, שאין צורך במנין אלא לשמיעת קדיש קדושה וברכו, אבל תפילת שמונה עשרה אין ענין להתפלל בעשרה, לכן הדגיש והזהיר שצריך עשרה. אבל אין הכי נמי, שאם יש רוב מתפללים ג"כ נחשב הדבר לתפילה במנין. וראיתי בלקט הלכה שהביא בשם הגאון רבי בנימין סילבר שכתב בספרו בית ברוך (על ח"א כלל יט סק"ג), שפלא מה שמורגל בפומייהו דרבנן מכח דברי הח"א הנ"ל המובאים במ"ב שלא אמרינן רובו ככולו בתפלה. ובאמת יש לתמוה על הלומדים ששו בפיהם של הרב [-הח"א] והמ"ב מה שלא התכוונו לזה כלל (וגם בשר"ת שלו, או נדברו [ח"ב סי' נז], הביא הדברים ודחה דעת החולקים).

והביא עוד מגדולי הפוסקים בדור האחרון שכתבו כן: במנחת יצחק (ח"ט סי' י-י) האריך להוכיח כדברינו, ודייק שהרי המ"ב (סי' צ שם) מסיים בזה"ל: 'ולכן חוב על האדם למחר לבוא לבהכ"ס כדי שיגיע להתפלל י"ח בציבור', ומשמע שלא בא אלא להוציא מדעת ההמון שמסתפקים בעניית איש"ר וקדושה ואינם מקפידים להתפלל במנין, אבל לא התכוון שחייבים דווקא עשרה מתפללים. אמנם סיים דכשאפשר יש להדר אחר עשרה כדי לצאת ידי"ח גם לדעת המחמירים בזה (יד אליהו-הגולר, אג"מ או"ח ח"א סי' כח-ל, ובפ"ת הביא שכן היא דעת הגר"ח מבריסק והחזו"א). גם בחלקת יעקב (ברייש, ח"ב סי' קלה) כתב, שכן המנהג פשוט דנחשב תפלה בציבור. וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קלה). ובשו"ת בית אבי (ח"ג סי' כד, ח"ד סי' ב) כתב שאינו יודע על מה שמכו להחמיר על כך במקום ששום אחד מן הראשונים לא כתב להחמיר בזה, וכן עמא דבר בכל מקום בפולין וליטא וארץ הגר שלא להקפיד בזה. עכ"ד.

העולה לדינא:

לכתחילה ראוי להדר אחר עשרה מתפללים, אך במקום הדחק מספיק שיהיו ששה מתפללים וארבעה שומעים כדי שייחשב למנין, וסגי בזה לחזרת הש"צ וכן לאמירת קדיש וקדושה וברכו.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletters.mechubarim@gmail.com